

This is a digital copy of a book that was preserved for generations on library shelves before it was carefully scanned by Google as part of a project to make the world's books discoverable online.

It has survived long enough for the copyright to expire and the book to enter the public domain. A public domain book is one that was never subject to copyright or whose legal copyright term has expired. Whether a book is in the public domain may vary country to country. Public domain books are our gateways to the past, representing a wealth of history, culture and knowledge that's often difficult to discover.

Marks, notations and other marginalia present in the original volume will appear in this file - a reminder of this book's long journey from the publisher to a library and finally to you.

Usage guidelines

Google is proud to partner with libraries to digitize public domain materials and make them widely accessible. Public domain books belong to the public and we are merely their custodians. Nevertheless, this work is expensive, so in order to keep providing this resource, we have taken steps to prevent abuse by commercial parties, including placing technical restrictions on automated querying.

We also ask that you:

- + *Make non-commercial use of the files* We designed Google Book Search for use by individuals, and we request that you use these files for personal, non-commercial purposes.
- + *Refrain from automated querying* Do not send automated queries of any sort to Google's system: If you are conducting research on machine translation, optical character recognition or other areas where access to a large amount of text is helpful, please contact us. We encourage the use of public domain materials for these purposes and may be able to help.
- + *Maintain attribution* The Google "watermark" you see on each file is essential for informing people about this project and helping them find additional materials through Google Book Search. Please do not remove it.
- + *Keep it legal* Whatever your use, remember that you are responsible for ensuring that what you are doing is legal. Do not assume that just because we believe a book is in the public domain for users in the United States, that the work is also in the public domain for users in other countries. Whether a book is still in copyright varies from country to country, and we can't offer guidance on whether any specific use of any specific book is allowed. Please do not assume that a book's appearance in Google Book Search means it can be used in any manner anywhere in the world. Copyright infringement liability can be quite severe.

About Google Book Search

Google's mission is to organize the world's information and to make it universally accessible and useful. Google Book Search helps readers discover the world's books while helping authors and publishers reach new audiences. You can search through the full text of this book on the web at <http://books.google.com/>

PROPERTY OF
*University of
Michigan
Libraries*

1817

ARTES SCIENTIA VERITAS

Х / 100 V. 95 1857

СРБСКІЙ

Л Ъ Т О П И С Ъ

ЗА ГОДИНУ 1857. ЧАСТЬ I.

ГОДИНА XXXI. КНИГА 95.

ИЗДАЕ

МАТИЦА СРБСКА

у Пешти.

У Будиму Писмени Цес. Кр. Свеуч. Пештанског.

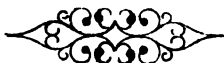
СРЪСКИЙ
Л Ъ Т О П И С Ъ

ЗА ГОДИНУ 1857. ЧАСТЬ I.

ГОДИНА XXXI. КНЬИГА 95.

*Отъ Пеште дажъ до Черне Горе
Дѣлатель прилѣжанъ сѣмъ да сѣмъ.*

Л. Мушницкій.

ИЗДАВ

МАТИЦА СРБСКА

у Пешти.

У Б У Д И М У

Писмени Цес. Крал. Свеучилишта Пенѣтанскогъ.

1857.

AS
346
M43
v. 95

O f e n,

gedruckt in der k. k. Univ.-Buchdruckerei 1857.

Stack 22
Ref.
P. 1. 1. 1. 1.
8.5.55
93441

СОДРЖАНІЕ.

	<i>страна</i>
I. Сѣверонсточна Албанія	1
II. Познаство Граматике	30
III. Животоописаніе Діонісія отъ Поповића .	65
IV. Споменъ Науму-Бозди	85
V. Србски Споменицы	88
VI. Стихотворенія: 1. Жертва	91
2. Колеђанске Пѣсме	112
3. Бой на Иррижкомъ Шанцу	122
VII. Старина Славенскы слова	137
VIII. Споменъ Мих. Витковићу	150

II.

СЪВЕРОИСТОЧНА АЛБАНИЯ.

(По Нѣмачкомъ).

У В О Д Ъ.

Србљи јошть никако неймаю свои орігіналны исторійскогеографійскы дѣла, коя бы они по своѣмъ собственномъ испытываню и искуству ученомъ свѣту саобштили, него їй или одъ Нѣмца или Француза и Русса у преводу добываю. Да су овака дѣла, особито ако су одъ Нѣмца сачинѣна, у обзору назначены имена у земльописной карти на више мѣста погрѣшна, држимъ, да нико не може одрицати, кои зна, да Нѣмцы србска тврда слова съ мѣканы често мѣшаю, а више путы, да не рекнемъ никадъ, слово ч, ѣ, љ и џ у говору пакъ и писму између себе не разликую. Истина сачинитель овогъ дѣла Др. Миллеръ одма съ почетка написане те србске

гласиће, кои су у књижи латински словы назначени, подъ примѣтбомъ изясниое, али само едностранно; врѣ онѣ вели, да се „с“ изговара као нѣмачко tsch (дакле као срб. ч), о слову пакъ ѣ нейма ни спомена; а свакиј Србинъ зна, да „Zlokuće“ не може бити Злокуче, него Злокуће*); да према србскимъ именна: Моровићъ, Черевѣћъ и т. д. не може у земљописной карти по изложеномъ изясненію сачинителя основано стояти „Buković“ (мѣсто Буковићъ); да се манастиръ, кои в столица србскогъ Митрополита, не може звати манастиръ St. Džugo**) (Св. Цуро), и т. д.

Осимъ овы погрѣшака, коима србскій исторіописецъ, кои се и у языку матернѣмъ довольно мора разумѣвати, лако у трагъ уѣи може, имаю Нѣмцы у списыванію дѣла, коя се славенски имена тычу, друге веће маане. Они мѣсто да имена села, градова, рѣка, предѣла, брегова и т. д. вѣрно, као што се опа зову, у земљописну карту ставляю, крсте іѣ діалектомъ, кои се по свѣдочби повѣстнице никадѣ нѣ тамо говорію, и тако мѣсто „Черна Рѣка“ пишу „Черна—Zach“ (Черна—Потокъ), мѣсто „Белогостъ Планина“ пишу „Белогостъ—Gebirg“, мѣсто „Ружева Планина“ крсте „Ружаи—Gebirg“, мѣсто „Равна“ стои „Равна—Ebene“ или „Равна—Thal“; — тако

*) Да е-ауторъ знао и употребію у своѣмъ дѣлу хрватскій правописъ, не бы ове сметнѣ у читанію было.

**) Тако кажу Србѣи само западне цркве; а источне вѣре кажу: Георгій, или Ђорђе, или Ђурађ или Ђура.

се у земљописной карти налази : Brala—Gebirg, Šar—Gebirg, Palava—District, Grabova—Thal, Schwarzer und Weißer Drin, Doda—Thal и т. д. — По овимъ земљописнимъ картама мало помало (баръ у книжномъ свѣту) изчезла бы славенска имена, и оне бы поздніимъ исторіописцима у испитываню славенске исторіе у турскомъ царству само сметню и забуну правиле. Зато бы за позднія исторійска и географійска критична дѣла одъ неизказане корысти было, кадъ бы се јоштъ садъ каковъ сръбскій исторіописацъ нашао, кон бы у туркославенске, по народности већиномъ сръбске предѣле отишао, и оригинално дѣло у овой струци на свѣтъ издао. Хоће ли се скоримъ каковъ Сръбљинъ за овай труданъ, али славанъ путь наћи, то е питањъ, кога рѣшеніе поглавито одъ новца зависи.

Албанія се дѣли на 15 главны пашалука или срезова, изъ комъ ће се овдѣ найзнаменитія мѣста навести.

1. Срезъ Скутарскій (Скадарскій).

Скутари, Скадаръ (славенски), ніе ли сръбски? У. Шкодра (турски), Ишкандери (арнаутски), нѣгдашња главна варошъ османскогъ вазалскогъ царства, покрай све претрпѣне несреће найвећа е, найбогатія и найнаселѣніія варошъ Рум-Илі-е. Она лежи на рѣци Бояни и Кири, а на јужнозападној страни подижесе цитадела.

Кућа свега има 2340, одъ коѣ на едно 1400 арнаутско-мохамеданскимъ, 800 арнаутско-католичкимъ, а 150 славенскимъ — вальда Србскимъ? У. — породицама принадлеже.

Одма до ове нѣгда главне албанске вароши лежи са сѣверне стране, између Бояне и брега Тарабла, Точана или Галата, гдѣ већиномъ Славени живу, и гдѣ свега 25 кућа има са пространнимъ Ханомъ за путнике. На одсѣку брега видесе развалине Маријине цркве, коју су Турцы год. 1807 разорили.

Караванскій путъ у Антивари води одъ юго-истока къ сѣверозападу преко равнице Шаске у Сулику, село, у коме 75 кућа славенски Мохамеданаца на Браићевомъ потоку живу. Већма къ истоку лежи на одсѣку Браићева брега арнаутско-мохамеданско село Мошулъ, до нѣга пакъ арнаутско-католичка община са парохіјалномъ црквомъ у Св. Андриі. Спрамъ сѣверозападне стране лежи пріятно сеоце Микулићъ, кое е главно мѣсто арнаутско-мохамеданске общине Добравода, ова се на сѣверной страни граничи са общиномъ Залевъ, а са јужноисточне стране са Анимали. Са сѣверне стране често упадаю у ту общину Црногорцы изъ Лимљана, Сеоца, Болѣвића, Сотонића, Годиня, Трњава, Дупила и Папрадице, и јако е опустошаваю.

У Скадарскій срезъ спадаю и градови Жаблякъ, Подгорица и Спужъ, кои усредъ независны народа леже.

У Жабляку има една мошеа и 120 кућа, лежи на најсѣвернијемъ краю езера Скадарскогъ, у блатной долини, стои $\frac{1}{4}$ сата одъ езера далеко; и са источне стране одатле утиче у езеро Морача, а са западне изъ Сцепетића и Синића извирућа рѣка тако, да Жаблякъ као и Нилъ у Делти *) лежи. Сбогъ тога, што Црногорцы на нѣга често нападаю — год. 1835 и освоили су га, али се у нѣму не моглоше одржати — обграђенъ е онъ зидомъ изъ печене циглѣ, и на најзнаменитијимъ своимъ углѣвима великимъ округлимъ, а међу нѣмъ мањимъ торњевима утврђенъ. Као докнада ове сѣстеме утврђивања долазе и шанцеви, кои су у најновије време на острову Враньни и Лесендри подигнути.

Важни су у стратежномъ одношенју градови Подгорица и Спужъ.

Подгорица сѣвероисточно одъ Жабляка, јужно-источно одъ утврђеногъ Медуна у Кучкомъ територијуму на лѣвомъ брегу Мораче, столица е Мохамед-Аге; има 3200 славенскихъ жителя, понавѣише мохамеданске вѣре. Око градскогъ зида, кои е пунъ црногорскихъ глава, иде доста дубокъ шанецъ.

Градъ Спужъ лежи на рѣци Зети, на сѣверо-западној страни одъ Подгорице, гдѣ се црногорске Нахије: Катунска, Бѣлопавлићка, Рѣчка и Пинерска сучелявају.

*) Делта е грчко велико добро (Δ), које овако Δ изгледа.

II. Срезъ Антиварскій.

Антивари (турски и славенски Баръ) имаѣаше год. 1838. 3500 Славена и то 1200 мохамеданске, 800 православне и 1500 римокатоличке вѣре; осимъ тога 400 католички Арнаута и 80—86 Цыгана, кои ту стално живу.

На јужнозападној страни Бара на главној караванској улици лежи: Бартола и Велѣсело, а на западној страни до мора даласе равница Залевъ.

У општини Спица налазесе села: Дољња и Горња Спица (Spizza), Обрадовићъ; съ јужне стране Шушанъ; жители овогъ села познати су као затучени Римокатолици и живу са Спицанцима православне вѣре у непрестанној свађи. Сѣвероисточно лежи Цурмалъ са 250 жителя и низкомъ капеломъ Св. Симеуна; Мисићъ са 560 жителя и порушеномъ црквомъ Св. Илије.

III. Срезъ Мрковићскій (Dulcigno).

У овомъ срезу главна е варош Дулцињо (слав. Олгунъ), лежи на Адријатскомъ мору, са 1200 махамедански и 800 грчкоисточни жителя, одъ коих су по народности $\frac{1}{2}$ Славени, а $\frac{1}{2}$ Арнаути. Пристаниште е већиномъ пескомъ засуто и противу сѣверногъ вѣтра не дае довољну обрану. Оботи 4 сата хода одъ Олгуна лежи на Бояни. Св. Никола на десној обали Дрине са изреднимъ пристаништемъ.

IV. Срезъ Задримскій.

У овомъ в срезу главна варошъ Алессіо (турски Лешъ, славенски Мртава), на лѣвой обали Дрине, има 160 арнаутскокатолички, 85 османски, 64 славенокатолички и 40 цыгански породица.

Одъ запада къ истоку леже у Задримской равнины: Подане са 80 жителя; $\frac{1}{4}$ сата лежи сѣверозападно Радоста са 500 жителя; Миѣія, жалостно сеоце са 60 жителя и Марійномъ Капеломъ; Валіе и Мервадіе на брегу Велѣлешъ. Источно одъ Велѣлеша Задримска е долина дужъ Дрине. Пријатна села Данѣ са 80, Стефанъ са 50 и Браимъ-Ага са 16 жителя; Кодели са лѣпомъ црквицомъ, која е Св. Рохусу као патрону противу куге посвећена; Нершахатъ са 130 жителя, Николаевскомъ Капеломъ и простомъ кућицомъ овдѣ резидирајућегъ Епископа Сапскогъ; Баѣти са 45 и Нератѣи са 95 жителя; Хаймели са 86 жителя, лежи као и Мѣдъ на лѣвомъ брегу Дрине.

V. Срезъ Ишимскій.

У срезу Ишимскомъ, у западной части Албаније, између рѣке Дрине и Луме могу се споменути као незнатнія мѣста: Капо Редонъ са францишканскимъ манастиромъ и столицомъ генералвизитатора, кои овдѣ као Епископъ Драчкій (Dugazzo) дужности свое одправља; Мужлъ $\frac{1}{4}$ сата одъ манастира удаљено мѣсто са рѣавимъ пристаништемъ; Крика $\frac{1}{2}$ сата одъ

обале далеко; развалине града Скендербега, кое су у тој околини биле, уништене су одъ неправилне войске великогъ Везира год. 1830. На сѣвероисточной страни лежи Слензъ, мѣсто са 13 кућа мохамеданскы Арнаута на рѣци Мати. — Ишимъ са 260 католичкоарнаутскы и 120 мохамеданскы породица, едномъ мошеомъ и останцыма христіанске капеле, стои къ югу одъ Мати еданъ и четвртъ сата далеко. Лалсъ и Преся планине, кое су растовима и буквама обрастле; село Преся са 240 мохамеданскы и 80 католичкы жителя, и съ маломъ населбиномъ Далматинаца, кои пїявицама у велико тргую. На подножію брега Преся пружила се 4 сата дугачка а 3 широка равница Мрфере.

VI. Срезъ Кавайскій.

Одъ сѣвера къ западу идући наилазимо у овомъ срезу на мѣста: Хамале, са 80 жителя, кое е $\frac{1}{2}$ сата одъ пристаништа Св. Стефана удалѣно; Цакъ са црквомъ католичкы миссіонера и 270 жителя; Рбекъ и Махинай съ јужноисточне стране Цака. Ратапїескъ на Агену рѣци, село преко 100 кућа са 460 мохамеданскы и 160 римокатоличкы жителя; Рушколъ $\frac{1}{2}$ сата далеко одъ Капо Пали. Юба до Капъ Драча, мало сеоце $\frac{1}{4}$ сата одъ мора удалѣно, у цбуновима растовымъ сакривено. — Драчъ, старый Диррахіумъ, турски Драиѣъ, трговачка варошъ са 382 куће и зда-

ніємъ ц. кр. аустрійскогъ конзулата, хотелошъ шефа трговачке компание Пуовића, съ трговиномъ богатогъ трговца Ивановића изъ Доброте. Околинѣ су око Драча райске; варошъ лежи на сѣверной точки залива; у нъой има више чаробны ханова (гостионица), кои су за путнике по европейскомъ начину начинѣни. Сбогъ баруштина, изъ коы нездрава испареня излазе, воздухъ е овдѣ као окуженъ; али при свему томъ брой е народа у послѣднимъ деценијама растао, ерѣ осимъ овдѣ привременно задржавајућысе Анконитанаца, Пирапезаца, Далматинаца, Корфиоћана и Грка, брояло се год. 1838 700 мохамеданскы, 550 римокатоличкы Албанаца, 120 Османлія и 256 православны Славена, а по саобштеню ц. кр. конзула Тедешина год. 1820 свега е было само 1000 душа. На классичной овой земљи, гдѣ е Цицеронъ изгнанъ живео, нейма ни найманѣгъ спомена одъ римскы стародревностій, кое се чине, да су у варварству среднѣгъ вѣка пропаде. — Сѣвероисточно одъ Драча, нѣколико корака далѣ одъ морске обале, налазесе развалине монастыра „Petra ad Sanctum Nicolaum“, кои е одъ шпанскогъ правительства снабдѣвенъ. — Кавая, столица срезскогъ Бега, лежи на лѣвомъ западномъ брегу мале рѣке Дарѣ. Год. 1838 брояла е Кавая на едно 3000 жителя; Мохамеданаца (вѣиномъ арнаутскы) было е 940, Христіана пакъ 320 Арнаута, 110 Славена, много Грка и Талиянаца; о женскомъ полу нейма досто-

вѣрны података. — На южноисточной страни Казае леже села Штолъ са 160 кое арнаутскы кое грчкы, Варежинъ са 80 арнаутско-мохамеданскы жители; Крѣука и Лустъ са пространнымъ папняцыма и садовима дувана.

VII. Срезъ Пеѣимскій.

Овай срезъ, кои измеѣу дистрикта Елбасанскогъ, Кавайскогъ и Бератскогъ лежи, и кои е са сѣверне стране рѣкомъ Ускомобинъ затворенъ, има само одну равнoименну варошь, на десномъ брегу Скуми, коя е, нѣгда столица наслѣдногъ господара Џаферпаше бывши, садъ мѣсто привременногъ правительства Бега Албасанскогъ. Отворена ова варошь брояла е год. 1838 1200 мохамеданскы и 750 римокатоличкы Арнаута са 200—240 православны славенскогъ и грчкогъ порекла. — На западной страни Пеѣима стое села Бокша са 210, Рагозинъ са 450 мохамеданскы Арнаута. — На южной страни идесе преко баровите равнице Грабовачке крозь арнаутска села Шисти, Пенандрія и Кошари у Бератъ, гдѣ насть веѣъ грчкый говоръ и обычай на нѣгдашнѣ велико значенѣ Епира опоминѣ, кои се овдѣ планинама Крвестскимъ и Воюстскимъ одъ старогъ Илирика дѣли.

На сѣвероисточной страни вароши Пеѣима леже у Ускомобинской равнины села Виште и Лазаре; изъ овогъ се иде у Елбасанъ.

VIII. Срезъ Елбасанскій.

У овомъ в срезу главна равноименна варошь Елбасанъ; лежи у чаробной Тиранской долини са 500 мохамеданскы арнаутскы, 150 цыцарскы и 60 грчки породица, кое у 580 веѣномъ камениты куѣа живу. Са сѣвероистока в едноспратна палата Сеѣединбеа, године 1824 сазидана. Южнозападно одъ главногъ мѣста, кое краси скачуѣий бунаръ (fontaine) са обычнымъ арапскимъ светогъ писма текстомъ: „Min el mai kilun sejen hajun“ (свакій животъ долази одъ воде), пространно в предградіе, кое путь Охридскій пресѣца. Сѣверно стои мостъ преко потока Чареника, а южнозападно мостъ Курде Паше преко Скуме.

Путемъ одъ сѣверозапада къ югоистоку налази-се село Лабиногъ, гдѣ ковачи и коньски трговцы живу; Стремба, у коме су сами Мохамеданцы са 26 куѣа; Бабіе, Дардасъ са 5 извора найчистіе, найздравіе и найчувенніе воде. Изтарова, на црной Дрини са 500 мухамеданскы Арнаута.

IX. Срезъ Охридскій.

Равноименна варошь овогъ среза Охри, (Охрида), лежи на найисточниѣмъ краю равноименногъ езера и на подножію стрмените высине, гдѣ на врху монастырь Свете Петке (*Петкопекчи*) стои. Варошкій срезъ Огора има узвышенъ пространъ монастырь Св. Ђурѣа; монастырь, заедно и столица православногъ

Митрополита западне Албаніє; кои є и мірскій поглаварь Хрістіана, има на сѣвероисточной страни и торонь са звонама, мало далѣ одатле пространну собу, паликъ на ону конвіктску, за осморо грчке и славенске дѣце (*διδασκαλοι*), коя овдѣ предуготовне науке за свештенный чинъ свршую. Одъ монастыра води стрменитъ путь у резиденцію Мутеселима, кою є Целадиль Паша, знатный онай пріятель Яньинскогъ Алипаше год. 1815 сазидао. На подножію резиденціе разшириласе богата часть вароши Сехи. Одатле къ истоку лежи варошкій станъ Войка мала, гдѣ на сѣверной страни травни трговцы лѣкарскій савѣтъ и лѣкове продаю. Год. 1838 брояло се у Охри 750 кућа, брой жителя ніе се могао дознати.

Народный арнаутскій элементъ, ако и єсу албанске вароши Струга и Елбасанъ ту близу, мало има заступника; напротивъ здраво є великій брой Славена, одъ коих $\frac{1}{3}$ Исламъ, остали пакъ православну вѣру исповѣдаю. Мухамеданскы породица броялосе у то време на 310, а грчки на 880, кое бы у свему на 8000 жителя износило. На истоку видесе као какви салани села: Нешевиста, Требеништа и Горенцы; јужноисточно рыбарска села: Трпезица, Велгошти и Лубаништъ; јужнозападно украшенный монастырь Св. Наума, одъ Цара Іустиніана у форми кр ста сазиданъ, гдѣ архимандритъ съ 11 калуђера управя. У нѣму є болница съ дотациомъ одъ 100 кревета за болна

свакогъ вѣроисповѣданія, кою и сами Махомеданцы употребляютъ.

Одѣ до Охридске Вароши допире разсѣяно сеоце Равна; у нѣговомъ полю извире хепатитный изворъ, Козелъ названный; а ближе къ истоку лежи монастирь Петке у горской общини Жабава.

Иза Охриде подижусе стѣне Коропника, кои са Чардакомъ Албанію одъ славенскогъ Вардар-териториума дѣле. Овдѣ е сѣверна кліма са южномъ сложена.

Струга на найсѣвернѣмъ краю Охридскогъ езера, кое овдѣ у Црну Дрину утиче, $2\frac{1}{2}$ сата одъ Охриде удалѣна стои на излазку плодovите долине, изъ кое се у полѣ Долнѣ Дибре долази. Брой жителя износи по казываю лѣкара Васілія Леоніди и Міхела Мезика на 1300, кои у 280 дрвены, низки кућа живу, и своимъ грчкимъ изображеніемъ према грозной суровости оближны Дибранаца у очи упадаю. Къ истоку исподъ Охрибрега, кои стои $\frac{1}{4}$ сата далеко, налазесе Мишлешево и Оровникъ, а мало ближе къ югонстоку пастырска села Подмоли и Размо; на сѣверной страни на десномъ брегу Црне Дрине Кружда и Зоври, Туребанъ, Петринъ, Причеста и Чаватъ. На западной страни лежи Калишѣ, славенско село на путу Елбасанскомъ са 450—500 жителя; мало веѣма къ югу Капела „Майка Богородица“, мало далѣ равноименно село одъ османскы пуріста у Боградесси

прекрштено; Фердово и Добравода, разсѣяна села, у коима Славени и Албанези живу; на јужнозападној страни Изтарда, $\frac{1}{4}$ сата одъ Охридскогъ езера удалѣно са пештеромъ, која е наликъ на лабиринтъ; Чисти и Чондра на стрменитомъ бреговитомъ путу (друму), кои преко Молеке и Грабовске равнице у Бератъ води.

Х. Срезъ Дибранскій.

У предѣлу Дибранскомъ, именито у срезу Дибри Постъ главна е варошь Дибра, која е ключъ горниъ Дринске долине; стои одъ Охри 8, одъ Струге 6, одъ Тиране 13, одъ Ботуна $4\frac{1}{2}$, одъ Сливо 2 сата далеко, брои 500—540 кућа и едно 4200 мухамеданско-арнаутски жителя. Идући къ сѣвероистоку узкомъ стазомъ брежномъ, која се дужъ Коропничкогъ и Чардачкогъ брега у истоку Дрине пружила, видимо Подалиштъ, Вуковић и Чечово са нѣколико разсѣяны колеба. Турію са 200 мухамедански Арнаута; према југу Шливо на улазку Стружке долине, кое е $\frac{1}{2}$ сата одъ Охридскогъ села Чаватъ удалѣно; Ботуръ на Црпной Дрини, главно стовариште челичны Дибрански мачева. Сѣвероисточно одатле леже неправилне камепите масе и останцы одъ зидова, кои се Светый Градъ зову.

У срезу Дибр-сиббръ нейма никаквы вароши, него нѣколико алипски села, као: Превалитъ близу извора рѣке Рзана; Урати на сѣверномъ краю брежне

Доброводне равнице; Раица у долини Домузопольской *) гдѣ здраво свинѣ држе, Сироѣска, Брзестъ и Пескатчъ на краю Сиббрскогъ брега, изподъ кога тече брежна рѣка Палава. Пришошъ-Ханъ, има 10 кућа; Чукусъ и Ђуро, арнаутско-мухамеданска села на путу Елбасанскомъ, не далеко одъ споменути 5 Дарданзвора. Краба мала, село одъ 80 кућа, лежи на западној граници Дибранскогъ среза у равноименој долини; $\frac{1}{2}$ сата далѣ къ сѣвероистоку лежи Краба Ђетна; жители нѣни иду по већинѣ. Албанскимъ варошима као крпари котлова.

ХІ. Срезъ Тиранскій.

У срезу Тиранскомъ Тирана е главна правителственна варошъ са 8000 жителя, обогъ коы лукавства постаде пословица „Тирана Вирана“ (лукава). Осимъ правителственногъ зданія проче су како јавне, тако и приватне куће мале и ружне. Главне черте карактера овдашњихъ жителя видесе изъ турске пословице: „Сачувай насъ Боже одъ Салонички Юда, Егрибски Турака, Атински Грка и Тирански Албанеза“!

Осимъ главногъ мѣста знатна су: Барболушъ, на сѣверной страни Тиране, са 15 кућа и 86 арнаутско-католички жителя, послѣ Гребса и Зеза; сѣверозападно Гарушъ на рѣци Зези са 80 кућа и 600 већиниъ Мухамеданаца, Коѣѣсъ са 85 и Мамура са 400

*) Домузъ значи турски свинче.

становника. На сѣверной страни среза даласе трскоюъ покрывена баровита равница Гурсъ; на нѣной сѣверо-восточной страни лежи сеоце Милводи са богатимъ мухамеданскимъ селомъ Лаачи (одъ 500 душа у 145 кућа); на восточной страни равнице видесе ядне и разсѣяне колебе села Валиеса и Мевадіеса; на югу Спарація за аѣв; сѣверо-восточно одатле Уйчелбетъ.*)

На южно-восточной страни Тиране, идући у Елбасанъ лежи Мулетъ близу рѣке Рзана; на подножію брега Миридита пружилесе долине Брари и Кампса, преко кою пешацы изъ Тиране у Крою путую, и кое брежни потоцы Луна и Зеа често топе.

XII. Срезъ Мирдитскій.

Земля слободногъ народа Миридита, стои само по имени подъ турскимъ Ипечкимъ пашалукомъ и вышша е одъ пограничне равнице Тиранске у 1500—2000 стоа. Главнѣ нѣно мѣсто Кроя (Круя) турски Акхизаръ, нѣгдашняя столица Скендербега, лежи на западной страни Крабскогъ брега, одъ Тиране има 5 саты хода одъ Ипека 20 саты, одъ Алессіа 8 саты хода; обколѣна е унаоколо якимъ црнькастымъ зидовима, има 290 кућа са мрачнымъ узкимъ улицами. Брои 1200—1300 Мухамеданаца са 3 мошее. Христіанима е само даню и то подъ турскомъ стражомъ допущено овдѣ задржаватисе. Найзнатніе долине ове

*) Турски значи „сирдљива вода.“

горскѣ землѣ налазесе у западној страни одъ сѣвера къ югу идући: Крушъ малитъ, Сулити, Біеши, Бдаичи и Акраба са разсѣянымъ колебама; усредѣ землѣ лежи долина Дода са селомъ Орошъ одъ 40—50 колеба и 250 становника, кои су римске вѣре и као и горњомезски Арнаути найвећи непријатељи гостолубія; на найсѣверниој страни леже села Калмети са 300, Котру са 100 и Ніета са 60 жителя такође римокатоличке вѣре; село Тенгетъ, кое найвећа на сѣвероисточной страни лежи, има 25 мухамедански и 86 римокатолички жителя са останцима готске цркве, и стои одъ прелазка преко саединѣне Дрине кодъ Мѣта само $\frac{1}{4}$ сата хода далеко.

XIII. Срезъ Дукађинскій.

Пространна область Дукађина, кою погрѣшно држе да є варошъ, сачиняваю дистриктъ Пећскій, Яковскій, Хасскій и Керубскій.

а) У срезу Пећскомъ равноименна варошъ и резиденція Дукагин-Паше, кою Турцы Ипекъ, Арнаути Пея, Слави Пећа, Франки Пешія зову, лежи на Ружевомъ брегу. Ню са сѣвероисточне стране берегъ Ядри, а са сѣверне берегъ Копривникъ надвышаваю, овај є 5000 стопа высокъ, и врхъ му є увѣкъ ледомъ покрывенъ. Са источне и южне стране вароши починѣ равница Бѣле Дрине, чувена сбогъ своимъ силами ливада, кое у својој найвећој ширини одъ сѣверо-

запада къ югоистоку 9 саты хода имаю и у Клинскимъ предбрежіяма престаю. Рѣка Бистрица дѣли варошъ на двѣ готово еднаке части; преко рѣке усредѣ вароши до Пазара стои каменитъ мостъ, кои е 32 стопе дугачакъ, а 7 стопа широкъ; помоћу сѣстеме наводненія одводи се вода Бистрице у канале на стотине, и свака е кућа добыя. — Брой Пеѣскы жителя быо е год. 1838 12.000, кои су по закону веѣнномъ Мухамеданцы были, будуѣи да се само 130 грчкоисточны и 20 римокатоличкы породица брояло. По народности има найвише Славена; еръ се само 62 османске, на 100 арнаутскы, и 28 цынцаркы породица овдѣ налазе. Брой кућа према брою становияка здраво е великій; еръ има 2400 найвише низкы и пространны зданія. Узрокъ, што пейма народа, држи се, да е тай, што су се неброени Срблы изъ Ипека и нѣгове околине год. 1459 и 1481 у Славонию и Банатъ, послѣ подѣ Пеѣскимъ Патріархомъ Арсеніемъ Чарноевиѣмъ (Чрноевѣмъ) 1690 год., и найпослѣ подѣ Патріархомъ Арсеніемъ Ивановиѣмъ 1740 године изселили.

Варошъ се на шесть станова дѣли, и то на лѣвомъ брегу Бистрице: Пехливан-мейданъ, на найсѣверниой страни вароши са главномъ мошеомъ Пѣхливанъ, палатомъ Хисмет-Наше, у коіой се турско-французска библіотека одъ год. 1836 налази.

У обядва стана Ченевія и Буховацъ, кои су сѣ-

свимъ до обале Бистрице, на којой се 26 воденица налази, живи найсиромашниѣ класса народа. Усредъ пияце Пазаръ стои яко сазидана каменита монѣа, съ кое се лѣпо види областъ Приштинска и у повѣстници знаменито Косово Полъ (Газиместанъ), кое насъ на Видовъ-Данъ (15. Юнія 1389) жалостно опоминѣ.

На десной обали рѣке Бистрице леже станови Шустрмахала и Яринъ. До Ярина допире манастиръ Св. Арсенія, на брежувку, кои в вышній одъ вароши, дебелымъ зидовима и шанцевима оддѣлѣнъ, нѣгдашня резиденція сръбскогъ Митрополита. Онъ се садъ за касарну нерегуларне войске употреблява.

Жители Пеѣски не тргую само свиломъ*), него и землю раде, коя наиболъ воѣе и дуванъ производи.

Чаробне су найюжніе варошке околине; село Лебусъ са 80, Стрелцъ са 50, Вокшъ са 20 (мух.) становника, кои многобройне чопоре бивола држе. На сѣверной страни Ипека леже мѣста: Изтокъ на утоку потока Црца у Белу Дрину са 5 воденица и каменитымъ мостомъ. — Новосело близу моста каменитогъ Радовца преко Дрине. Светый Никола на равницы Цервене Планине са овалымъ манастиремъ, у коме 3 калуѣера живу. Къ сѣвероисточной страни: Синеръ са 20, и Моисти са 45 становника на великомъ некалдрисаномъ друму, кои Пеѣ съ Новымъ Пазаромъ саставля; Бѣло-

*) Турско име Ипекъ значи свила.

полѣ, село пространно са 70 становника и богатимъ ливадама. — Исници на южноисточной страни Ипека, гдѣ само грчкоисточни Грцы живу. Ту се налазе и развалине одъ цркве Св. Илиѣ.

Између Чернабрега и богатогъ села Прилепи, у коме 110 Мухамеданаца живу, идесе 60 стопа дугачкимъ дрвенимъ мостомъ преко јужне стране Би-стрице; полъ сата ближе къ истоку лежи славанъ србскій монастиръ Дѣчанъ са великолѣпномъ Михаиловомъ црквомъ, кое се кровъ, као торонъ какавъ, изъ растове шумарице величественно у висъ диже; у нѣму живу 7 васіліевы монаха. Благайница, римокатолику неприступна, има своју заштиту приписати предрасудцима, кои су дѣломъ санкціонирани, а то су: да свакогъ Турчина, кои бы на прагъ монастирскій наступіо, извѣстна смртъ очекуе. Монастиръ ѿ одъ бѣлогъ мармора сазиданъ, съ кровомъ на сводъ, на врати година 1334 написана. Иза свете трпезе блиста се гробъ основателя: Стефанъ Урошъ, Дѣчанскій Краль, по коме се и зданіе Стефановъ монастиръ зове.

Јужноисточно одъ Дѣчана налазисе село Раставицъ са 80, и Бабаи са 200 славенскы становника, кои одъ многобройны воденица живу; Веля Короница са 160 Србаля; Дуякъ са 40 и Грамачель на брежулку, кои ѿ у растовима обрастао, са 120 становника арнаутскы.

На истоку Ипека: Злокуће са 80 кућа и 300 становника, кон, према тако ружно име имаю, опетъ су најгостолубиви у Дринској долини, кодъ коѣ млада — носећи на глави одъ сребрногъ лима направљенъ и турскимъ парамъ богато окићенъ вѣнацъ (челенку), — свекру и госту свако вече ноге пере; далъ унапредъ одъ юга къ сѣверу идући, сирамъ Зуваричкогъ брега, на лѣвой обали Бѣле Дрине стон Кошъ са 5 кућа и едно 25 становника; Осояне, кодъ пута Приштинскогъ, са 18 кућа и на 86 становника; Круинъ, на Дрини, са институтомъ за дрвару и сплавоѣ; Црколесь и Зогрло, два села съ доста становника исподъ прибрежја Калудранскогъ, кое на сѣвероисточной страни у Зуваричкѣй, а на сѣверозападной страни у Ружан (Ружинъ) брегъ прелази; Дренъ, сеоце съ неброенымъ шумама, у којима се само древоина налази, одъ кое чини се, да е и оближня рѣка Дрина име свое добыла. Загуріе (на маппи Загулѣ) разсѣяно сеоце у шуми; далъ преко Калудре долази се у Чечово и Брнякъ, гдѣ рѣка Ибаръ природну границу између Босне и Албаніе, (Румели-Валеси) прави, и узанъ се путъ дужъ брега Вельи-Струмце, дакле и дужъ обале потока Рашка до планинске равнице савіа, гдѣ се поносита, богата и окретна босанска трговачка варошь Новый-Пазаръ подиже, изъ кое се са сѣвероисточне стране у дальнѣмъ хоризонту

такви чертежи села Носолинъ и Милатковићъ виде, кои већ србской Кнежевини принадлеже.

б) У области Яковской: Якова, турски и арнаутски Цакова, крозъ кою рѣка Ереникъ тече, преко кое шесть мостова стое, лежи усредъ плодovите равнице, са сѣвера в 2 сата одъ Бѣле Дрине, са юго-истока $6\frac{1}{2}$ сати хода одъ Ипека, а са сѣвероистока $26\frac{1}{4}$ сата одъ Скадра далеко, има 1900 кућа, 18,000 мухамедански, 450 римокатолички и 2600 грчко-православни жители; први имаю 11 мошеа, римокатолици на брежуљку, кои в одъ воде подлоканъ, цркву Св. Петра и Павла, а источноправославни запуштену цркву Свете Петке. По народности броисе 17000 Арнаута, 3800 Славена и 180 Османа, тако исто нѣколико цыцарски и цыгански племена.

На лѣвомъ брегу Ереника су станови: 1. Махалла Исуфутъ; 2. Махалла Кришпешъ; 3. Махалла Хадуми са 900 кућа, великомъ мошеомъ Хадумитъ и правительственномъ палатомъ Авди-Бега: 4. Пазаръ са великимъ Караванскимъ зданиємъ за 100 путника; 5. Грчарветъ са 75—80 кућа.

На десномъ брегу стои: 6. Хаџ-Мерићъ са 200 мухамедански кућа; 7. Махмудъ-Паша са 56—60 славенски кућа и грчкомъ народномъ црковомъ Св. Петке; 8. Чулитъ, гдѣ већиномъ Цыганы живу: 9. Чермитъ са 155—160 кућа, гдѣ люди найвише око-ло дувана раде.

Околина в Яковска праздна; само на сѣверо-
источной страни видесе села Скиѣианъ са 300 и Хе-
речъ съ 280 становника. — Фшай, одъ Якова 2 сата
хода, на рѣцы Дрини, на којой е на форму лука за-
тегнутъ мостъ, са 16 кућа и 45 мухам. Арнаута.
Околна су мѣста; Петрушане, Рачъ, Доли Кушавица
и Сначъ, гдѣ е србскій народный елементъ већъ са
арнаутскимъ помѣшанъ. Кусаръ, одъ Якове сатъ хо-
да, са 600 становника римокатолички. Између Кусара
и Липавице лежи кречна пећина, која е угнѣтениъ
Хрїстіанима за прибѣжиште служила. — Шаньмостъ
(Швайиностъ) са 70 Мохамеданаца србскогъ порекла.
Одатле се преко Меше (са 23) и врањице (са 110
жителя) у Якову иде, која е одаваде 3 сата хода. На
сѣверной страни леже села: Кремовикъ са 40, Миро-
шићъ са 210, Чупево са 8 и Гребникъ са 50 србски
становника; свуда найвише воденице издржаваю;
Клинъ дѣли дістріктъ Яковскій одъ Пећскогъ; 300
становника нѣгда србски, садъ мухамедански живу у
томъ прїятномъ мѣсту, кое весео дворацъ Арслан-
Паше (Лава Яковского) краси.

в) Хелшанъ на јужнозападной страни Якове,
главно мѣсто горскогъ племена Хасскогъ, са 160 му-
хамеданско-арнаутски становника; има са сѣверо-
источне стране одъ Спаса сатъ хода. На друму Хел-
шанскомъ, кои у Якову води, идући одъ југоистока
къ сѣверозападу, лежи: Лишозъ са 16 жителя; од-

на е до тогъ Костовъ са 80 жители, кои у овой околини грданъ камень показую, кога е по арнаутской народной сказки Скендербегъ, а по козываню ту близу живуѣы Србаля славный многопѣванный Кра-лѣвиѣ Марко своимъ мачемъ у вданпутъ на двое разсѣкао. Черъ са 36 становника.

На сѣвероисточной страни одъ Хелзана лежи об-штина Зуби одъ 17 села. Короница са 75, а Гускъ са 120 становника.

Између Зуба и Якове лежи арнаутскомухаме-данска обштина Богови; између нѣны села осимъ равноименногъ села са 70 становника, броесе јоштъ: Брекоцкъ са 130 душа, Мољица са 116, Пистажинъ са 36 и Осокухилъ са 100 становника. — Тако исто знатна су на найисточниой страни; Продасане, Мара-норе и Доблибаре.

г. У Керубской гори налазисе: Брутъ, село одъ 70 становника; Хани урсъ *), на лѣвой обали Дрине, са прекраснымъ мостомъ, кои е Арсланпаша отъ камена сазидео; Спасъ на лѣвой обали Дрине, има само 18 куѣа, али е свагда пуно путника, кои у Яковску область путую; Сакатъ, жалостно село съ 4 куѣе и 13 становника; Кулутри са 30 мухамед. жи-теля; Занѣъ, Флетъ и Брдетъ, изъ кога се еднимъ теснацемъ на равну планину Фушарсъ долази, гдѣ до села Рапе, кое само 3 куѣе има, јоштъ и дан-

*) Урсъ е у арнаутскомъ взику мостъ.

данашиный суверѣранъ народъ мѣсто показуе, съ кога в последний цотомакъ Скендербеговъ у воздухъ одлетію, да послѣ дугогъ путованя у далекихъ Млѣткама нозо, силно царство оснуе. На сѣверозападной страни лежи богато турско село Пука (Пукъ), Чоретъ, село у брегу, са 80 католичкы жителя и 17 кућа; Томіонъ, пространъ Ханъ, са 8 дрвены колеба; Сканѣ, пріятно сеоце, крозъ кое многобройни потоцы жуборе, са каменитимъ мостомъ; преко караванскогъ друма, по имену Скате ди Ёраи идесе у село Гоянъ, кое 120 римокатолика брои; на врху оближнѣгъ брега блистасе црква Светогъ Николе; а у Земфилской долини поедине се виде колебе, у коима одприлике 120 Людій живу; Гамсице лежи на сѣверозападномъ краю Земфилске долине; има 15 кућа и 70 жителя.

XIV. Срезъ Призренскій.

У срезу Призренскомъ (Перзеринъ турски, Призренди арнаутски) Призренъ, найдражестніи, найбогатія и найтрудолюбивія варошь у царству, лежи на подножію брега Чардака, при улазку у пространну Дринску равницу, коя има 9 саты хода у дужини, а 6—7 у ширини. Варошь, крозъ кою Веля Рѣка, Мала Рѣка и Средня Рѣка тече; стои одъ Ипека 9, одъ Якове $3\frac{1}{2}$, одъ Скадра 28, одъ Скопіе 13 саты хода далеко и брои 6000 кућа, у коима 4000 мухамеданскы, 18800 грчкоправославны а 2150 римокатоличкы становника живу; по народности $\frac{1}{2}$ часть изпосе Србљи, $\frac{1}{4}$ Ар-

наутн, $\frac{1}{12}$ Цыңцари, $\frac{1}{60}$ Османліе. Варошъ се дѣли на чотыри главне части: Еминитъ, Сулеймитъ, Ахмитъ и Цитаделлу. Ова е на брегу, кои е одъ нѣ 185 б-хваты вышпій, на южноисточной страни вароши сазидана и якимъ зидовина обколѣна; у нѣой се налазе пѣтъ дванаестѣунташки топова са суразимѣрномъ военномъ послугомъ и пространномъ касарномъ, у кою се могу 2800 момака смѣстити.

На западномъ краю вароши станъ е Сулеймикъ съ пространномъ резиденціомъ Хаиреддин-Паше; а Еминитъ е као главно трговачко мѣсто, на южно-источномъ краю вароши. Велико Караванско здание са 400 собица за путнике, велика мошеа Емин-Паше и на страни лежећий, али ипакъ раскошно намѣштѣнъ станъ грчкогъ Епископа Призренскогъ и Скопальскогъ — то су најглавніе точке ове части варошке; станъ пакъ Ахмитъ особито се христіанскимъ жительствомъ, развалинама готске цркве насредъ главногъ мѣста, покрай коы се политични преступницы губе, међу магазины сакривеномъ римокатоличкомъ капеломъ Св. Маріе са 8 реды скамія, великомъ мошеомъ Ахметовомъ, коя е год. 1682 изъ христіанске цркве у Ая Софію Призренску преобраћена, и поштанскимъ зданіемъ одликуе. Брой мошеа у Призрену свега износи 42, дакле една на 120 почитателя мухамеданскогъ култуса; а духовници христіанскы вѣроисповѣданія

не смѣю се, пошто су живи, у свѣтѣничкомъ одѣлу показати.

Околина е Призренска еднообразна и праздна ; — пространне баровите ливаде, мали виногради, жалостна села, у којима Христіани живу, кои епидемскимъ и прилъпчивимъ болестима више путы не могу да одолу, то е све ; само на јужной страни заоста пріятно е погледати на чаробный брегъ Чардакъ, на нѣгове манѣ врхове и нѣгово спојзанѣ са Дибранскимъ и Керубскимъ брегѡмъ.

Међу оближњимъ селима чинесе, да су знатни Славенска села : Шулки и Власно на западној страни Призрена ; Атанажа, салашъ Призренски тргована са 2 велика Мајора ; на сѣверной страни : Туцетъ са 8 кућа и 40 становника, гдѣ се особити буттеръ прави ; Ланавице са 24 становника, кои су кованѣ ; Пиромъ са 17 кућа и 50 католичко-арнаутски становника ; Круша мала са 60 Круша веља са 200 становника.

На путу, кои изъ Призрена у Приштину води, одъ југозапада къ сѣверистоку идући, лежи у баровитѡј равници Студенацъ са 100 славенски становника ; Врестовцъ на Вельѡј Рѣци са 170 становника, кои су већиномъ арнаутскогъ поколѣня, и у време жетве у оближњѣ вароши на надницу иду ; Оравацъ са 58 пріятны кућа и 310 становника, кои имају малу кашелу, посвећену грчкоправославномъ бого-

елуженію; Мирушъ и Преево, настырскя села, а на излазку нѣиноѣ Подградица, Копилика и Юшавица са чистимъ куѣама и богатымъ пашняцима; Хан Здрело, пространно караванско здание, кое в год. 1837 Кварантеномъ постало, и одъ познатогъ мѣста Крайшировца само потокомъ раздѣльно.

XV. Область Толи-Монастирска.

Область ова има 11 мѣста другогъ реда и главну Еялетску Варошъ Толи-Монастиръ (Монастиръ грчки и албан., Толи тур., Битоля фран.), коя на Черной Рѣцы у пространной равнины лежи. Политично в ова варошъ зато знаменита, што в она господаръ надъ узкимъ пролазцима Резнанскимъ и Мегаровскимъ, што има сгоданъ просторъ за обдржаванѣ коняничства, што на югозападной страны 6000 войника могу станѣ имати и што в овдѣ столица правительственногъ поглавара са веѣиномъ мухамеданскогъ елемента. Битоля в у Марту 1838 осимъ войника имала 2400 Османлія, 5800 мухамеданскы Славена, 8000 мух Арнаута, дакле заедно са обадва посадна батальона 17000 исламскы вѣроисповѣдателя; напротивъ остало жительство износило в године 1838 на 9000 Славена и 3500 Грка обоega пола, кои су православне цркве были, — на 1400 Юда, 700 Цынца, 1200 католичкы Арнаута и 2000 — 2200 Цыгана што бы у свему 33000 душа чинило. Брой осадне войске мѣна-

се; год. 1838 было в 3200 момака; а подъ осень 1843 год. 6000 подъ Омеръ-Вріономъ и Нямикъ-Пашомъ; сданъ дѣо одъ овы найвише спрійске вейске населява се у равницы Добричи.

Варошь Битоля дѣлсе на Конакъ, Пазаръ и станове варошке: Марк, Димитри и Чуфудъ. — На южноисточной страни варошкой стое предградіа Буквиѣ и Залунъ.

Између варошкы зданія знаменито е правительственно зданіе, Конакъ, кон се изъ петъ судараѣхъсе куѣа састои, одъ коы в южнозападна текъ 1831 год. сазидана за резиденцію Румели-Валеси, кон е пређе обычно у сѣверенсточной Софіи сѣдіо.

Пазаръ одъ Конака дѣли Черна Рѣка, преко кое дугачакъ, дрвенъ и покрывенъ мостъ води.

У станъ Димитри, на южнозападной страни Пазара, стои воена болница, коя в унаоколо дебелыѣ зидовина заграѣна. — На сѣверной страни болнице налазисе пространъ монастырь Св. Георгія, у комъ православный Митрополітъ съ єднымъ игуманомъ и седамъ монаха живу.

Околина е варошка праздна; само на южнозападной страни стои монастырь Буковница, кон платане осыѣваю.

П. Нинковиѣ.

II.

ПОЗНАНСТВО ГРАМАТИКЕ.

Грамматика естъ речъ грчка (одъ *грамма*—писмо слово) и значи сърпски писменица или словница; а лексиконъ—речникъ (словникъ) или словарь. У кнѣжки Лексикону пописане су речи и њово значенѣ; а у кнѣжки Граматики правила и примери, како се те речи говоре и пишу. Ни една пакъ Грамматика нѣ постала пре езика нити пре писани кнѣжка. Она е увекъ по готову езѣку или по написанимъ кнѣжгама створена. Ако е конъ езѣкъ као славенскѣй у църквеннымъ кнѣжгама написанъ, она се изъ тѣй кнѣжка изводи и учи. Ако ли пакъ езѣкъ у народу живи, и люди га говоре; то она быти мора наука одъ говорногъ езѣка. Нѣзинъ е дакле задатакъ показати: како се међу людьми добро говори, и какавъ е управо езѣкъ у народу, или у добро написанимъ кнѣжгама, а не какавъ треба да е по нашој вољи. Езѣкъ е благо народно, съ конѣмъ

мы не можемо своевольно располагати. По языку постае Граматика, а не языкъ по граматики. Они, кои мысле, да се языкъ има по Граматики стварати, и да языкъ безъ граматичногъ створа пропаде, слабо имаю о граматики, а юшть манѣ о языку познанство. Зориѣ („краткое руководство“ на С. 12.) о томъ овако уиствуе: „языкъ (требало му е казати овде: кнѣгописъ) безъ Граматике подобанъ е зданію безъ основанія, кое одъ найманѣгъ колебанія мора се стровалити. По тому сретни су тѣ народи, кои су утврдили свой языкъ (валяло бы казати: свое кнѣге) и ли паче свой кнѣгописъ У. на твердыхъ правилахъ Граматике.“ Како овде што узима Зориѣ языкъ за кнѣге, тако Светиѣ у Ситница узима языкъ за Граматику говореѣ: „Валя добро размышляти пре него се правило у языку (трабало му е казати у Граматики) оснуе, и зашто тако а не иначе у языку (опетъ место у писму) валя да буде.“ Правила су у языку готова, само їй треба разумети, и разумно у Граматику ставити, нити валя другоячіе да буде него онако како што е заоста у языку. То сведочи Г. Светиѣ самъ (у Лѣтопису 21. с. 49) говореѣ: языкъ има свое законе, кои су тако стални и вѣчни, какогодъ закони сунца, землѣ и прочій тварій.“ По томе дакле немаю право кнѣгописцы, што те язычне „сталне и вечне“ народа свога вальда языка? У. законе нарушаваю, и по своѣмъ разуму другоячія правила измышляю и речи по својој

воли поправляю. Ова писменна поправка њива уподобитисе може ономъ живописцу, кои не уме ликъ човечји тако оживотворити, како што е заиста у нарави, већ га по својој воли шара, и са тимъ квари наравни ликъ и удаљуе га одъ начела свога. Мы треба књигописъ да утвѣрдимъ по языку, у кога су закони по Светићу стални какагодъ закони сунца, како бы онъ — ако не башъ вечитъ као „закони сунца“ баръ дотле сталанъ остао, докле е и языкъ у народу сталанъ. Узъ языкъ валя писмо да иде еднимъ коракѣмъ како узъ човека сена. Какавъ языкъ тако писмо. Ёзыкъ е оригиналъ говорны речій, а право тако као што е у языку изписане речи есу копіа тога оригинала — языка. Зато нити не языкъ безъ Граматике докле трае народа — по Зорићу — пронасти; нити пакъ са Граматикѣмъ тѣжаво описанъ — по Светићу — вечито као Сунце безъ промене остати. Свашта има свою промену. И языкъ има своя времена, у којима постае, расте и плодисе, а на последку слаби, опада и нестаетъ га на да е како утвѣрѣнъ на „законима сунца“ и на „тврдыхъ правилахъ Граматике.“

ПОЗНАНСТВО СЛОВОПИСА.

Подъ именовъ словописа разумевасе писанъ слова и речій. Слова су букве или писмена, съ којима се речи пишу и печате. Словописъ е управо уобычаеный начинъ правоъ или кривоъ писаня речны гласова

са писменима. Начинъ е овај двојкъ: нараванъ и стварежанъ. Наравно се пишу речи како се изговараю свуда еднако н. пр. радошћу; а стварежно више пута нееднако, као: радостію, радостию, радостю, радостіу, радостѹ, радоштѹ, радосћу и радостћу. Ово се све овако налази у досадашњиимъ књигама српскимъ. — Нараванъ е начинъ писаня лакъ и стананъ како у ѣзыку тако и у писму; а стварежанъ тежакъ и превъртљивъ. Узрокъ е стварежномъ писаню тай, што су се књигописцы, за славомъ занешени, трудили у колико е више било могуће речи другчіе написати, него ли што се говоре, и гледали су свакояко сатимъ неку назови етимологию показати, държећи то за подло, тако како се у ѣзыку говори, да се пише. Ово криво писанѣ свое да већій уважай добые назову они правописанѣмъ. — Другій е пакъ узрокъ бы томе кривомъ писаню кодъ насъ тай, што су стара славенска слова: а. ж. ѡ. ѣ. з. добыла нове гласове: е у и іе а; и што су се осимъ тога са гърчкими: в. ѣ. ѡу. ѣ. ф. ѡ. з. ѣ. а. в. безъ нужде умложила; те су књигописцы едно за показати свою књигописну вештину, а друго за обдържати сва, безъ неволѣ одъ невешты стары писара у црквенимъ књигама, написана слова, старалисе свакомъ потребномъ и непотребномъ слову одредити нека у речма места и писати: о свуда а ѡ у мложини, у наречіама и у некимъ предлозима; у (ѡу) у почетку,

а Ѹ у среди и на краю; і у среди и на краю, а є у почетку и у броју многострукомъ; ї предъ гласнымъ и у тућимъ речма, тако ѵ" часть као ї а часть као и; и. свуда, и после ч. к. х. место ы а ы опетъ место и. после ц. — Одъ оваковогъ, са разумомъ неразумно створена словописа, кои нити є основанъ на старини славенске писмености, ни на правомъ свойству и природи сърпскота бзыка, но само на одной петляріи невешты књигописаца, съ којомъ се правый створъ сърпскы речій замеће и квари, и природна наука у бзычномъ писанію заплече и яко оптерећава, усудисе пре 40 година еданъ књигописацъ избавити насъ, показавши нужду и потребу правогъ словописа у писанію сърпскы речій и то тако како што су стари наши понавйише по чувенію писали, и као што Ковитаръ наводи: *Antiqui ex auditu, aut cum Graecis ad auditum scribebant per felicem Grammaticorum ignorantiam.*

„Међу свиіема кои пишу (вели Даничићъ) Вукъ є најболѣ разуміо, шта є правопись, па шта є умомъ разуміо, оно є и дѣломъ извршіо. Вуковъ є правопись најсавршеніи, па є зато и за Српскій бзыкъ најболій. Ово смо вальда кадри признати, кадъ и други Славени узымаю Вука у томе послу за угледъ: Въ этомъ отношеніи Вукъ остається образцемъ и дѣятельности и умѣнья (вели Русъ Срезневскій)“ — Тироль (у магазину Арнотовомъ одъ 1838

на стр. 254) о томъ овако прогласуе: „Нова Вукова одъ неки Книжевника већъ примљена ортографіа Србскогъ ѡзыка сасвимъ е савршена и како за нашу младежъ тако и за странне одвећъ понятна и лака, тако да бы се мы Србљи у призреню савршенства наше нове ортографіе, ако бы смо само ктели, заиста дичити могли“.

Словописъ е као и друга која мода, съ томъ сави разликомъ, што се мода ношава често претеруе и опетъ природи повраћа; али мода писаня треба да има у задатку своје увекъ то, да се оригиналу, нарави својој приближи, како бы тако лакше было и писати и читати. Ни у едногъ народа нје словописъ отъ свогъ почетка до данасъ сталанъ остао; не може међеръ ни нашъ. Мы видимо и познаемо, да се данасъ не пише ни као што се пре 40 година писало; и зато налазимо другоячји словописъ у Остромира, другоячји у Неманъ, а сасвимъ другоячји у Сърбуляма, а другоячји у садашњимъ църквеннымъ књигама, а другоячји у грађанскимъ у време Доситево, а другоячји садъ у време Вуково. Што е кои словописный начинъ, одъ своју гореречены, млађий, то е згоднији и разборитији. Али е најновији начинъ Вуковогъ словописа најболѣй (у главномъ) зашто е писменна копіа говорногъ ѡзыка, негледећи на неке-нама чинећесе-погрешне маленкости. — Да су речи у ѡзыку остале отъ свогъ почетка до данасъ посто-

яне, юрве бы се и първый словописъ исты речій у кнѣига (вальда у кнѣигама У.) и писаню задържао. Но почемъ су се речи крозь млоштво година у говору промениле, то наравно морао се и словописъ исты речій променути. На примеръ старински писалосе „*оулианикоѭ*“ кое мы данасъ говоримо „*уляник*“. Заръ да не пишемо овако са три слова (о- и- ѡ) мапъ? Или ћемо писати по славенской ортографіи као што не говоримо? Заиста е пайнаравније писати речи као што се изговараю. Ако писмена ништа друго пису, но само видни знацы отъ свію у речма чувены гласиѣа; то треба свакомъ гласиѣу, кои се писмомъ (болѣ писменомъ У.) видно окопира, свой само еданъ ликъ или писме, кое ѣе истый гласиѣъ свуда у свакој речи верно безъ промене издавати. Тако н. пр. *рука* има четири гласиѣа, *рукав* петъ, *рукави* шестъ, *рукавац* седамъ *рукавица* осамъ; у овимъ речма писмена р.- к.- в.- ц. слабо гласе, у.- а.- и.- е. врло гласе. Но врлогласность е ова различна, поклемъ *ру* у *рука*, дуже и яснѣ гласи него *ру* у све четири друге речи; а *ка* у *рука* и *рукавица* краће и тише него *ка* у *рукавъ*, *рукави* и *рукавацъ*.

Што ніе у изговараню речій различно, то и у писму тако еднако остати може, н. пр. *грана* у дрвета, и *грана* у ноге еднако се изговара, еднако се мора и писати; то е іошъ Добровскій казао у Славину стр. 128: „Wenn zwei Wörter die nehmlichen Laute

haben, so müssen sie mit den nehmlichen Buchstaben geschrieben werden, ihre Bedeutungen mögen auch noch so verschieden sein." Али што е у вѣзку разлучено (валѣда различно? У.) и невднако, то и у писму треба тако разлучено и невднако да буде, н. п. гранатъ (дудъ) и гранатъ (ѣрданъ) већ се може писмомъ разликовати, зашто се и у изговарању разликуе. О овомъ е и г. Светићъ у Ш. утку стр. 37 говорио: „Будући да се ови гласићи различито изговарају, и самимъ изговоромъ распознају; зато треба и различито и написати, да се и окомъ распознае знакъ, кадъ се увомъ разликуе и распознае гласъ. Не пишесе различито зато, да бы се разликовало писањѣмъ едно одъ другогъ, него се различито пише зато, што разлика већ у изговору постои, па да се та постоећа у изговору разлика и писањѣмъ означи.“ — Тако г. Светићъ; али на страни 59 противъ тога свога правила патрагъ удара говорећи: „Та заръ црвићи и праве (болѣ е правне У.) и криве черте изнадъ нѣкы слова стављѣне могу къ организму слова принадлежати?“ — Збогъ чега и г. Вукъ свѣтуе загрепчане, да начине нова слова што имъ недостају, а „ѣ-ѣ-ѣ-ѣ-ѣ“ да изоставе. Ово е лепо светованъ; али бы намъ требало да и мы нашу оскудицу у писању припознамо. Ни еданъ књигописацъ не прави разлике међу самогласными па ма быле те и са „црвићи“, већ написано оставља читателю да

погађа, како се која реч изговара н. п. деца су обучена. Ово е тако као кадъ бы Загрепчани писали безъ цървића н. п. *Sta cesni covece bozi!* — Каква е разлика између *б. и в. д. и т. г. и к. ђ. и љ. ц. и ч. џ. и ш. з. и с.*; така е и између *а. и а̇. о. и о̇. у. и у̇. и. и и̇. е. и е̇. њ. и њ̇.* У колико се козъ отъ поп разликуе, у толико се разликуе: рана и ра̇на, дуга и ду̇га. Кадъ правимо са сугласныма у писму разлику у: дођи и до̇ђи, коју ни Доситей правіо ніе; зашто да таку исту разлику, коју у языку имамо са самогласныма у писму не чинимо? шта значи: *деца обучена?* телесно обучена? или душевно обучена? Како се чита безъ цървића написано: цвета нѣгова влада? или влада нѣгова цвета? Ко вла̇да? Цвѣта жена му? или цвѣта̇ влада му?

Речне разлике ове всу управо говорни гласови, кои се у изговарању самогласны као и сугласны ошниваю на обычной употреби говора а не на прогласю (*Betonung*) или на тако названымъ гласоудареніямъ, која се истомъ за неволю као и у хрвата кубурно употребљаваю. У Маджара *а* и *а̇*, *е* и *е̇* и т. д. всу два различна гласа, која се са два различована слова увекъ напишю. Тако се наше *а.* у лавъ другоячіе изговара него у ла̇жь, а у ла̇ста опетъ другоячіе одъ оба двога; ніе ли то ясно сведочанство, да е *а.* у гласу своје различно. Но разлика ова не зависи отъ значая (*Bedeutung*) као у Немца; ни-

ти отъ писменногъ скупа и положая као у Латина, већ одъ наравне множине и богатства разночувногъ изговарања четверојасны гласника: гла́ва—гла́ву—гла́-вама; то е оно исто обилато свойство проглася у гласника, кое е и у сугласника: ђа́къ—ђа́че и —ђа́цы. Ово разногласно богатство езычногъ изражая е ли вредно и право писменнымъ незнањимъ нашимъ оскудно таманити? Како што се Светићу цървићи изнадъ слова не допадаю, а и Вуку, кои светуе загрепчане да начини нова слова место ѡ, ѡ, ѡ, ѡ, ѡ; тако бы требало да и мы себе посаветуемо, и место акцента, кои заиста у писму као какви цървољцы изгледаю, начинимо самогласна слова свако одъ четири облика; па бы онда истомъ писали као што речи изговарамо: или отъ све неволѣ двојка: кратка и дугачка. Кратке гласнике могли бы писати са овима грађанскимъ словы: а, о, у, и, е, ѡ; а дугачка са црквенима: а, ѡ, ѡ, ѡ, ѡ, ѡ. н. н. една крава—петъ крака, една кола—петъ кѡла, една кућа петъ кѡѡа, една лина петъ лыпа, една мера петъ мѡра, една мърва петъ мѡрка. Будући пакъ да ови гласници у речма јоште и яснѣ гласе као: пань (пѡнь) два пѡна (пѡ-на), кѡза петъ кѡѡза, аи ѡ у петъ кѡѡза яснѣ гласи неголи у петъ кѡла, а ѡ у два пѡна яснѣ него јданѣ пѡнь: зато разлике ради могу се прогласѣмъ озго назначити и то 1. кратка ѡ, ѡ, ѡ, ѡ, ѡ, ѡ; 2. дугачка: ѡ, ѡ, ѡ, ѡ, ѡ, ѡ, ево отъ тога примери:

а : даска	млоге даске	а́ : пань	два	па́ня
о : вода	„ воде	о́ : ашах	„	а́ша
у : суза	„ сузе	у́ : кѡмх	„	кѡма жена
и : игла	„ игле	и́ : вьле	„	пѣтх вьла
е : метла	„ метле	е́ : цебь	„	пѣтх цебы
б : кѣрста	„ кѣрста *)	б́ : кѣрв-кѣрмак.		

Тако исто :

макла	„ магла	лађа	„ ласта
кожа :	„ коза	тѡрх	„ тѡрка
буба	„ бува	крѣсх	„ крѣити
мышь	„ миша	зѡми	„ зѡма
лето	„ лѣто	ѣла (ѣла)	„ ѣа
дрво	„ дѣрва	вѣрстх	„ вѣрста

*) Кѣрста име, а кѣрста сниже лѣђа, сасвимъ се другоячѣе распознато изговора: Кѣрста се тѣжи, да га коле кѣрста, па житна кѣрста возити не може; икона є на кѣрстѣ, метіо на кѣрстѣ, узе на кѣрста сѣ кѣрста. Србљи овакове прословке свуда правилно изговараю. Я самъ кушао, па многи ніе ми знао казати шта є то магла? А како самъ изговорио као што се обычно говори магла, таки є погодио. Тако дао: кожѣ за кожѣ; или кѣпїо кожѣ за кожѣ, по изговору знасе, кое є кожа, кое ли є кожухъ? — Кадъ бы се овако ова дуга и кратка слова завела, онда бы могли писати н. п. чирх са краткимъ и. а жырх са дугачкимъ ы, а гди ова слова прогласую,

ту бы се могла кратка са варијомъ (') а дуга са оксі-
омъ (') означити; ербо се н. п. ы. у кыно миснѣ чѣ,
него у пыбо. Тако е различно : садъ-сада, садъ-
сѣдити, една рана-петъ рана, рана крушка, рана
(ѣло). петъ рана; благо теби кадъ имашъ много бла-
го, и благо вѣно, и младѣхъ младу; сна ми нѣма
ножомъ сна; и могу они могѣ; дуга (пушка) ду-
га (у бурета), дѣгъ е зѣо дѣгъ, дѣга се опро-
стіо, а дѣга е на нѣгъ; пипати и пыпати, пита-
ти и пытати; жыва (срѣкро) жыва жельо, нѣма ни
жыѣ дѣше; о перо рецы пѣри некъ узме перо; свѣта
свѣтли нека свѣтли; една кърпа петъ кърпа и кърпа
кърпи.

Примера одъ дугы гласника може се изъ Латин-
скогъ и Немачкогъ языка навести; наше а у: амо,
обамо, пань, исто се тако изговара као и латинско
а у: amo-amas-amat, и немачко а у: *Wahl*, а
наше а у аѣна, пѣна, пѣнѣви, башъ као латинско
а, у: manus, и немачко а у: *Tafel*, *Ahle*. Кратке
гласнике веѣхъ е тежже разазнати, ако и асу у говору
тако знатни, да се речъ не разуме, ако се они пра-
во у речи не изговоре. Зашто: лѣто у кошнице са-
свинѣхъ е яснѣе него ли: лето после пролеѣна што на-
стане. Тако: пѣра и пара, гѣра и кора, сѣло и село
(па сѣди). И за ово кратко прогласѣ има примера у
немачкомъ языку. Наше е кратко е у: лѣто као не-
мачко е у: *Welt*, и ѡ у: *möchte*, *Wörter*; а наше і

у: лѣто, село, као ä у: prächtig, lästig, Schärfe, verständig, и као ð, у: dünne; наше и у: пиле као i, у: Birth, nicht, billig и као ü, Glück, wünschen; а наше и, у: кита, као i, у: bitten и ü, у: künstlich. За кратко ä, ð, у', у немачкомъ нема засадъ примера. У погледу тогъ србскій е языкъ како у сугласницама тако и у гласницама изобилни одъ илогъ други езика европеки. Само бы намъ требало, да га добро познамо, и то створу и крою његовоме истинито пишемо. *)

Познанство о слоговима и речма.

Слогъ (словка) естъ онај гласъ у речи, кон се отъ свакогъ гласногъ писмена самъ собомъ (као о.) или у скупу са сугласныма (као ванъ) на едан-путъ ясно изговорити може: о-ван. Свакиј дакле гласникъ у скупу сугласника или самъ у свомъ гласу изговоренъ зовесе слогъ. Изъ слогова постаю речи-чувени кази нашы мыслі. — Никаква речъ безъ

*) Не знамъ колико бы се нашло учены Срба, кон бы и за дужје време у стану были увѣжбати овај начинъ писаня; а притомъ између њекомъ произнашања нашы подобны рѣчій тако су танка и њжна и многостручна, да се и јоштъ съ толико знакова не бы као што треба разликовати и означити могла. У.

слога, а слогъ безъ самогласника бити не може; у речи „срѣа“ есу два слога, зашто су у њој два гласника: њ, а. Колико која речъ има у себи гласника толико има и слогова. — У насъ нема двогласника, дифтонга, кои бы усугубљѣнъ едаѣ слогъ чинио, већъ ако бы узели „иѣ, и аѣ, за diftong у речма“ тринаестъ, тиесто, сиено, диете, диева. Ова се свака речъ двослоговно изговара, макаръ да свака има у себи по три гласника. На примеръ чуешъ ты диете изговарасе двослоговно: диѣ-те, а не диѣте нити диѣ-те, а јошъ маѣ диѣ-те трослоговно. Усредъ Бачке чуесе у позывању диѣ-те двослоговно као и у Бараѣи. У оваковимъ речма не, ае прави су грчки *διφθογγον*, кои се еднословно изговараю. То показују и стихови народни песама: „Скупѣ мени младе носіоце-носіоце момке неженѣне, пратиоце диеве неудате. 345. П. 257. С. Премда е тамо уписано дѣве, кое нити се тако говори ни чита, него се иѣ сліѣ у еданъ слогъ: покрај бѣла Мѣримина двора-китили га цвѣћемъ каранѣлѣмъ (бѣла и цвѣћемъ нигди се и никада не говори); само се оштре речи са ј говоре: ѣјѣра, вјѣра, а друге са иѣ: бѣло, сиено. Овакове су речи у говору двословне т. е. иѣ одъ едногъ е слога, кое само у стиху ди треба постае двословно: па излази предъ биѣ-е-ле дворе.

Свакій е слогъ самъ собомъ дугачакъ, а у речма или са речма у друштву четверодобанъ, зашто су и гласници, отъ комъ постае, четверодобни. Слогъ н. п. па у речма: пара-пара-па̀ра и петъ па̀ри, четверодобно се изговараю: тию- и іасно кратко, тию- и іасно дуго. Кодъ прва два прође манѣ времена, а кодъ друга два више у изговараню. Но збогъ тога што се обадва прва брзо, а обадва-друга споро изговараю, назвањемо оне (па и па̀) краткими, а ове (па̇ и па̇) дугачкими слоговима. Тако су слогови и по речма у друштву кратки и дуги н. п. у говору: ты си дао, ты е дугачко, а у: дао ти е, ти е кратко: зато бы се оно ти могло писати са њ (ты, вы, мы и ми-мени).

Ни дужина ни крајина слогова не може се определити ни по нутарњој ни по спољашњој каквоћи сѣрпски речій, но по недокучномъ природе языка изговараню, и обычномъ употребљиваню дуги или кратки слогова. Грци и Латини мерили су и дознавали дужину и крајину свои слогова у речма изъ спољашњѣ каквоће и положая сединѣны писмена; а Немцы опетъ определяю прогласѣ свои речій по нутрашњој каквоћи или снаги речногъ значая. Тако бы н. п. у наши речій: сарма и сѣрма по латинскомъ полагаю „сар и сѣр“ были дугачки слогови, кои су у насъ обычно кратки; а у законъ и напѣрстакъ по немачкомъ имали бы прогласѣ на „кон и пѣр“ а у

насть е по обычаю говора на „за“ дуго, а на „на“ кратко прогласъ. У насть е у томъ погледу: властита у изговараню слоговна каквоѣа по некимъ недостижнымъ законима бзыка заведена и уобычаена. На примеръ двословно „раба“ кадъ му се кон до-да гласиѣъ бѣва по разлики доданы гласиѣа различно, дуго или кратко: дра́ба, тра́ба естъ дуго, а краба, краба естъ кратко ра. Тако „лаба“ у гла́ба ла́ дуго, а у слава ла кратко.

О П Р О Г Л А С Ю.

С л о г о в а и Р е ч и ѣ.

Прогласъ (прословка, акцентъ и тонъ) естъ осецанъ (подизанъ и спуштанъ) гласа у говору у речма и слоговы. Ко добро изговара речи, тай ѣе се увекъ осекнути у многослоговной речи на каквомъ слогу, или у говору на каквой речи; и то осецанъ и надъ другимъ повышено изговаранъ речѣй и слогова, може се назвати осека и прогласъ; зашто се такови гласници, ди се осеца у слоговима ясно прогласую.

Слоговита осека ништа друго нѣе до само оштро какво на слогу бреканъ гласа, н. п. у речи „колѣсница“ слогъ ле има осеку, има тонъ. Осека, може како краткѣй тако и дугѣй слогъ означити, н. п. чѣсница на слогу че естъ дуга осека; а у чѣстити на

слогу че осека е кратка. Готово свака шлогослого-
вита речъ нѣм осеку, т. е. неки се слогъ яснѣ про-
гласуе одъ други; тако у: дѣспота, първыи — у ве-
дриѣна другий — а у величина треѣий слогъ осеца о-
нѣтріе одъ други. У дугниѣ слоговина као у: чѣ-
сница првыи, прѣкрѣтна другий, ебѣлааштина тре-
ѣий слогъ осеца у прогласю.

Да бы се шлоштво и разлике овога проглася бо-
лѣ сазнало, вредно е каквоѣу слогова у разнымъ
речма назначити са обычныма просодіе знацыма. Ду-
жине е знакъ — краѣине пакъ ѣ. Ево отъ тога при-
мера:

1. Речи одъ два слога.

—	—	лѣгѣвъ	,	покой	,	коробъ
—	—	сраба	,	слава	,	слава,
—	—	краѣа	,	трава	,	пѣтакъ.
—	—	кѣтѣ	,	кѣпѣ	,	жанѣ, пѣтакъ

2. Речи одъ три слога.

—	—	—	пѣтъ	лѣтѣа	пѣтъ	лѣпѣжа
—	—	—	—	плѣдѣнѣ	—	—
—	—	—	—	црѣквѣнѣ	—	—
—	—	—	—	рѣкѣвѣ	прѣкрѣтна	—
—	—	—	—	прѣкрѣга	—	—

3. Речи одъ четырьъ слога.

у	у	у	к	р	ч	е	в	и	н	а	,	п	р	ж	е	н	и	ц	а								
у	—	у	г	а	т	а	л	и	ц	а		—															
у	—	у	ч	и	с	о	н	и	ц	а		—															
у	у	—	з	а	г	о	н	е	т	к	а								м	и	ш	о	л	о	в	к	а

4. Речи отъ петъ слова.

у	у	у	у	ВРЦЕГОВИНА,	ВОЙВОДОВИНА,	МЕТАНИСАТИ,
—	у	у	у	ЛАТОВАЛНИЦА	—	—
у	у	—	у	МЕТАНИСАНЪ	—	—
у	у	—	у	САМОНИКЛИЦА	БУДАЛАШТИНА	
у	—	у	у	ПРЕГЛЕДАНИЦА	КАПЛАРОВИЦА	

5. Речи отъ шестъ слогова.

у у у у у клоко́чийко́вина, цве́реговица
у у — у у у до́коша́ровица, ра́довано́вица.

Неки кончавни слогови остаю у речна увекъ дугачки, и есу: 1. аѡ-вокаѡлѣ, аѡ-залогаѡи, бѡ-покоѡи, ѡи-славиѡи, аг-бѣрагѣ, ач-жараѣч, аш-гаѡдашѣ, ов-куѡѡѣ, ѡр-чапѡрѣ, ир-псалтирѣ, ик-бойниѡѣ, іѣ-вѡтѣѣ.

2. **АР-ЗИДАРЪ, ОСИМЪ ВЕТАРЪ, ПЕТАРЪ, СВЕКАРЪ;**

3. А́ль-ба́тра́ль, оси́мъ че́шалъ, каша́ль, рога́ль,
педа́ль; 4. а́к-оси́ма́къ¹, оси́мъ мома́къ, боса́къ, мо-

закъ, потилакъ; 5. ѣн-рачѣнъ, осимъ паѣнъ, першѣнъ; 6. ѣн-корѣнъ, осимъ ѣленъ, невенъ, пеленъ, целенъ; 7. до дуго ѣ као грчко ѡ: витѡ, каѣѡ, котѡ.

О сложеногласю слогова у речма.

Сложенгласъ слогова естъ у речма сродногласно изговаранъ писменны гласиѣа. Сложно в з са ѿ, г, д. — С са п, к, т — ж са ѣ, ц, — ш са ѣ, ч, као збия, спона, гвозђе, прошје, кошчица. О овомъ наравномъ сложенгласю языка сѣрпскога јошъ се нѣ прекинула распра међу књигописцима. Ђдни пишу сложенгласно, н. п. збогъ, зграда, како се обычно у народу говори; а други правеѣисе одъ народа мудрѣи пишу несложенгласно: сбогъ, сграде; кое нити в овако у языку нити се и у којој речи сѡ-сѡ сложенгласно изговорити може; него се у такомъ случаю с, чита као з, е дакле кадъ се чита а и говори као з, зашто се инди не бы з и писало? Пишуѣи н. п. београцки са ѡ, не засецасе тако дубоко у коренитость, као пишуѣи: београдски, ягнѣ, оружѣ, муня, разбѣо, разбита яя, сви-свию, кокоши-кокошию и т. д. Оно оснивасе на закону языка: београд-београђани — београчиѣи — београцки. Како што небы валяло (срѣ у обычаю нѣ) да се говори: београдани, београдиѣи, тако неваля ни београдски; ербо ово нѣ само одъ београд, веѣъ управо одъ

београђани — београђански — београђски, а *ђс*, менясе на *ц*, као и у вармеђе — вармецки. Како што се д (београд) меня на *ђ* (београђани) тако се то д меня и на *ч*, (београчићи — сладити — слачити — слачица) и на *с* (преде — прести, гладити — глачати — гласати: глатко порубљивати на гаћама или обойцы да порубъ не жуљи) и на *ц*: виданъ — виђо — вицко, юдита — юца — када — каца. Ето видишь Словолюбе, да се д и на *ц* меня, па шта ћемо, кадъ в тако у езыку? заръ да мы ову и овако прекрасну и пребогату модификацію наши речій писмомъ кваримо и забашуруемо? Кадъ се *кс*, и *цс*, претвара у *ц*: поляк(ски) — полячки, немац(ски) немачки; и кадъ се тако исто *дс* и *тс*, и *ђс*, претворено у *ц*, говори: грацки, тоцки, вармецки; зашто се не бы по томе тако и писало? — Немацъ каже и пише: *mögen · möchte · macht* место *mögte · magt · schreiben · Schrift* место *Schreibt*, *halb · hälfte* место *hälbte*, *geben · gift* место *gibt*, *tragen · Tracht* место *Tragt*; а Латин: *nubo · nupsi · nuptum* место *nubsi · nubtum*, *sorbeo · sorpsi · sorptum*, *lego · lectum* место *legtum*, *doceo · doctum* место *доцтум*: тако морамо и мы (а и треба намъ то већъ еданпутъ изъ главе извадити, да смо мы у изговараню наши речій паметнии отъ свега народа, кои то тако говори) н. п. шиб — шиблѣ — шипка, глупче — глубанце, копча — кобац, момак — момачки, гърк — гърчки, сърб — сърпски. Кадъ ніе погрешка што се

говори: гърк — гърчки, а не гъркски; ние погрешка ни то што се пише и говори: сърб — сърпски. Кадъ се гърчки неће смешати са гърчемъ већ са гъркомъ, тако се ни сърпски нимадо не меша са сърпомъ! Мы говоримо: бриди — бритва, бридак — бритка, стубъ — ступацъ, па заръ овако да не пишемо? Немало свака приложита речъ падежисе у насъ 84 пута, па се говори 83 пута са општрима словы: т. с. ш. (слатко, уско, тешко), а само еданпутъ са тупыма: д. з. ж. (сладакъ, узакъ, тежакъ) е ли то дакле путно зактеванъ да се 83 речи пишу са онымъ словима, съ коима се отъ тій речій само една пише? Не бы ли было лакше писати едну речъ онымъ словомъ, съ коимъ се читаво нѣно друштво 83 пута говори. Видишь драгій Књижевниче! теби се не допада писати само еданъ падежъ за любовъ еднокости свію другы падежа: слатакъ, усакъ, тешакъ; а како да се мени допада 83 падежа да пишемъ по твоимъ само едномъ падежу? ты ћешъ можда рећи да се твой н. п. речъ говори у првомъ падежу тако као што пишешъ: тежакъ; али ево та иста речъ говорисе такође у првомъ (неусеченомъ) падежу и у свима остальма: тешки — тешка — тешко. Дакле нити треба да ты ово кваришь и противъ изговора пишешъ са *жс*, нити пакъ я оно са *ш*; него како се ди изговара тако валя и писати: тежак — тешка. Зашто тайну езыка мы іюштъ не докучуемо. Доста да намъ е правило у пи-

саню уво, а изговоръ судія. Све друго, у писаню противъ изговора и природе ызыка, противъ кроа и створа речій писменно, мудрованѣ на како га извѣили, остае само една блудня, коя намъ безъ нужде више посла задае !

О ПРЕГЛАСЮ ПИСМЕНА У РЕЧМА.

Прегласѣ есть или меѣусобно превѣртанѣ сродногласны писмена у речма, или разногласно претваранѣ исты у изговараню речій измеѣу себе. Прво може се назвати сполишнѣ, а друго нутарнѣ.

І. Споляшнѣ прегласѣ.

Зависи найвише одъ обычно сличнога изговараня самогласны писмена (бравѣ—браѣва, кожа—коѣжа, шума—шуѣна, шльивѣ—шльѣва, вреѣна—вреѣна, кѣрпа—кѣрпа) и одъ сложноголасны у изговараню удешены сугласника (саѣбор—збор—отпѣти—одбити, узбѣрдица—успѣрдица и т. д.); оно е дакле одъ две руке: отъ самогласны и сугласны писмена.

Како што се у сваке свирке удешаваю крупни гласови са крупныма, а танки са танкима; тако и у прегласю мораю писмена сродна са сродныма у речи заедно написана быти. Ко пише несложноголасно: сѣбог, сѣграде, праздан, костчица, тежка, подѣкова и т. д. место сложноголасног: због, зѣграда, празан,

кошчица, тешка, поткова и т. д. тай пише за езикъ рѣво, и рѣавимъ писанѣмъ не само убѣя цену и затире правый изговоръ речій, него намъ јоште и читавъ замеће и оптерећава. У езикѣ српскомъ чуесе: об(градити) и оп(копати) од(бити) и от(пити), из(дерати) и/ ис(терати) и многе друге; па књигописцы поластице свое ради вѣною да признаду то богатство српски предлога, већъ имъ е лакше етъ тѣй страхи само едну страну писати, а тѣмъ езикъ свой сиромаше непризнавајући оно, што у нѣму естъ.

а) *Спољашнѣ прегласѣ самогласны:*

Тако е различје, да му се постоянно правило одредити не може; но ипакъ оно се у многоме дознае изъ личена падеженя и спрезаня различни речій. Овде се може само неколико примера навести: рѣсип – рѣсипати, пѣнь – пѣнѣви – пѣнѣва, прѣсак – прѣсакати, крѣтак – крѣтки, кѣвга – кѣвѣгатисе, рѣд – рѣдити, блѣд – блѣдити, клѣпа – клѣпама, ѣупа – ѣупица; пѣро – пѣрѣ, свѣћа – свѣћама, прѣгон – прѣгнати, вѣз – вѣзати, бѣрст – бѣрстити, мѣрс – мѣрсити, кѣрчевина – кѣрчити.

б) *Спољашнѣ прегласѣ сугласны:*

Има свое постоянно законе, кои се по удесу езычноме свагда точно обдржаваю. Сродна писмена

између себе прегласую, и често едно другомъ место свое дае и уступа, н. п. прегласуе:

б. у п: шиб-шипка, гребе-гребсти, зебе-зепсти,
стуб - стувац.

в. у ф: шева - шечіе гнѣздо, врети - фуруна.

г. у к: гу'гац-гу'ица, друго-друкіе, наг-наѣт.

д. у т: яд-ятка, потсирити, потсећи, сладак -
слатка.

з. у с: назати - наст, низак - ниски, узан (узак)-
уски.

ж. у ш: муж-жушко, нож-ношчић, дѣржак-дѣршка.

ц. у ч: сведоѣба-сведоѣи, наруѣба-наруѣити.

п. у б: топ - тобѣи.

к. у г: никад - нигде, свакій данъ свагда.

т. у д: сват - свадба, возити - вождба.

с. у з: коси - козбаша, нос - поздрѣа.

ш. у ж: тешки - тежак, четвороношке - ножно.

ч. у ѣ: сведоѣи - сведоѣба.

ѣ. у ѣ: отац - отаѣбина.

II. Нутрашиѣ прегласѣ.

Много е богатіе отъ споляниѣга; ербо оно по-
стае 1. по духу и природи, взыка (бог-боже), 2.
по удесу и сличности гласова (бой-воаяк) 3. разлике
ради у изговараню сличны речій (плести-плот), пе-
ко-печем-пећи-пецы), 4. збогъ кончавны слогова у

другомъ колену ероства и сличности гласова (носи-ношня, коси-кошено, роди-рођено); и оно се може поделити на прегласѣ самогласно и сугласно.

а) *Нутрашнѣ прегласѣ самогласны.*

Самогласници прегласую у речма између себе сасвимъ наизменце еданъ за другога, почемъ се у гласу претвара: а. на и: са^ам-оси^и, дарнути-дирати; а. на о: два-двоица; а. на е: клак-креч; а. на њ: свекар-свекарва; о. на а: створити-стварати; о на у: ковати-куе; о. на и: ром-рим; о. на е: кроз-чрез; у. на и: усуги-усипати; и. на а: метити-метати, крити-крађа; и. на е. зинути-зевнути, зе^ав-зе^авати; и. на о: три-троица, бити-бой, гнити-гной, лити-лой; и. на њ: чет^ар-чет^арнаест; и. на вѣ: четир-четв^арти; е. на а: жети-жанѣ; е. на у: клети-куне, спрого-супруг; е. на и: узети-узимати, припећи-припицати; е. на о: изведе-изводи; ѣ. на а: тѣрти-таре; ѣ. на и: умѣрти-умире; ѣ. на о: гѣрко-горко.

б) *нутрашнѣ прегласѣ сугласны:*

Прегласуе 1. збогъ следећы сличны гласова:

Г.	{	предъ ч. у ш: рог-рошчи ^и , карас-карашчи ^и , мапчура.
К.		
З.		
С.		

д. { предъ т. у с: предѣ-прести, слади-сласт, вла-
т. { да-власт, страда-страст, запове-
да-заповест, сведочи-свест, пле-
те-плести, мете-мести.

гс. { предъ т. у ш: друг(ство)-друштво, враштво,
кс. { илоштво, юнаштво, пророштво, кнештво, ви-
зс. { тештво, сиромаштво.
хс. {

чс. предъ к. у ш: враг(ски)-врашки, натраг-натрашко

кс. предъ к. у ч: гърк(ски)-гърчки

дс. { предъ к. у ц: град(ски)-грацки, люцки, рвацки,
тс. { варменцки
ѣс. {

ст. предъ нь, и ль у ш: вѣрст-вѣршняк, болест-бо-
лешлив, тѣрст-тѣршльика.

Прогласуе 2. *коренне гласиће у друге богаства и раз-
лике ради, као:*

п. на нь: рѣнати-рѣнѣн-одрѣнѣн (отрѣнѣн у Гибар-
цу); — л. на ль: солити-сољѣн-насолѣн. — 1. д. на
ђ: родити-рођѣн, бѣрдо-бѣрђанип; — 2. д. на ц: ка-
да-каца; — 3. д. на ч: када-качара, род, срочити,
угладити-углачати; — 4. д. на с: гладак-гласати
(ѣснати), радбити-расити (іош у 10. столећу) ру-
ски: рѣчити; — 5. т. на ћ: позлатити-позлаћѣн, брат-
браћа, прут-пруће; — 6. т. на ч: гнѣтати-гнѣчити,
свето-свечарство; — 7. т. на с: мотати-мосур; —
8. т. на м: жуто-жуманце; — 9. г. на з: леґо-лези,

нога-нози, враг-врази; — 10. г. на ж: лего-леже, нога-ножица, враг-враже, рог-рожан, неголи-нежели, сагибати-саживати, сажимати, гнати-женем као брати берем; — 11. г. на ш: натраг-натрашке; — 12. г. на ц: кесега-кесецица, кавга-кавцатисе, губе-цубе; — 13. г. на ђ: лего-леђи, мого-мођи; — 14. к. на ц: пеко-пеци, юнак-юнаци, рука-руци; — 15. к. на ч: пеко-пече, юнак-юначе, рука-ручица, рок-рочиште; — 16. к. на ђ: пеко-пеђи, жвакати (жватати) жвађе; — 17. ђ. (х) на ш: вѣрѣ-вѣрши, вѣршу-вѣршай, влађ (х) влаше; — 18. ђ. (х) на с: влађ (х)-власи, грех-греси, парох-пароси; — 19. х. на в: сух-сув, ухо-уво, духан-дуван; — 20. х. на к: храм-крам, христос-криснос-кѣршѣанин; — 21. і. на в: огрејати-огрев, усејати-усев, рукојат-руковѣт-руковѣд; — 22. ц. на ч: бацити-бачѣп, зѣц-зѣчевина; — 23. с. на ш: носити-ношен-ношнѣво-ношнѣ; — 24. ђ. на ѣ: нађи-нађен, дођи-дође.

Прегласуе 3. збогѣ удеса ѣзычнога; као:

б. на п: стуб-стѣпац; — р. на л. Григоріе-Глиша, крик-клик; — б. на в: бой-войска, учебни-учѣвци; — в. на м: лѣв-лѣмберг, усеv-семе; — м. на в: тама-таван-тавница, гѣмно-гѣвно; — н. на м: песна-пѣсма, стѣян (слаv)-слама, планути-пламен, пантити-панѣт; — н. на л: много-мѣло.

Прегласуе : 4. *збогъ снажна юмачна изговарана
речий :*

зд. на жѣ : грозд-грожѣ , гвоздено-гвожѣ ; — зг. на жд : мозга-мождан-можданик , изгнати-ижденем ; — зн. на жь : испразниѣти-испражнѣем ; — сн. на шнь : стесниѣти-стешнѣено-бесно-бешнѣе ; — сл. на шль : смислиѣти-смишльѣен , смишльѣати ; — ст. на зд : нести-нездо (гнездо) ; — ст. на шт : кърстиѣти кърштен ; — ст. на шч : кост-кошчица , маст-машчура ; — ст. на шѣ : лист-лишѣе , радост-радошѣу , чист-чишѣен ; — ст. на шль : търст-тършльѣика ; — ск. на шч : даска-дашчица , търска-търчица , гуска-гушчи-няк ; — ск. на шт : искати-иште , притиско-притиште , стиско-стиште , люска-люштика , треска-трештина , воска-воштина (одъ воска в воштана свеѣа) вайска (село) вайштанацъ (човек изъ Вайске) — чк. на ч : мачка-маче-мачурина , тачка-тачица ; — тк. на ч : патка-паче , мотка-мочица .

У ова преглася спадаю и оне речи у кои се л. меѣя на о. ясноѣе ради н. п. пратилац-пратноца , жетелац-жетеоца , колац-кооца , (кѣца) , гърло-гъроче , село-сеоце-сеоцки , бел-бео , цел-цео , зрел-зрео , весел-весео , сокѣл-сокоо , (сокѣ) — писал-писаво , дигла-диго , могла-мого .

Овако и Французи претвараю л. на у. пишуѣи : le col , le licol читаю лѣ ку (вратѣ) лѣ лику (улар) ово в опетъ налико на црквнеско нанѣ ол. кое се у

насъ на у. изменило н. п. волна-вуна, солнце-суп-
це, чолн-чун.

О ИЗОСТАВЛЯНЮ ПИСМЕНА У РЕЧМА.

(de contractione et abiectiōne)

Два самогласна писмена обычно се у едно сли-
ваю, као: аа. у а: граа-гра, влаа-вла, ораа-ора,
праа-пра, страа-стра̂, маати-машем (одъ махати)-
мача-маем: — Овако два аа. сливаю и Грцы у едно
и пишу: *λας* место *λαας* (камен). У стихови ди в
потреба мора се два аа. задржати, или се х. са љ.
писати: *iahati* и т. д. — ао. у о: рекао-реко, мо-
гао-мого, дошао-дошо, стискао-стиско, петао-пе-
то, котао-кото, кабао-кабо. — Овако се и у Грка
пише ао. са ω: *υελαο-υελω, υελαομεν-υελωμεν*.

Приморцы, Далматинцы и Бошняцы сливаю ао. у
а: дошао-доша, нашао-наша̂. И одъ овога се на-
лази трага кодъ Грка: *μυβαιν* место *μυβαιων* или
μυβαιν.

оо. у о: сокоо-сокô, воо-вô, боо-бô, соо-сô, расô,
стô по гô. Ово друго о. постало в отъ
преглашеногъ л: сокол-сокола, сол-соли,
по̂ пол-полак, гô-гол, у сложенихъ речма
говори оба оо: црноок, поод (поход).

уо. у о: дунуо-дуно. Ово сливанъ у говору јошъ
није преотело ма̂, поклемъ се говори јошъ:
синуо, скинуо и т. д.

ео. у о : детео-дете, весео-весо, дебо, пепо; а у зрео, бео, цео не да се ео. у о. слити. Тако се то ео. слива у грчкомъ у ω: χαλω место καλεо.

Изоставясе или избауе :

а. у изметнымъ речма (in vocibus syncopeis):
ветар-ветра, седам-седми, осам-осми.

оя. у другоачје-другче (другче)

б. предъ ну. у глаголима: погибо-погину, осимъ:
бубну и любну.

в. после б. обвесити-обесити, обвратити-обратити,
обврнути-обрнути, обвући-обући, обу-
ћа, обвлак-облак, обвласт-област, о-
симъ књижевне речи: обвезан.

г. предъ ну: брига-бринутисе, осимъ: сагну, на-
гну, дигну, стигну.

к. предъ ну. после с: прско-прсну, свиско-свисну,
притисну.

к. предъ л. после с: стиско-стисла, свисла, прити-
сла, протисли.

к. предъ ц. каик-каициница.

д. предъ ну: скидо-скину-укину, осимъ прдо-прну.

д. предъ ц: градац-граца, одац-о̀ца, бодац-бо̀ца.

д. предъ д. и т: одржати место оддржати, откати
место одткати.

д. предъ ств: господство место господство, сроство,
войводство.

д. предъ н. после ж : нужда-нужна.

д. предъ н. после з : грозд-грозно : „па онъ ломи
грезна випограда“ — у градини грозно
сузе валя-грозна киша пада.

т. предъ ну. загрто-загрну , окрену , сврну , осимъ
метну , тутну.

т. предъ ц : отац-оца , чистац-чисца трава задржа-
ва т. чистаца. У. — млатац-млаца , про-
штац-прошца , путо-пуце.

т. предъ ц : сат-сація-сациница.

т. предъ ч : поутка-поучица , патка-пачіе (место
патчіе)

т. предъ ств : богат-богаство , проклет-проклетство.

т. предъ н. после с : болестан-болесна , болест-бо-
лесник-болесница , милост-милосник-ми-
лосница-песница-масна.

т. предъ л. после с : маст-масло , узраст-узрасло ,
нарасло.

т. предъ б. после с , кое се предъ б. у з. претвара :
гост-гозба-гозбина.

т. предъ ль. после с , кое се предъ ль. у ш. претва-
ра : трст-тршльика.

з. предъ з : безаконик.

з. предъ с : француз-француски , раселити , раставити.

з. предъ ж. и ш : ражарити , рашити , раширити.

с. предъ к. после ѣ : оролиѣ-оролиѣки парох , тршиѣ-
ко полѣ.

Нигди се ни у каквој речи два сугласна едногласна усугубљено не изговарају, већ се свагда едно изоставља, н. п. обрати а не оббрати, одрети а не оддрети. Може бити, да ни еданъ языкъ неа овако постоянны правила отъ свога писменнога сло-жногласја као српскій. Зато Даничићъ јави говори (у књижи „Рат’ за языкъ“). „Све су ово, вели, закони српскога језика, и ти закони пишу, да се слова претварају и избацују“. —

Грци говоре и пишу: *πλησω* место *πληθω*, *σωμασι* место *σωματασι*, *μησι* место *μήνοι*, *δαιμοσι* место *δαιμονοσι*, *συζαω* место *συνζαω*; тако можемо и мы: нужно, богаство, раширити. Они говоре па и пишу: *λελεχθε* место *λελεχσθε*; тако морамо и мы, ербо говоримо: стиско — стисла место стиска. Грци говоре гело па пишу: *γελω* место *γελαω*, *λας* место *λαας*, тако треба и мы да пишемо: кабо место кабао, сна место снаа (сняха). Ко ове у языку свомъ за-весе презире, и държисе паметни отъ свега свога народа, кои то тако говори, тай мора заиста коека-кве блуднѣ измышляти, а са тимъ намъ изговоръ ре-чій ремети и квари.

О УМЕТАНЮ ПИСМЕНА У РЕЧМА.

(de literis epentheticis)

1. а. умећесе у много речій, као: пушка—пушака, даска—дасака, петелька—петельака, девойка—

девојака, евенька-евеньака, мольцы-мольца, прасцы-прасаца; тако исто: однити, одаднити, одаткати, разасути, саградити, надамноѣ, предамноѣ, подамноѣ, нузаве, крозаве, одазла, крозазлу жену, безазлен.

2. о. у: клати-колѣ, звати-зове.

3. е. у: брати-бере, прати-пере, срати-сере, гнати-жене, млати-мелѣ; у клети-куну.

4. і. чуесе свуда између и. и о: пиіо, дониіо, прииіо, любііо, створиіо. Истина да се овако са ііо говори, али су књигописцы узели у обычай безъ і. писати: пио, био.

5. После б, п. в. ш. ф. долази лѣ: зоб-зоблѣу, на-зоблѣн, кап-каплѣу, накаплѣн, крв-крвлѣу, окрвавлѣн, дим-димљив, ум-сумлѣа, безумлѣа, шараф-зашарафлѣн.

Овде се може додати јошѣ и то, што неки књигописцы ѣ. пишу у речма: мѣра, сѣно, у којима се говори ѣ. као и. или е. или в. или іе, зактевајући, да га читаоцы свакиј по својем начину читаю; едни западно: мира, вира, сино; други источно: мера, вера, сено; трећи јужно: миіера, сиіено. Но по наравномѣ читанја начелу, да свако слово поименцѣ мора имати само свой еданѣ гласѣ, не може се допустити, да се ѣ. четверојакѣ чита, како га кадѣ ко оће; иначе по томѣ превртљивомѣ читанја правилу могли бы писати и а. п. п. масо; па едни нека ово читаю са е. (сърпски) месо, други са а. (словачки) масо; а

трећа са ја. (руски) мјасо. Тако бы кубурно могли писати и ж. н. п. пжт. Сърбина бы было путъ, Словенцыма пот, а Поляцыма понт. — Пишући са ђ. више штете чинимо речма, него асне и користи; ербо шњиме пишући таманило у изговарању разлику еднакы речій, и не дознаемо, како исте речи и друга браћа паша изговараю? Написано са ђ: утѣха, успѣх, морала бы деца источна учити, да се чита као е: у-теха, успех; а западна као и: утѣха, успех; южна пакъ као иіе: утиіеха, успиіех, кое се тако нигди у свету не говори. Видишъ Словолюбѣ! колику бы ти конфузію ђ. причинило! По томе правцу западникъ бы свою *срићу* и *врићу* написао са ђ. па бы кукавный южникъ морао читати сриіећу, и вриіећу као што не говори! Ніе ли то друга конфузія? Источникъ бы видю у црквеннымъ књыгама: свѣма на главѣ, па бы тако написао са ђ. кое нити онъ говори свема, нити южникъ свиіема на главніе! Ніе ли то опетъ трећа конфузія? тако бы южникъ свое иіе у: сиіер, сиіери, сиіерак, косиіер и триіест, написао са ђ. па бы источникъ читао са е: сер, сери, серак, косер и трест; а западникъ опетъ са и: сир, сирак, косир, и трист место триіест (тридесет)! Ніе ли то конфузія надъ конфузіомъ одъ слова ђ. Зато я велимъ, да се манемо овога са ђ. конфузнога писаня; него нека пише свакій свое: Босанацъ: мира, Сремацъ мера, Далматинацъ мѣра, а Читатель ће разумети и едно и друго и треће безъ слова ђ. нити ће се по писму варати,

да написано н. п. сѣно савъ светъ тако говори као што онъ по своје наречю чита. Лепо е то и пробитачно за читаоца да зна како нѣгова и остала браћа такове речи говоре; а то се може знати, кадъ се те речи пишу безъ ѣ. тако како се ди говоре, као што е и у народнымъ песмама лепо ставито безъ ѣ; у којима да е ѣ. писато, мы не бы знали те прекрасне модификаціе нашега языка, већъ бы мыслили, да се свуда тако, као што га мы читамо, говори. Зато се писанѣ са ѣ. ни найманѣ препоручити не може; ербо бы шнѣмѣ кварили изговоре и оны речій, кое се у сватри наречя единако произносе, н. п. мени, теби, себи, свина, изрикомъ; нарицати, желити, си-кира, косир, триестъ.

Већа страна народа нашега не говори гласъ писмена х. ни у каквой речи; и у Дипломи Лазаревой 1381 налазисе „Уика и раниславъ“ безъ х. У насъ има много речій, у којима се садъ и не зна, да се у нѣма икада х. изговарало. Ко не види, да е мяду пута болѣ и благогласнѣ изговарати твор, крам, лад, ром, уво, киявица, гра и ора безъ х. него ли по старински тхор, храм, хладъ, хромъ, ухо, кихавица, грах и орах са х. Ко се упинѣ речи са х. писати, тай неразумно квари све оно, што е духъ языка за спретнѣ изговаранѣ углачао, а разумъ богато сватио и украсио! У Шиду чисте неделѣ 1857.

Адамъ Драгосавлѣвићъ.

III.

ЖИВОТООПИСАНІЕ

ДІОНУСІА отъ **ПОПОВИЧА**

ПРАВОСЛАВНОГЪ ЕПІСКОПА БУДИМСКОГЪ.

СПИСАНО

ПЕТРОМЪ РИМСКІЙ

**Парехомъ Сент.-Андрейскимъ Сосѣд. Консісторіальнымъ, и горе
поменутогъ Епископа Діонусіа бывшимъ благодарнымъ
питомцемъ.**

Блаженъ мѡжъ нѣ не идеть на советѣ нечестивыхъ — —

— — но въ законѣ господни вола егѡ, ѡ законѣ
егѡ повчитѣа день ѡ нощь. Вал: 1. Ѳ. 1.

— — и былъ еси пастырь Христоу Церкви, ѡча словесныа
окцы — — —

Діонисіе отъ Поповичъ бывшій православный Епископъ Будинскій родіосе 1750 л. у Македоніи близу града Салоники, у мѣсту тако зовемомъ Кожани, у комъ му є отаць, родомъ гркъ, Свештеникъ и Протопресвѣтеръ быо. Младый Димитріе, тако се онъ зваше пре него што є у Монашескій чинъ ступію, кадъ є сре оне науке, кое су се у оно време я у оныма предѣлна предавале, съ похваломъ свршію, и у юнашескій возрастъ ступію, оженисе съ дѣвицомъ Ирѣномъ, и у 25 лѣту возраста, буде за Діакона и Пресвѣтера рукоположенъ, и за спомоѣника веѣѣ доста старомъ му отца поставлѣнъ. Али совѣтъ превѣчногъ, кон є на друго, и сасвимъ на што веѣе младогъ Димитрія Пресвѣтера опредѣлю, піе му дозволю дуго у рожденномъ му мѣсту, у наручію старогъ му родителя и миле младе му супруге живѣти. Отаць по рукоположеню сына му наскоро умре, а и млада Ирѣна родивши єдногъ сына престависе, и онъ іошѣтъ као младъ Свештеникъ остане удовъ. Садъ онъ наиѣри да се покалуѣери. Што намысли, то и уради. Сына свога Харітона остави кодъ сродства свогъ, а онъ оде у С. Гору у Монастырь Ваеопедъ. Ту постане онъ Іеромонахомъ и добые име Діонисіе,

и ту после краткогъ времена постане и Архіандрі-
томъ.

Управъ у то доба, кадъ се Іеромонахъ Діон-
сіе у Цариграду за Монастырь Ваеопедъ Архіман-
дритію, добые Цариградскій Патріархъ отъ Валахій-
скога Княза писмо, у комъ га овай моли, да бы му
каквогъ честитогъ Іеромонаха нашао, кон бы спосо-
банъ быо у двору Букурешткомъ дѣце му воспита-
тель быти. Познаваюћи Патріархъ лѣпа у науцы
свойства и честно живота поведенѣ скоро за Архі-
мандрита произведеногъ Діонсіа, србо га е онъ
самъ за таковогъ произвео, првомъ нѣму потребу Кня-
за предложи, съ тимъ увѣренѣмъ, да ће му, ако се
онъ тога званія примити хоће, препоручителну на
Княза граммату дати. Ово предложенѣ Діонсіе дра-
говольно прими, и добывшъ отъ Патріарха препоруку
отиде у престолный Валахіе градъ Букурештъ, гдѣ
га Князь съ честію прими, и у качеству дѣтвоспи-
тателя Княжеске дѣце постави. Кадъ су Княжеска
дѣца воспитана и науке ради на страну ићи морала,
вратисе Діонсіе съ препорукомъ Княза и Княгинѣ къ
Патріарху у Цариградъ натрагъ, гдѣ до краткогъ
времена рукоположенѣ буде у високо Епископа до-
стоинство.

Епископъ Діонсіе, ніе одма постао Діецезал-
нымъ Архіереемъ. Онъ е више година провео у Ца-
риграду подъ именемъ „Константинополскія

великія Церкви слова божія проповѣдникъ“ безъ Діецезе. Нѣгова в дужность была, по нѣговомъ собственномъ казываню, сваке недѣль и свакогъ праздника по Цариградскимъ већимъ црквама на грчкомъ а кадъ кадъ и на турскомъ языку проповѣдь говорити. Треба знати, да се у Цариграду свагда по нѣколико тисућа и онаковы странны Хрістіана налази, кои ни рѣчи не знаю грчки, но турски говоре, и на турскомъ языку богослуженіе своѣ отпавляю и молитву свою свршую.

Лѣта 1785 постане Епископъ Діонусіе Београдскимъ Діецезаномъ, и цѣле Србіе Митрополитомъ, као и велике Цркве Константинопольске Ексархомъ, нѣшто мало знајући онда србски говорити. Садъ в онъ ту већ мислю животъ свой провести. Онъ мисляше едно, а судбина опредѣли друго.

Године 1789 родисе између Аустріе и Португаліи. Септембра 7. п. н. храбра и непобѣдима Аустрійска войска, подъ управленіемъ командируюћегъ Фелдмаршала Лаудона, обсьдне у ние божіе Београдъ, и са свію страна зачне га бомбардирати и стѣснявати. Овакимъ юначкимъ Аустріанаца нападањимъ збукисе Турскій у граду затвореный гарнізонъ, и зачнесе савѣтовати, шта се има противъ такве силе и нападаня радити. У тай войничкій савѣтъ буде и Митрополитъ Діонусіе, као знаменито у Београду живеће лице савѣта ради позванъ. Овомъ в прили-

комъ онъ како тайне намѣре, тако и слабо турака станѣ сазнао, кою прилику онъ хотеи на ползу вѣрны свои употребити, одна в са овима своимъ силама зачео о освобожденю Христ. Цркве и народа Христіанскогъ радити, пуно увѣренъ будући, да ће намѣра нѣова заиста увѣнчана бити, ако Христіанскій на Турке удараюћий Царь одржи побѣду. Нѣгово в намѣренѣ Божій промыслао руководіо тако, да в Септемвра 27. п. н. истогъ лѣта, већъ се барякъ Аустрійскій на бедему Београда віо: већъ в тврдыни Београда Аустрійскимъ градомъ а Митрополитъ Діонисіе Аустрійске Србіе Митрополитомъ и подданиномъ постао.

Съ паденіемъ Београда іошѣ рату віе одна края было. Дуго су се іошѣ обе силе съ обычномъ рата премѣнителномъ судбомъ бориле. Напоследакъ истина учинисе миръ, но съ тимъ уговоромъ, да Београдъ опетъ туркомъ повраћенъ буде. Заклученіемъ овогъ мира нађесе Митрополитъ Діонисіе у неповольномъ положеню. Онъ замоли Цара Аустрійскогъ Іосифа, да га по преданію Београда къ себи прими, и буди у кою православну Епархію упразднѣну за Епископа постави, изъ узрока, што онъ по уговору овога мира, нити жели нити може у Србін Митрополитомъ далѣ остати. Милостивый Царь услужавшъ нѣгово прошеніе, благоутробно и милостиво рѣши, да се Діонисіе Поповичъ Митрополитъ Бео-

градскій прица за Аустрійскогъ подданика, и обѣ-
ћа му се, да ће у прву упразднѣну Епархію за
Діецезалногъ Епископа постављенъ быти: а и донде
даваћемусе изъ Епаріалне касе на годишній нѣговъ
ужитакъ шесть тысућа фбринты сребра.

Јошѣ ово рѣшеніе Царево ни у животъ отупило
не, кадъ ал' године 1790 умре у Бечу Архіепі-
скопъ Карловачкій Моусей Путникъ, кога тѣло, на
вишшу заповѣдь, на лађи у С. Андрею донешено,
и ту у Саборной Цркви, у Епископску гробницу по-
гребено буде. На мѣсто овога, избере јошѣ истогъ
года, Србскій Народный Саборъ у Темишвару, за
свогъ будуштегъ Архіепископа и Митрополита Г. Сте-
фана отъ Стратимировиѣ у Сент-Андрейскомъ дре-
виомъ Патриаршескомъ двору обитавајућегъ Діецез-
алногъ Епископа Будимскогъ. Овимъ у многомъ
погледу срећнымъ изборомъ упразднисе Епархія Бу-
димска, на коју по пре споменутомъ Царскомъ рѣше-
нію, буде бывший Митрополитъ Београдскій Діонисіе
Поповичъ, у качеству Епископа за Діецезана поста-
влѣнъ и потврѣнъ. По рѣшенію овомъ Царскомъ
те исте године доселисе онъ съ цѣломъ своіомъ Е-
пископскомъ свитомъ у Сент-Андрею у дворъ Епи-
скопскій.

Слѣдуюћегъ 1791 л. обдари га Царъ Леополдъ,
као и многе друге заслужене Србске породице, Ма-
ђарскимъ благородствомъ за чинѣне услуге, и тако

и онъ, и сынъ му Харитонъ постану благородства Маѣарскогъ участницы.

Онъ е до близу две године у С. Андреи живѣо, а после преселисе у Будимъ, купи си лѣпъ домъ, у коиъ е предуго у миру и тихоѣи, богоугодно живуѣи, 1828 л. и уиreo. Кадъ се изъ С. Андрее онъ у Будимъ пресели, постави у двору своиъ, единогъ иѣстногъ Пароха, ииѣиъ Павла Юанновича, кои е съ нѣимъ као мирскій изъ Београда овамо дошао, да надзирава и чува истый.

Преселившисе онъ у Австрійско царство, таки е зачео себе у овде нужными языцима поучавати. Говорио е доцнѣ доста чисто и течно сръбски, као иѣначки и латински. Маѣарски ни речи знао нѣе, а нѣе га ни миловао. Спрамъ нѣговогъ субѣлногъ грчкогъ языка, видѣо му се Маѣарскій языкъ да е весна грубъ и тежакъ. А сынъ му Харитонъ, кадъ е високе науке свршио, отишао е у Валахию, гдѣ е при знаменитымъ тамошнимъ фамилиама воспитатель дѣце бивао.

И съ овымъ е по нѣговомъ собственномъ честомъ казываню, првый, но доста трудный и чудесный періодъ му живота свршенъ.

Знаменитый овай мужъ проводио е свой животъ заиста свето и богоугодно. Нѣгова посведневна занимава свакомъ е оноиъ, кои е къ нѣму изближе приступа ииао, нѣко страхопочитанѣ и важность у-

ливала. У нѣму е могао човекъ видѣти правый образъ како побожности, смирености, милосердія къ ништимъ и убогимъ, утѣрености, непоколебиме и претврде къ православномуъ своему закону привержености, пуногоъ и несумнителногоъ у С. Писму и преданіама С. Отаца увѣренія, тако исто, и спрема Цара и цѣлогоъ свепресвѣтлогоъ дома Аустрійскогъ, поданическе вѣрности и послушанія. Никадъ Царевине споменуо ние, было то у Цркви или у приватномъ разговорѣ, да ово додао ние „кога да Господь сохрани, као зѣницу ока.“ Символъ нѣговогъ побожногоъ духа быо е: „Вѣрный Богу, Царю и Паствѣ. Fidelis Deo, Regi et Gregi. — *Πιστὸς θεῷ, Βασιλεὶ καὶ ποιμνίῳ.*“ — Сочиненія златоустогъ Іоанна, Великогъ Васіліа, Іоанна Богослова, Θεοφίλαкта, была су побожною и за богословическомъ наукомъ жеднењемъ нѣговою духу, найвећа услажденія и неопѣнима сокровишта. Надъ таковыма, и овимъ подобныма, сочиненіама, по цѣлый бы данъ, тако рѣши, лебдиѣ. По цѣлый бы данъ изъ нѣхъ читаюћи, она мѣста, коя бы му се къ сочиненію нѣговы проповѣдїи сходна и нужна видѣла быти, у нѣима бележіо. Е ли га тко посѣтити дошао, о! томе бы онъ, улучившъ у разговорѣ прилику више или мањ о душеспасителной православне восточне Цркве пауцы говоріо. Велику е желю имао, грчка богословическа сочиненія на славеносрбскій языкъ дати превести и

печатати. Собственнымъ трошкомъ печатао е лѣпо едно дѣло подъ насловомъ „Сокровище Хрістіанское и житіе Кірілла и Меѳодіа“. Славенскій языкъ любію е, и радо га читао. Превода ради таковы греко-латинскы печатаны дѣла, држао е о собственномъ своемъ трошку едногъ переводчика, именемъ Луку Миловановича родомъ изъ Винковаца, високоучена и у србскомъ стихотворенію знаменита мужа, кога е дужность была непрестанно горе споженута дѣла на србски преводити. Кадъ бы овай Лука къ нѣму горе у собу кадъ кадъ дошао, и дѣло какво донео, съ найвекомъ бы га радостію дочекао, и као у шали запытао, но свагда по латинскомъ языку: „*No Lucas! quomodo placet istud opus? Illustrissime Domine, otrosopio бы овай, haec doctrina est aurea, sed nihil mirum, tamen illa ex aureato ore effluebat. Ita est mi fili! tantum diligenter veritas, et accipies his diebus novas vestes.*“ — по Лука! како се ово дѣло допада? Ваше Преосвештенство, ово е дѣло златно, но ніе чудитисе, србо е оно изъ златны уста проистекло. Тако е сыне мой! текъ прилѣжно преводи, пакъ ћешъ овы дана нове добыти хальине.“ — Нити бы икадъ истый переводчикъ отъ нѣга доле сышао, да га чимъ тимъ обдаріо ніе. А то е све чинію зато, текъ да му што више и прилѣжно греводи.

Онъ в године 1820 окружнѣмъ единымъ писмомъ
свему нѣму подчинѣнномъ свенитенству обзнанію, да
у Будимской Діецеи нико за Діакона произведенъ
быти неће, развѣ онай, кои кодъ нѣга у Будиму Бо-
гословическу науку слушао буде. Поводомъ ове Ар-
хіерейске заповѣди, сватда бы се налазило по де-
сетъ и по дванайстъ онаковы младиѣа, кои су о
свомъ собственномъ трошку, преподаваеме науке
кодъ нѣга слушали. Мѣсто гдѣ се ови Клирицы, кое
в онъ често рыбарма называо, на науку скупляли;
было в вими, нѣгова собствена соба, или кадъ кадъ
капеле нѣгове женска препрата, гдѣ се угреати мо-
гло, а лѣти, нѣгова мала, но лѣпо украшена банча,
гдѣ подъ виновомъ отъ бѣле тамянике лозомъ, вѣшто
исплетенымъ сводомъ, клупе намѣштене будући,
прекрасно и у найвеѣой тишини и ладу сѣдећи учи-
тисе могло. Свакій данъ после полдне отъ три сата
до шестъ, онъ бы самъ съ помоћу поч. Іоанна Вит-
ковича онда Пароха Будимскогъ, и Θεодосіа Θεодо-
ровича Іеромонаха Грабовца Монастира и Капелана
нѣговогъ; исте Клирике свое преслышавао, и сва-
чему оноу, што бы единомъ Свештенику необходи-
мо нужно знати требало поучавао. Непрестанно бы
ій савѣтовао и на душу имъ полагао, да текъ св.
нисмо и то съ толкованѣиъ читаю, и да благоговѣи-
ни и трезвени буду: и да бы ій у тима добродѣтел-
ма іоштъ больма утврдити могао, почесто бы имъ по

гдѣкогъ изъ древны времена свештениогъ мужа благоговѣйный и смиренный животъ приповѣдаюћи представляю. Пѣніа учитель быо е онъ самъ. Онъ рожденъ Гркъ будући, опетъ е врло мрзіо и ненавидѣо оне грчке пѣвце, кои бы по цѣо сатъ пѣніе каково, крозь носъ протезаюћи появи. Кодъ нѣга се морало тихо и чисто пояти, а помало, вразумително и на точнѣйша ударенія читати. Свако и найманѣ удареніе, сваку вопросителну и удивителну, коя бы се у чтенію догодила, морао бы е чтець гласомъ своимъ точно произнети. Брзо и претерано читанѣ, силно е опорочавао. Кадъ е кои отъ овы нѣгови клирика задать му урокъ вразумително и по смыслу казао, и кадъ бы му опетъ кои, стіхіру кою, велико, предъ читанѣмъ св. Евангеліа, Аллилуіа, или Херувіку или Ірмосъ, тихимъ обаче греческимъ тономъ отпоео, сузе бы му више путы отъ радости и милине изъ очію потекле. Да е могао, налію бы заръ у ове свое ученике сва ученія Цркве православне. Кадъ бы га кои отъ овы Клирика съ найвећомъ понизношћу и учтивошћу замолю, да га рукоположи, свагда би сѣћућисе говоріо: „Лагко ћешъ Діакономъ постати: али после отъ кога ћешъ оваку науку слушати? Ко ће ти такве књиге дати да читашъ? ово е наука божественна.“ И заиста исповѣдити морамъ, да е онъ ове младе люде као свою собственну дѣцу любіо, и свагда бы їй отечески предусрѣтао.

У истомъ своемъ дому Будимскомъ имао є оня пространну, прекрасну, и што 'но веле, по грчкомъ вкусу наѣштену и измалану капелу свою, коя є Св. Отцу Николаю посвећена была, у којой се сваке недѣль и празника св. літургія савршавала; а Вечерня и Ютреня никадъ. И капеланъ и клирицы на та Црковна правила ишли су у Парохіалну Цркву Будимску. Сваке недѣль неизоставно говорио є оня у истой капели проповѣдь, и то свагда подугачку, лепо србски и чисто, и съ найвећомъ вольомъ и радощю. Но ніе чудитисє: єрбо прво, оня є радо и вѣшто проповѣди говорити умѣо, а друго, и зими и лѣти капела є натучена была слышательна благочестивыма, кое наравно нѣму є мило было: а приликомъ Пештанскогъ вашара, кадъ бы се и многи странни скупили, єдва се и у ходникъ, кои є уздужъ капеле быо, смѣстити могли. На вратъ никадъ ніе хотѣо онаковъ крстъ метути на комъ распятіє Хрістово изображено не бы было, єрбо по нѣговомъ о томъ миѣнію, изображеніє на крсту показує, да є то Хрістовъ а не Разбойника крстъ. Съ брояницама у камилавки и съ великомъ у руцы мараомъ долазіо бы у капелу. Ту никомъ ніе было дозвољено пояти, а іошть манѣ помагати. Єданъ бы само Клирикъ поко, а прочи, и оня самъ, удесно бы му текъ, и то съ вниманіємъ, секундирали. Свѣштеносацъ быо є Клирикъ єданъ, а другій на кадіоницы у олтару. Казы-

вали су достовѣрна лица, да пре него е при себи клирика имао, при едной св. служби, ненамјавши се то бы приликомъ великогъ входа свѣћу предъ служебниъ Свештеникомъ носио, самъ е онъ узевши предъ престолномъ Икономъ горећу свѣћу, предъ св. тайномъ изъ побожности носио. У овой е онъ капели рукополагао свое Клирике за Діакона и Пресвѣтера. — Год. 1825 Ноем. 10. у недѣљу, бѣо е у истой капели при св. літурги, блаженоп. Јосифъ Путникъ, онда Пакрачкій Епископъ, и Арадске Діецезе Администраторъ. Прерадостанъ домаћинъ, поставио е свога високогъ госта у свой Арх. столъ, а онъ помешавши међу клирике свое, цѣлу службу съ нима поеше. О причастни изышао е између Клирика, стао е у еданъ отъ ближнихъ столова и одатле съ najveћомъ вољомъ, многочисленомъ онда собранію вѣрны, слово божіе говорио.

Сваке се недѣлѣ у јутру у својој чистој и окађеној соби причестио, имајући на себи Епитрахиль и омофоръ, безъ Митре. Святая, која су у капели на св. трапези стояла, самъ бы си донео. Јутромъ бы се свагда стојећи подуже Богу молио, и по савршенію тога, скинуо бы у соби къ востоку међу два прозора высейи малый образъ Матере божіе (истый образъ као што самъ разумѣо, налазисе данасъ у Вацкой сръбској Цркви) цѣливао бы га, и по цѣливаню, наслонио бы на цѣга, чело, обадва ока, и оба ува,

съ томъ вѣромъ, да истогъ образа сила, разумъ нѣговъ, видъ и слухъ, крѣпи и храни. Сваке године, на данъ св. Иліе, после полдне на колы у дружтву едногъ Свештенника прешао бы у Пешту на Илинскій бунаръ: гдѣ га Пештанске св. Георгіа Цркве Парохъ свагда съ пристойномъ честію у Епітрахилю съ крстомъ дочекао, кога онъ кадъ е цѣливао, и водомъ се пошкрошіо и отъ нѣ напоіо, отишао бы мало прохадатисе у тамо близу. находѣхусе Барона Орціе башчу, пакъ опетъ натрагъ дома. Више се путы случило, да опетъ до другогъ св. Иліе дана ние изъ свогъ дома напоіѣ на улицу изышао. У С. Андрею бы долазіо скоро свагда о Петрову дну, но и то не сваке године, служіо бы у Цркви Купровичкой, коя тай данъ слави. Ту е Цркву онъ 1793 л. на честь СС. АА. Петра и Павла, осветіо: ербо пре на истомъ мѣсту бывше мале Црквице храмъ, быо е св. Отацъ Николай.

Милостынѣ нѣгове ко убогимъ быле су прамъ нѣговогъ прихода превелике. Самъ Богъ и нѣгови укућани могли су те знати. Никогъ отъ себе праздна отпустио небы. Е ли дошао къ нѣму каковъ потребитъ ученикъ за помоћ, дао бы му драговољно; но свагда бы му и то додао: „Видишъ сынко! кадъ изучишъ школе, а ты буди свештеникъ, или буди солдатъ, али Адвокатъ да nebudeшъ, да те Богъ сохрани.“ — Године 1823 многи су Емигранти грчки

у Пешту долазили, кои су сбогъ у Морен породив-
шесе буне, морали и отечество и свое добро оста-
вити; такови страдалцы чувше да у Будиму има бла-
гочестивогъ Епископа, а юшгъ родомъ грка, често
бы му милостынѣ ради долазили. Ёднош дође та-
ковый емигрантъ съ четири своя велика сына. Како
су у собу ушли, одма сви петоро предъ нѣга кле-
кну, и главош до землѣ кланяюхисе, о страхоти
турскогъ тиранства и бѣди своіой зачну му говорити.
Милостивый овай мужъ, тронуть несреѣномъ овы
страдалица, незнаюхи чинѣ и како да имъ помогне,
крошъ у новцу помоћи, све имъ свое кошулѣ покло-
ни, безъ да в кою за себе зауставію. Кадъ су ови
просіяцы отишли, дуго в време горе доле по соби
ходаюхи замышлѣно уздысао, и главош клатећи
кадъ што бы рекао „Ахъ кукавный народе Хрістіан-
скій! ахъ проклети турцы.“ — Но ніе се чудити
што му се бѣда овы людій тако яко срѣца коснула.
Нѣму в добро познато было шта хрістіани у турской
и у мирно доба отъ турака подносити и трѣѣти мо-
раю, а камо ли у време революціе. Колико бы путы,
и то свагда съ найвеѣшимъ срѣца сажаленіемъ, о не-
вольи тамошнѣ Хрістіанске Цркве, о гоненію Свештен-
ства и различитомъ бѣснилу турака приповѣдао.

Тако овай Преосвяш. Епископъ живећи, дочека
трѣтій Октоберъ год. 1827. Данъ нѣговогъ тезоиме-
нитства. Овай данъ онъ велике милостынѣ давати

обществоваше, као што е и у тай истий данъ учи-
нію. Быо е на св. літургій у капели. Сазвао е было
многе отиѣне къ себи госте на ручакъ, съ кониа
дуго весео разговоръ проводеѣи, ніе мыслію, да су
Парке жицу нѣговогъ живота башъ у тай данъ пре-
сѣѣи наумиле. У вечеръ около седахъ саты, кадъ су
гости у пріятномъ разговорѣ, вечеру доле у соби че-
кали, а онъ усамлѣнъ горе у соби своіой, при свѣ-
ѣи читаюѣи сѣдѣо, увучесе къ нѣму татъ нѣкій, кои
е преко башче, у ходникъ сишао, свеже му таки
руке наопако, а высокъ нѣкій шеширъ, кои е са со-
бомъ донео было, метне му на главу и тако притисне,
да му е преко очію и носа прѣѣи морао. Садъ
му узме изъ джепа ключъ отъ долапа гдѣ е новце
свое држао, отвори га, и узевшъ те, одма побѣгне.
По свой прилици морае е злодѣѣи овай извѣститъ бы-
ти гдѣ онъ новце држи, кадъ іѣ е одма нашао. По
одлазку овога нечовека, попнесе онъ онако са све-
заннымъ рукама на канапе, на коемъ е, докъ е татъ
у соби было, сѣдѣо, и повуче за звонце. Кадъ му слу-
житель доѣе, има шта и видѣти и чути. Побунисе
дѣо домъ. Гости поскачу отъ вечере и къ нѣму горе
дотрче, одреше му руке, и шеширъ съ главе ски-
ну, кои му е яко съ носа кожу одерао и окрвавіо. Съ
овомъ раномъ на носу и умро е. Садъ имъ онъ ирк-
таюѣимъ гласомъ, цѣо овай грозный изкаже случай.
Стваръ се таки поліціѣи яви, која е заиста све свое

силе на то употребило, да таковомъ бездѣлнику у трагъ уђе. Но све быяше всеу. Поговарало се было яко, да е истый татъ са знаѣмъ едногъ нѣговогъ дона-шиѣгъ служителя ушао. Ето! тако е овай добрый и милостивый мужъ, последний тезоименія свога данъ провео. За добра нѣгова, вратили му зла.

Отъ тога времена таки е почео поболѣвати. У нѣкомъ е страху быо свагда. Преко данъ бы више путы заповѣдао да подъ креветъ погледе, да се ние тамо тко сакрыо. Изгубіо е волю и елу и читаню. До паръ недѣля легне у постелю боланъ. Предъ смръть зажели да се тайна св. Елеосвященія надъ нымъ саврши. При савршеню ове тайне, кромъ Свештенства присуствоа е и нѣговъ Секретаръ Іоаннъ Захаръ римокае. кога кадъ е примѣрный овай болникъ опазіо, зовне га къ себи ближе, и латински рекне му: „Domine Secretarie! audivit ne orationes istius Sacramenti; Sacramentum istud est valde Salutare.“ Господинъ Секретаръ, чулисте молитве ове тайне; тайна е ова весма спасителна.“ И тако данъ по данъ све слабѣи будући 1828 л. Мѣсеца Іануаріа 27. дна, лицемъ на пренесеніе моштій св. Іоанна Златоустогъ, на данъ оногъ светителя, когъ е онъ до неба хваліо, и съ читанѣмъ нѣговы сочиненія цѣо свой вѣкъ провео, преда смиренный духъ свой ономъ у руке, комъ е пуна 53 лѣта вѣрно и неутрудило радіо.

Общество Будимско неимаючи у цркви своіой Архіерейску гробницу запыта Высококл. Конзіліумъ, гдѣ да саране умершегъ Епископа свога; одговоръ добыю, да се тѣло покойника има одна у С. Андрею пренети, као у законито мѣсто пребывания Епископа Будимскогъ, и тамо да се сарани. Іануаріа 28. около полночи ститну съ тѣломъ у С. Андрею, гдѣ га по обычаю лѣпо на катафалкъ намѣсте. Кромѣ мѣстногъ многочисленногъ народа, премноги бы и странни долазили, да виде тѣло свога Епископа Діонусіа, кога су име, и найстаріи скоро люди во црквама отъ дѣтинства свога, споминати чули. Онъ е у цѣломъ Архіерейскомъ одѣянію съ митромъ на глави обученъ лежао. Февруаріа 1. пре полдне буде му погребеніе. Изъ двора Епископскогъ на преко пѣнце унаоколо, найотиѣніи гражданиа у Саборну св. успенску цркву донешень, и у присуствію четрнайсть Свештенника, подъ началствомъ Протоереа Будимскогъ Мануила Малешериѣа опоянъ, и у гробницу насредѣ цркве налазеѣусе, поредѣ тѣла у Бечу 1790 л. умершегъ Архіепископа и Митрополита Мовсеа Путника положень буде. Надгробно слово говоріо е Іоаннъ Витковичъ Парохъ Будимскій са слѣдуюѣомъ еомомъ „Вси приходящій путемъ, обратитесь и видите, аще естъ болѣзнь, яко болѣзнь моя“ плачѣ Іер. гл. 1. славенски, латінски и грчки реченомъ.

Харітонъ отъ Поповичъ, почив. Епископа сынъ дошао в 1837 год. посѣтити отчинъ гробъ. Дао му в свѣтло у цркви подушіе, комъ в блаженон. Пантелеимонъ Живковићъ аки Діецезанъ Будинскій присуствовао, и онъ му простителну читао молитву. По подушію богатимъ в ручкомъ, и Свештенству и многимъ при подушію присуствующима лицама, на труду и чести нѣговомъ родителю показаной, благодарію. — — —

Sat est voluisse.

IV.

СПОМЕНЪ НАУМУ БОЗДИ.

Наумъ Бозда бывшій Пештанскій биватель, варошкогъ комунитета Савѣтникъ, Магістрата Сенаторъ, Матице Србске и Школске Депутаціе чланъ изъ многы призьнїя у пуной мѣри заслужуе, да га Лѣтописъ Србскій у обїятїя своя прими нїме му безсмертію препоручи. Овога отмѣнногъ Србина найглавнїя в черта нравообразїя была постоянна и непоколебима любовъ и приверженность къ свомъ православно-восточномъ благочестію; онъ в ову свою благочестивость не само словомъ него самымъ дѣломъ чрезъ цѣлый му животъ примѣрно показывао; онъ скоро никадъ ніе былъ безъ издржаваця єдногъ или два сиромашна ученика; више в србскы ћерїи усвоїо и удоїо; онъ в бѣднымъ и страдаюћимъ руку помоћи пружао, и у томъ найвеће задовольство имао, ако в коме помоћи могао; онъ в свомъ сродству утѣха и подпора быо; онъ в све што се србско называло хранио и бранио; онъ в быо мостъ, до когъ в заведенїе Текелїино у Пешту дошло, онъ в великомъ Србскомъ благодѣтелю без-

смертномъ Савви Текели у овога огромнымъ предпріятіа на руку ишао; онъ в Матицы Србской толико-
лѣтно бесплатный кассиръ, быо и о умноженію нѣкогъ
основателногъ главна подвижно старасе и бринуо;
онъ в као десетолѣтній епутропъ цркве србске изворъ
своимъ собственнымъ новцемъ подпомагао и закла-
няо; однимъ словомъ да съ праведнымъ Іовомъ ре-
кнемъ быо в слѣпомъ око и свакомъ бѣдномъ и у-
друченомъ помошникъ и покровитель; но што нѣ-
гову човечность узвышава, нѣгово хрістіанство освѣ-
тлява и са звѣздама му украшава главу, естъ нѣгово
послѣднѣ завѣштанѣ, кое отъ почетка до края чистомъ
родолюбія свѣтлошћу и православія заріомъ осіяно
видисе, и виновника свогъ као подражания найдостой-
ни образацъ на угледъ ставля; онъ в свакій завѣтъ,
што в своимъ сродникомъ наредіо, условіо овимъ
знаменитымъ рѣчма: „ако у православномъ
греконесаединѣномъ закону остане“ онъ
е двѣ треће части свога иманя послѣ смрти супруге
му, као основателно главно установіо, отъ коега
лихве да се новопримлѣннымъ художникомъ и маши-
нистама при ступанію нѣовомъ у явный занѣта имъ
посао, свакомъ по двѣ тысяче фор. сребра у помоћ
на поклонъ дае, и то исти тако облагодѣтелствуеши
мораю быти Срби, общества Србскогъ Пештанскогъ
чланови и грековасточногъ закона дѣвойкомъ жени-
тисе мораю. Ко не види у овомъ знаменитомъ мужу

и великомъ благодѣтелю силно чувство и любовъ
прамъ свогъ благочестія и своего рода! Покойникъ
ѣ овай у Пешти рођенъ, у Пешти ѣ године 1853
умро, и у Пештанскомъ ѣ общемъ гроблю сръб-
скомъ погребенъ; гробъ му означава великолѣпанъ
крстъ съ надписомъ Србскимъ, Мађарскимъ и Нѣ-
мачкимъ; Богъ да му душу прости, лака му земля
и вѣчна му память.

V.

СЕРБСКИ СПОМЕНИЦЫ.

С Л О В О.

Говоренное въ Собраніи всѣхъ народныхъ Депути-
товъ, кромѣ присутствія Цесаро - Кралевскаго Ко-
миссара, чрезъ Преосвященногъ Епископа Темишвар-
скаго Господина Петра Петровича, Администратора
вдовствующаго Архі-Епископата Карловачкаго въ лѣ-
то 1790 Мѣсеца Августа 22. дне въ Темишварѣ.

Никогда съ толикою радостію, ниже съ толикою
охотою стекались народа нашего посланцы ради
произведеція общаго благополучія, якоже къ насто-
ящему Собору. И сіе уповаю всякій изъ насъ по-
чтяти будетъ благонадежнымъ предзнаменованіемъ
щастливаго въ дѣлѣхъ нашихъ успѣха. Мы безъ
всякаго сумнѣнія таковое преуспѣваніе имѣти и на-
дѣемся, ибо благодать, милость, и отеческое Мо-
нарха нашего попеченіе предваряетъ вся наша же-
ланія, и общаетъ намъ, яко всегда вѣрному народу
своему состояніе увѣряющее будущее наше утвер-

•

жденіе въ правахъ, свободахъ и преимуществахъ, многими трудами и подвигами предковъ нашихъ стяжанныхъ. Да испытамо мы прилѣжно, въ первыхъ каковы су были предковъ нашихъ въ различныхъ временахъ заслуге; каковы су были ихъ добродѣтели? Обрѣсти мы будемъ храбрость твердую, и къ Государствѣ своимъ вѣрность непоколебимую, сія да будутъ и наши путевожди, да послѣдующіи мы ихъ примѣру во подражаніи обоихъ оныхъ добродѣтелей. Храбростію получили мы свободы или привилегіи наши, по коихъ мы по болшей части требованія наша основати можемъ, а вѣрностію всегдашнюю заслужили мы имя вѣрнаго, любезнаго Імперическаго народа. Кромѣ сихъ роду нашему свойственныхъ добродѣтелей, не засвидѣтельствовахомъ ли мы, яко мы во штатѣ законами предначертанную должность добрыхъ и мирныхъ гражданъ, даже до сихъ временъ исполнихомъ. Но наслаждахомся ли мы всѣми благодѣяніями равнѣ съ прочими истинными гражданами? всякому изъ насъ весьма добръ познано есть.

Нынѣ убо намъ время благополучное, нынѣ намъ день возобновленія, аще мы отложивше всякую страсть, постранныя интересы, поставимъ само во предметъ общее благополучіе. Не рцемъ Епископы, Архимандриты, Протопресвѣтеры, Пресвѣтеры, Офіцеры, Благородни Провінціалисты, скажемъ паче мы единого тѣла вси всмы части, единъ всмы

Народъ, потрудимся о общаго благополучія утвержденіи, зато бо и собрахомся, да верхъ щастія нашего достигнемъ.

Къ достиженію убо сего благонадежднѣйшій путь естъ, да мы прежде всего надежду нашу возложимъ на Бога всеблагаго, на помощь нашу призовемъ, да онъ Духа единомыслія и согласія всѣмъ намъ даруетъ, безъ сихъ и да не помыслимъ, яко мы, аще не будемъ согласни, намѣреніе о утвержденіи благополучія нашего исполнити будемъ. Видимъ мы во нынѣшнихъ обстоятельствахъ, во сосѣдномъ народѣ, что негогласіе и излишества напряженныхъ требованій производитъ. На Собраніе наше не малая часть Европы очеса своя обратила и съ нестерпливостію плоды собранія нашего увидѣти ожидаетъ; да покажемъ убо мы, яко мы разумомъ, искусствомъ въжествомъ одаренныхъ и въ самой штатской наукѣ и политическихъ обращеніяхъ искусныхъ имѣемъ людей; мы съ помощію Божіею до нашего намѣренія безсумнѣнно достигнути будемъ, аще мы со сопряженными сердцами къ ползѣ общей устремимся, аще ли кто изъ насъ приватное добро предпочитаетъ общему народному добру, той отъ всеправеднаго Судіи, иже сердца и мысли истязаетъ, судъ пріимити будетъ. Въ заключеніе сего миръ, любовь, согласіе и въ мыслехъ соединеніе, мы Епископи намъ самымъ, потомже и всякому Вамъ искреннѣйше желаемъ и препоручаемъ.

VI.

СТИХОТВОРЕНІЯ.

1.

СПѢВЪ

Милоша Райѣа.

ЖЕРТВА.

Узкомъ стѣзомъ юнакъ ходи,
Силна ли га тежня води!
Свѣтло лице тама віе,
Чудне судбе траге крые;
Снажномъ ногомъ напредъ ступа
Силно у нѣмъ сердце лупа;
Трудно, али хитно спѣши
Само една г' мысао тѣши,
Едномъ страномъ баца око.
— Ко е овай сивый соко?
Грабежъ каквый мамѣ нѣга,
Ил' одъ ячегъ куда бѣга? —
Садъ у хладу брижно стаде,
Корацыма мѣру даде,
Како право ондѣ стои:
Реко б' дваестъ лѣта брѣи;
Ал' што сѣнка глади лице,

То издае ярко сунце:
Яка бразда чело пара
Дугиј вѣкъ што само ствара.
Да л' в облакъ силна туга,
Отъ когъ раѣа с' така дуга?
Лице, тайный надписъ кнѣиге
Рѣдке изда *) судбе миге.
— Садъ на страну погледъ бацы,
Кадъ већъ слабе сунца зрацы:
Кодъ разкршѣа кадъ се наѣе
Већъ за гору сунце заѣе.
Садъ текъ лице ясно учи,
Да га страх' и туга мучи.
Тако бродаръ гледи море,
Кадъ се весла съ ветромъ боре.
Чему дотле силно тежи,
Одъ тогъ стрепи садъ, и бѣжи. —
„Ей, одъ землѣ само далѣ,
„Нека вѣтаръ лаѣу шалѣ!“
— Одъ три пута еданъ бира,
Кое узка стаза дира.
На далеко **) ватра сле

*) мѣсто: издае

**) На далеко, место: изъ далека.

Кадъ се жени сръбскій Царъ Стеване
На далеко запроси дѣвојку.

и. т. д.

Сръб. Нар. П.

Крозъ гранѣ се свѣтлость віе.
„Тамо, тамо“, гласно рече,
„Конъ путь ме води прече“.
Тврдъ на рѣчи веѣхъ упути,
Пакъ се десно садъ упути.
Како с' хитро горонъ пенѣ
Подъ ногомъ му каменъ стени.

Там' гдѣ Дунавъ шири нѣдра
Да се смѣсти Сава ведра
Сузе ове србски майка
Текућ' пуна четир' вѣка:
Ту се тужный самацъ стани
Водомъ теку плачни дани,
Ту се юнакъ вѣка крые,
Изворъ суза овде ліе. —

Шта е смѣломъ духу нѣра,
Одъ чег' нѣму слаби вѣра?
То е она црна слутия,
Стабло горкы плода: смутня
Танке гуе сытны зубы, *)
Непримѣтно лице дуби,
Найпре оку мѣсто шири,

*) мѣсто: сытнимъ зубима или зубна; горнѣ се и кодъ
простогъ народа употребљава: „зубы су се клали.“ —

П'онда живость съ нѣга спири ;
Тадъ полако кида свезе
Слоге черта — гди резе ,
Еда конце тайно снуе '
Само чувство гласъ юй чуе ;
Ал' крозъ ово хитро кліе , *)
И у лице горкостъ сліе
То су знака **) ясне рѣчи ,
То юнаку путе пречи.
Єдномъ снагомъ садъ га воду :
Страхъ за животъ , любовъ къ роду.
Сумня , вртлогъ мысліи , чамацъ
Віе , тежиѣ мрси коѣацъ.
Све што мамитъ у станю є
Све што тежню успавлює :
Такій заплетъ духъ му дира ,
Не зна боланъ , шта да бира.
Славе екъ се и садъ ори
Преко воде тамъ у гори.
Юштъ у полю пѣсма єчи
Юштъ у нѣму ђорђе звечи.
Ніе потокъ усануо
Гдѣ є кадгодъ ране прао
Тамъ гдѣ смѣло Србинъ стои ,

*) кліе мѣсто : клія.

**) знака мѣсто : знакова.

Ћорђа крвца земљу пои.
Такви гласи зову нѣга —
Ахъ! — и опетъ одъ нѣхъ бѣга
— Јошъ кодъ брега чамацъ стои
Везанъ вѣтра онъ с' не бои.
Вода капљомъ у нѣг' плюска,
Јоштъ се нѣхъ мѣре люска,
Страхъ и љубавъ јоштъ се боре,
Двойномъ ватромъ срце горе.
Јоштъ е време — нека бира! —
Доцканъ! — нога Србию дира.
Гдѣ су рѣчи: права мѣра
Чувства майке? — кадъ ни вѣра
Нити нада, чедо свое
Икадъ видѣт', срце гое;
Пакъ вданпутъ сласти грозне! —
Тако болна изъ сна презне
На гласъ: Майко загрли ме,
Вѣчне туге избави ме!
Трудъ манити! Людска вика
Нагрђена тогъ е слика.
Мутномъ водомъ светый пламенъ
Ко бы каляо, желянъ споменъ
Чувства Ћорђа рѣчма сплести
Ума само узоръ смести? —
Србе! само судбе твое
Люска крые за нѣг' бое.

Та косовскогъ сунца жари
Кой осећа — сваћа чари;
Том' Милоша ране веле
Чимъ се лага на нѣм' пере.
Їй! издайства крвне мѣре,
Брегъ гробова не допире.
Грѣхъ еднога чотыр' вѣка
У каляню већъ дочека!
Судбо! крвну кидай жицу
Повѣстнице; нову клицу
Растит' пусти; ахъ! убице
Руцы недай ранит' лице
Майке србске; — ал' бадава!
Тако ѝ скупа србска слава!
Изъ повесма вѣчне трае *)
Влачи **) време жице крае!
Уткай повой што ће вати —
Пуштай облакъ вѣка крыти
Кой ће тамомъ рѣчи громко,
Да не допре на потомке
Крвний поздравъ! — Али всуе
Будућности мрко дано
Крайнѣгъ мрећа, іоштъ и тамо

*) вѣчне трае, мѣсто: вѣчногъ траяня.

**) влачи; повел: влачити; одъ овудъ влакно-изъ
повесма, сродне рѣчи, сродне идее.

Срба њ' гробъ да надписъ труе :
„ Србу кой в животъ дао “
„ Србскомъ рукомъ ту в пао. “
Заръ башъ никадъ србске пѣсме
Тужный екъ се манут' не сме !
Не ! јошъ едне грдне ране
Крвѣ ње гласъ намъ да задане :
Грозный одзивъ дѣла Вука.
Такы стаю Србе мука
Едногъ грѣси — таке жертве
Перу страшне судбе клетве ! —

Деси вило гусле мое ,
Пусти у њи чари твое !
Мое силе доведе трају ,
Води мене пѣсме краю !
Слабе прсти гроза веже ,
Плачъ ми тѣсно груди стече .
Кажи Срб'ма крвно дѣло ,
Што имъ свима мрачи чело !

Веля дѣла , свете цѣли
Одъ захвале време дѣли .
Таког' сунца сая засѣни
Видъ изъ близа ; умъ не цѣни
Збунѣнъ , споменъ нѣга буди :
Тако быѡа законъ суди .

Мутный с' облакъ небомъ вѣл,
Къ сѣверу га вѣтаръ сбѣл.
Мракъ в звѣзда Рѣдка. тиня,
Сытна киша текъ роминя.
Ноћъ се густогъ рува лаѣа,
Краденъ Луни поклонъ враѣа.
Земля тутнѣи, ваздухъ студи,
Тужну пѣсму Болъ гуди.
Свудъ се свѣтлость тамъ кланя,
Све што дыше већъ се скланя.
Садъ се лютый сѣверъ диже,
Хука све се чуе ближе.
Милый Боже, чудна боя!
Два се крве люта змая.
Саливъ снаге стубъ олуе:
Страшна сплета люте гуе!
Надъ облакомъ крае снуе;
Пакла шумъ се свуда чуе.
Поля вче, дркѣу горе,
Неба силе ту се боре.
Облакъ цѣпа стрела мунѣ,
Цѣла земля вкомъ стенѣ.
Боже! в л' то бооля вѣка?
Или даешъ зраку лѣка;
Ил' га труешъ? — казнѣ людма —
Да имъ давишъ зло у грудма.
Оѣе л' людство, или вданъ
За све вѣкомъ платит' бѣданъ?

„Боже, твари саздателю! —
„Ты ми питашь надомъ желю.
„Роду тежнѣ узе свете
„Твоя, Вѣчный, рука плете;
„Она м' воѣа' летоу птице
„Вам', да видимъ майке лице —
„— Безъ возара преко вода
„И безъ воѣа' преко брда,
„Безъ другова преко поля
„Све одъ Неве па до Саве,
„Светлила ми твоя воля!
„Земля ова — овде куца
„Животъ силе болногъ срдца;
„Ахъ! — па ту ми смрѣу прети.
„Грозноу рукоу душманъ клетый:
„Тако скупю судба мени
„Мелеу болной души цѣни!
„Майко! у твоу нѣдру сади
„Крвникъ отровъ: ту, гдѣ с' слади
„Горкость вѣка мога. Роде!
„Паклу т' злобны руке воде.
„Ил' зарѣ и ты равнишь желю,
„Да исплатимъ любовъ велю
„Къ теби крвлю! — Стани време!
„Судбо! листъ изъ кнѣиге црне
„Кидай! Хвала, неба семе,
„Нек' те съ грозногъ пута сврне.

„Ал' не вара срдце мене,
„Јошъ е снажно, јошъ не вене
„Жића дрво. — Съ такы с' гласы
„Испытъ родолюб'я краси.
„Нека сѣю отров-былѣ,
„Там' ће крвца моя кане
„Изникну ће дивно смилѣ,
„Зракъ докъ сунца яче плане. *) — —
„— Ако ѿ ово желѣ санакъ
„Судбо! мрзкогъ свитка данакъ
„Бацы чакъ до жића края,
„Некъ ме прими рай изъ рая.

*) Познато е да ондашњимъ поглавицама србскимъ не било по вољи, да се Ћорђе У Србију врати. Ни ѿму то не могло непознато бити; ерѣ су Агенти србски, бавећему се у Петрограду, јавно кодъ двора рускогъ о томъ радили, да се одъ србскы дѣла сасвимъ отлучи. Но онъ е праведно очекивати могао, да ће гласъ нѣколико нмъ умукнути поредъ гласа народа, за кога е знао како за њимъ гине; и — прешавшъ заиста у Србију, само е згоду чекао, да му се јавно покаже, и онда противъ общегъ непријатеља да га дигне. Али е повѣстница србска јошъ еднимъ прнимъ листомъ обогатитисе морала.—Нѣга убію, пре него што е народъ дознао, да е у Србији. Ово последиѣ означую горѣ рѣчи: „Слушай! и т. д., као што се и слѣдуюћи редови на то возносе.

„ Слушай! духа с' говоръ чуе.
„ Примиъ знанѣмъ ваздухъ трупъ.
„ Онъ в. Пакла силе креће,
„ Паз'те! добра быти неће.
„ Ено! силанъ онде стои,
„ Землѣ гладна лѣта брои
„ Ху страоте! иде ближе
„ Ко е?“ „ Путникъ.“ „ Спаси Боже!“

Кога с' крстишь, бѣдный сыне!
Знашь ли тужанъ? Рода отца.
Каква боля? кадъ ти сунца
Ясность, али доцканъ, сійне.
Ахъ! юначку ако с' рану
Видо, мелемъ заръ не кану
Рѣчь нѣгова? — О незнанѣ! —
Црны грѣха силно пранѣ.
Просторъ вѣка, суза море
Скида лягу, коіомъ горе
Србска слава: Грѣхъ наслѣдный
Осѣтиће Србъ послѣдній! —

Јошъ докъ ноѣце трае влада
Уранила мома млада —
Уранила къ води пошла,
Умыт' лице тамо дошла.
Кажу люди чудо дивно:
Каменъ давно прокануо,

Али опетъ усануо,
Осуши га време кивно.
Одъ тогъ доба четыр' вѣка
Одъ вилина вальда ека —
Опетъ сузит' поче каменъ,
Башъ кадъ Срб-слободе пламенъ
Букну. Тамо дѣва хити
Крадомъ пре нег' данъ засвити.
Чуй лѣпоте брате милый!
Какви с' дари у ню слили.
Знашъ ли сунце кадъ се крене
Свако быће да осмѣне? —
Такій рай су очи нѣне.
Знашъ кадъ ружа мирисъ кади,
Да окуженъ зракъ ослади? —
Тако устна страсти лади.
Знашъ за робство чимъ се суди,
Знашъ изъ гроба чимъ се буди? —
Нѣжнымъ дыхомъ нѣны грудій.
Така й ова ћерка неба,
Ћерка неба сунцу любя.
Одъ кадъ она стазу дуби
Нѣжномъ ногомъ землю любви,
Лѣпше сунце Србу сія.
А лакше му былѣ клія.
Залудъ облакъ судбе прети
Заманъ злоба врага клеты

Силно свѣтли Србу вѣра
Четыр' вѣка : то е мѣря.
О ту стѣну, ту се кида
Ланацъ робства, овде вида
Юнакъ рану, — мелемъ блажи
Люту болю, — вила снажи ;
Ту кадъ вреда крвца кане
Нове борбе ватра плане
Юшъ се страшне клетве чую
Кадъ юнацы ране вию :
„Мышца едномъ докле трае
„Дотле еданъ не престае
„За слободу кровцу лети
„Са душманомъ боякъ бити.“ —
— Саме судбе законъ строгій
Кланя с' такой волѣ слѣги.

Кадъ 'но прва борба плану,
Првый барякъ кадъ освану
У Србина ; србска майка
— После мртве наде санка —
Пробуди се гласомъ пѣсме
Срб-сынова ; ахъ ! па не сме
Виду своме да вѣруе,
А што види, то не чуе :
Варала јой судба крута
Свако чувство по сто пута ;

Ал' изъ гроба кадъ се диже,
Руку къ срдцу мету ближе,
— (Овомъ крайнѣмъ жиѣа дыху
Кудъ после нѣ снаге лию
Части тѣла, рѣка сила
Кадъ с' у вѣчно море слила:)
О! самртне майки сласти! —
О светынѣ людске страсти! —
Ладне груди чедо ниче
Цвѣтъ у гробу наде ниче.

Снажный поле! чувства твои
Залудъ десишъ нѣжне жице
Залудъ жельомъ виешъ срдце:
Одзывъ сватит' рая, кои
Майку пита, кадъ се света
Цѣль живота нѣой учеста.
Вѣка больомъ ликъ увенутъ
Садъ оживи еданъ тренутъ:
Красна ћерка, чедо мило
Цѣлога в света коло
Ту се мыслій губи жица,
Вида нѣног' то ѣ граница
Па како 'но хитро брои
Вѣк', што людма наравъ крои:
Докъ изъ нѣдра чедо раани,
Она лѣта нѣой су дани,

А кадъ чуе име мати
Све докъ ноѣца почне звати,
То є: гласъ докъ речце трає.
Да! времену на путъ стає
Любавъ майке; ал' што носи
Кивно: — судба, она коси
Любве цвѣтъ и бриге плоде.
Штеде — ал' подъ замай воде
Часи вѣка; грозна милость!
Преварена, смръть є радость.
Ту пролеће мирись цвѣта
Обећава, онде сласти
Плода єсень; ал' їй клета
Судба губи злобе власти.
Време, то ю само крыє
То є земля, одъ кудъ кліє *)
Сѣме. Кивне свезе тайна
Ограда є уму крайна.
Смрътний! — листе преврнути
Нећешъ нигда судбе кнѣиге.
Изъ нѣ учит' желѣ, бриге
Одѣкъ? — Ташти труди! — Слути! —
То є гибкій степенъ знаня,
Много-мало; — єто стани
Твога мѣре. Двоножнице

*) кліє мѣсто: клія.

Са те гађай Питіе лице!
Са те майка ћерку шалѣ,
Близу шалѣ, мысли далѣ.
О та трипутъ, четири' пута
Срећанъ! — кой ван' прашна пута
Вышій зрака дыхъ не бира,
Малогъ круга котуръ дира,
Које време чаше ліе
Судбе, кои редомъ піе:
Тройну горкостъ тай ужива,
Напредъ парѹ кои снива!

Жельно къ земљи с' роса креће
Кадъ се снужди нѣжно цвѣће
Неба даракъ нѣойзи справля
Вѣчног' милость, тайну здравля
Ал' и она празна ніе
Изъ нѣдара мирисъ піе;
Любве — вѣчног' ланца света —
Невидиме струке сплета,
Сунца зракъ докъ по'ню дође
У высине съ нѣоме пође.
Тако мои даракъ дѣли
Изворъ — судбе ране цѣли.
— — Хитро пуна тайна миль
Лети дѣва; слабой сили
Тѣла текъ што с' кланя трава

И веѣъ гордо с' выси глава ;
Яче тишти зефиръ нѣжный
Него тереть ногу снѣжны.
О не хити мила яко !
Не чека те сунце ярко.
Ал' су слаби слутнѣ гласи
Кадъ іошъ среѣе ютро краси. —

Сяй' кадъ дана зрачни дари
Узвышени сана чари
Сужномъ сійну — ахъ изъ таме —
Па га дотле сласти вію
Докъ навичай не измаме
— Тройный тим' му отровъ лію —
И кадъ среѣе врхъ-высину
Свати, тадъ му злобно скину
Санка крила ; па г' у црну
Лівность мунѣ хитомъ врну :
Слаба мѣра то є грома,
Одъ когъ клону млада нома.
Клону съ цвѣта нѣжна роса,
Немило ю згоди коса.

Шта ли овай тренут' скрива ?
Єдна капъ заръ такій лива
Отровъ ? — Цѣлогъ жиѣна рѣка
Заръ с' у тако море слива ?

Та валя да пружа лѣка
Млады лѣта лака нада!
Тежко! те кадъ мине влада!

Мирно, обвитъ густы крилы
Ноѣи, лежи юнакъ. Сили
Кланя с' чарне мреже санка
'Морно тѣло. Горког' данка
Санакъ блажи судбе ниге
Брише врсте црне кнѣиге:
Еданъ мелешъ болной души
Кадъ се изворъ жиѣа суши —
Окол' нѣга мрки стаси
Съ промукнуты пакла гласы
Крвиог' дѣла тайне кую,
Срца гласе и не чую.
Ахъ! освете *) руши пламенъ
Косов-поля крвный споменъ,
Пакъ и милость: чувства цвѣта
Нѣжный прашакъ, млати клета —
Веѣъ удар'ца снагу мѣру
Србской майки грозно деру
Завой ране. — Крвный стани!

*) Николу Новаковиѣа „су склонили да убиѣ Караѣорѣа
и покае брата, кон е, 'ал' за своя зла-дѣла погинуо.“
„Пре'одвица И. Стояновиѣа.“

Юшъ еданпут' само дани!
Садъ юшъ срце нек' издуне
Пакла наре што га буне,
Само сунце докле сійне,
На слободу опомене.
Чарна сила нѣг'вог зрака
Виновника свог' ће выти,
Прот' бѣса ти штитъ ће быти
Док' изъ пакла зађешъ мрака.
Ал' юнака яче крые
Срце, кое за родъ бие:
— Кадъ убійства сѣме паде
Крвне плоде веће стаде
Носит' (ахъ! да брзо кліе
Зло, што црно срце крые)
Санъ, юнаку радъ помоћи,
Юшъ на гушће мрежу стиште
Срећны дана у полноћи
Споменъ буди, па юшъ иште
Помоћъ Лете, да у сили
Младог' чувства — часа мило
Славу свати боланъ :., Тецы
Крви, *) напой вемяю; рецы
Косов-гробу Срб-юнака,

*) Кадъ в Београдъ отетъ; онда в Караѳорђе буюнсе рату добыо.

Како ѝ Србу жертва оладка
Зо родъ! Данасъ лега с' пере
Робства, край ѝ крвне мѣре;
Съ Београда мѣсець паде
Стару свѣтлость Срб' му даде!“
Тако взыкъ дрѣши крадомъ
Санъ докъ срце прошлымъ сладомъ
Буни. Као кадъ жарко сійне
Снѣжный брегъ у рѣку лійне;
Тако топи ватра рѣчи
Грозна чувста, бѣсе лѣчи.
Већ с' убице саяю очи,
Суза изъ дубльина скочи
Бурног мора. — Неба капи! —
Јошите сила твоя крѣпи
Слабу наду; гаси пламенъ.
Пакла, крвниѝ пери споменъ!
— Ал' бадава роса кити
Цвѣтъ, кадъ почне црве крыти
— Новомъ снагомъ садъ потреса
Трулу грађу сила бѣса —
Већ пакленый ту стануе
Отровъ стрѣлу овде куе.
И — — ахъ! — вѣшто крвникъ гађа
— Прекинъ путемъ силу гуши
Жића; — тамъ' гдѣ с' изворъ рађа:
Вѣчно — вѣчно живу суши. — — —

Тихо — тайномъ свете сило
Хити духъ у вѣчность збора.

Суза — жалба свезе миле —
Кану : задня капъ иввора.
Ал' жуборомъ крвца лѣ,
Тресомъ грома землю бѣе;
А уздысай майке драма
Поля крыло, нѣдро брда
Заронява изворъ вила! —
Облакъ шири мрка крила —
Ломи яркогъ сунца зраке —
Мрачи нѣжне дѣве лице —
Свуда жала свѣе мраке —
Екъ косовске буди птице. — — — —

Милошъ Раићъ.

2.

КОЛЕЃАНСКЕ ПЪСМЕ

ГРАБОВАНА БУГАРИНА.

1.

Ой на дилу коledo, на голему к.
Млога грађа к. савезена к.
Светла църква к. саграђена к.
Ни на небу к. ни на земли к. *)
Већ на струку босилкову;
У нъой пою три ангела,
Три ангела архангела:
Светый нетар и Никола,
И Иліа громолия,
Што 'но често громомъ бие
Сестрице им отпѣвале:
Анђеліа и маріа.
Слушала е божія майка,
Како пою три ангела
Три ангела архангела:

*) Овако се после свака четыр слога припѣва: коledo.

Свѣтый Петаръ и Никола,
И Иліа громоліа
Што'но често громомъ біе;
Свако чедо умучкава
И по гори свако дрвце:
Свако чедо умучкала
И по гори свако дрвце;
Стала вода стала гора;
Ал' ясика *) не престала;
Већъ ясика трепетала;
Люто куне божа майка:
О ясико бог т' убіо:
Свако дърво уродило,
А ясика не родила;
Већъ ясика трепетала
У сред' лета и безъ ветра,
И безъ кише трула была,
И безъ сунца сува была!

2.

Коледа се доломъ крала Коледо!
Да е вила неподпази К.
Ал е вила мудра была К.
Пакъ узима два набойля К.

*) ясика е дрво тополово, кое не роди и непретатно лиш-
неъ трепеће

Танцовоѹ и войвоѹ К.
Моле їой се воевоѹе К.
Немой вило жива была К.
Даћемо ти пуну вреѹу К.
Пуну вреѹу злата среѹу К.

3.

Три су Сурла на гори седила
На гори седила и доле гледала ;
Как' равница цвати зеленилом ;
Баня вода разли море сынѹ ;
И у нѹму рыбе свакояке :
Ћданѹ згледа прегрдну моруну ,
Другїй згледа од злата копрену ,
Трећїй згледа од злата ябуку .
Кои рыбу угледа моруну ,
Онѹ е дае честитоме кнезу ,
Кнезу Лази одѹ Сърбіе глави ;
Кой угледа одѹ злата копрену ,
Онѹ ю жени додае кнежевой :
Кой угледа одѹ злата ябуку ,
Онѹ ю дае младоме кнежчету

4.

Посла девойку на Јорданѹ воду ,
Вода лалеко , ведро велико ,
Нема девойке ни ладне воде .
Я посла за нїю сива сокола ;

Соко ю срета на јој беседи :

„Гди си ми была, ди л' дангубила?

Одговара му лепа девојка :

„Я самъ была, и дангубила,

„На Јордан води-воду грабећи;

Вода далеко, ведро велико;

„Онде быяу до три деліе

„Онде быяу, вино піяу

„Вино піяу, мени давау :

„ „На' га се напи лепа девојко,

„ „Вина ћешъ пити наша ћешъ бити “ “.

Али беседи лепа девојка :

„Нити ћу пити ни ваша бити;

„Воду ћу пити, майкина бити. “

5.

Єси ли се оженио?

Єсамъ боме и одавно,

И жену ми већъ украли

Изъ кревета изъ губера;

А я пођо да потражимъ :

Прођо село разби 'чело,

Прођо друго одби уво,

Прођо треће одби плеће;

У четвртомъ коло игра,

Свак' за своіомъ поскакуе

А за моіомъ петорица!

6.

П о ч а ш н и ц а 1.

Слава и честь Коледо, Овом дому Коледо
Домаћину Коледо, Свему роду, коледо
И весело Коледо, И бог ми га веселио К.
И нас младе К. колеђане Коледо,
Кои ходе К. Бога моле К.
За старога Коледо, за бадняка К.
За младога К. За Божића Коледо
Божићъ бива Коледо, по свемъ свету К.
У Хевреи Коледо!

7.

П о ч а ш н и ц а 2.

Грудите грудуйте,
Чувайте не сломите,
Киту пера яворова.
Єво браћо колик' расла
Лика перуника
За еданъ за мейданъ
За богате столове
И за криве рогове
Мы смо срећно засели
Будте браћо весели!

8.

П о ч а ш н и ц а 3.

У овога дома кућна домаћина,
У овога дома три астала златна:
На едномъ асталу вино и ракія;
На другомъ асталу привити колачи;
На трећемъ асталу спензе неброяне:
А дај нама Божо младе колеђане,
Да їй напоимо виномъ и ракіомъ,
Да їй наранимо привиты колача,
Да їй даруемо спензе неброяне. *)

9.

П о ч а ш н и ц а 4.

Три є винца вїйла богородица:
Єднога є вїйла младе пшенице
Другога є вїйла винове лозе
Трећега є вїйла драга веселя;
Коега є вїйла беле пшенице,
Онай ће намъ пасти на наше ныве,
Наше ће намъ ныве родом родити;
Коега є вїйла винове лозе,
Онай ће намъ пасти на винограде
Виноград'ће намъ родомъ родити;

*) Спенза є новацъ.

Коега е вѣйла драга веселя,
Онай ће намъ пасти на наше дворе,
Наше ће намъ снае сыне родити.

10.

П о ч а ш н и ц а 5.

Домоћине Господине!
Што су двори отворени,
Редом столи постављени,
Брани конѣ ојани,
А юнацы оружани?
Ел ћеш войску воевати,
Ел мораву бродовати?
Нећу войску воевати,
Ни мораву бродовати;
Морава е мутна вода;
Синоћ Марка утопила,
А јутрос га на брегъ вргла.
Да њ у Марка своя майка
Још бы синоћ гласъ дочеула,
А одъ јутрос на брегъ грела.
Ал' њ у Марка туђа майка
Туђа майка теръ маћія:
За годину гласъ дочеула,
А за другу разабрала,

А за трећу на брегъ стигла.
А по Марку трава расла,
Трава расла детелина
Детелина до колена
Граорина до рамена.
По нъой пасу два пауна
И дванаестъ пауница
Мала мома чуварица
На данъ перо узымала
На неделю целу киту
На месецъ в цео венацъ
На годину по пауна.

БАРАНЬСКЕ ПЕСМЕ

Од Драгосавлѣвића.

1.

Фалила се звиезда даница:
Оженићу мог' брата рођена
Брата мога сыйнога месеца
Испросићу м' муню од облака,
Окумићу Бога единого,
А ђевера и Петра и Павла,
Старог' свата светого Јована,
Воеводу светого Илю,
Кочияша светого Николу
Што се фали звиезда Даница,

Што се фали то іой и Богъ дао :
Оженила свог' брата рођена
Брата свога сяйнога Месеца ,
Окумила Бога единого ;
Одѣвери и Петра и Павла
Старог' свата светого Іована
Воеводу светого Ілію
Кочіяша светого Николу.
Кадъ в муня даре дмелила :
Дае Богу небеске высине ,
Светомъ Петру петровске врућине ,
А Ілиі мунѣ и стриеле
А Іовану леда и сніега
А Николи но води слободу.

2.

Билія добрія у рыту тонула
Изъ рыта говора :
Дарцы мои дарцы ,
Коме ми остасте
Ни отцу ни майки
Ни брату ни сестри
Већъ стрыни проклетой
Коя ѣ мене плела
Плетуѣи не клела :
Ой дива дивойко, ты се не удала,
Ако л' се удала узъ девера не стяла

А коли га и стаяла, мужко чедо не имала,
А коли га и имала, на войску га оправила :
Съ войске ти не дошо,
Дружтво му коня довело,
И на коню бойно седло,
А о седлу рукавице,
Свакомъ свиломъ извезене
Понайвише мрком свилом;
Некъ су майцы мрки данцы
А сестрицы годиница.

3.

Горско цвеће поручуе :
Пуну мене наберите
И у киту укитите
И у коло изнесите
Свакомъ драгу подаите
Моје драгу не даите;
Мой се драгій разсрдіо,
А ја боје и не маримъ;
Ја ћу поћи за вишега
За вишега за лепшега
Коя носи мордоламу
На долами сјајна путца
Кадъ полюбимъ међу путца
Некъ јунаку срце пуца.

БОЙ НА ИРРИЖКОМЪ ШАНЦУ.

(1. *Януара* 1716)

Одъ Дра. I. Субботиѣна,

Пуца зора, прва у години

Кадъ ѣе оно сыйный Евѣеіе,
Малый човекъ, великій войвода,
Да побіе цареве деліе

5. Кодъ бѣлога града Варадина.

Пуца зора долеу гласницы
Бѣлымъ дворѣа одъ Срѣма войводе.

Како кои до войводе дође

Свакій горе гласове донаша.

10. Еданъ вели: „ спремайсе войводо,

„ Силни турцы на тебе се креу.“

„ Другій вели: „ на ноге войводо,

„ Турцы су ти Саву претурили.“

„ Трећій вели: „ на шанацъ войводо,

15. „ Подъ шанацъ ти попадоше турцы.“

Гласницыма говори войвода:

„ Дѣцо моя, знате л' ми казати,

„ Колика е сила у турака? “

А войводи гласницы говоре:

20. „Велика е сила у турака.
„Петь хиляда сама коняника,
„А пѣшака и двапут' толѣко.
„Заклео се силный Курдипаша,
„Да ће данасъ Ирригъ освоити,
25. „Ил' о нѣга главу раздробити;
„Заклеласе сва Пашина войска
„На алкураѣъ, на кнѣгу светчеву,
„Да ће данасъ Ирригъ разкопати
„Ил' до едногъ ту се закопати.
30. „Већъ не могу бруке подносити,
„Што е пукло до сама Стамбула,
„Да се Ирригъ турѣыма подсмѣва,
„На Султана смѣшне пѣсме спѣва.“
Кадъ то чуо одъ Срѣма войводе
35. Онъ поскочи на ноге лагане,
Па се баца у рухо юначко.
Меће на се свилену кошулю,
На кошулю везену доламу;
Опасасе одъ сребра поясомъ,
40. А огрни црвену ѣурдию
Путца су юй одъ сувога злата.
Мачъ зеленый у руку узима,
Па га люби, овако говори:
„Ни данасъ ме не оставлай друже!
45. „Не оставлай мое десне руке,
„Докъ е русе на рамены главе,

„А кадъ стечешъ нова господара,
„Вѣранъ буди и нѣговой руцы,
„Зацѣло ѣе добаръ юнакъ быти.“

50. Ал' улази войводина люба
Поносите Манастерлиница;
Сузе рони войводи говори:
„Куд' се спремашъ, драгій господару,
„Те се тако господски опраляшъ?“

55. Ньой говори одъ Срѣма войвода:
„Любо моя, долазе намъ турцы,
„Па их валя лѣпо дочекати,
„Шта бы рекле Паше поносите
„Кадъ бы видли одъ Срѣма войводу

60. „У ритама, безъ сребра и злата?
„Мртва бы ми с' застыдила глава,
„Кадъ бы ми се подсмѣхнули турцы!
„Нег' отиди у ризницу, любо,
„Донеси ми ѣемеръ са дукаты.

65. „Ако буде до волѣ божіе,
„Да ме данасъ предобью турцы,
Нека знаду зашто су гинули,
„Некъ запѣва, кои ме посѣче!“

Сузе рони Манастерлиница,
70. Па овако говори войводи:
„Ой Адаме, мое ярко сунце.
„Ты не иди данасъ међу турке;
„Зао санакъ ноћасъ самъ ти снила,

- „Зацѣло ћешъ данасъ погинути.
75. „Па што ћу ти сына кукавица
Са Тодоромъ, са некимъ сыномъ!“

Войвода се на любу осмѣва,
Па овако нѡйзи проговара:
„Волеми ти се съ турцы поннети
80. „Нег' царевѡ благо задобыти!
„Заръ да рекну у кахвани турцы:
„Гле, ђидіе, Адама Войводе,
„Не смѣде намъ на мейданъ изыћи!
„А ако е на небу речено,

85. „Да ми валя башъ данасъ мриети,
„Нека ти се за пећку завучемъ,
„И ту ће ме суђена смртъ наћи.
„Него едно молимъ тебе, любо,
„Чувайдеръ ми млађаногъ Тодора,

90. „Да ми дѣте до саблѣ дорасте;
„А кадъ дѣте до саблѣ дорасте,
„Кажн нѣму ове мое рѣчи,
„Некъ му ние мое име просто,
„Ако добра помисли турчину!“

95. „То говори у Шанацъ одлази
И оставља любу плакајућу.

Кадъ войвода у Шанацъ дошао,
Ал' юнацы по нѣмъ попадали.
Еданъ стеже на ногу опанке;
100. Другій кременъ на пушки подкива;

- Трећѣй саблю на длану огледа ;
Радуюсе бою са турцыма ;
Быће крви , быће и шиѣара ,
Добаръ юнакъ на смртъ и не мысли .
105. Войвода имъ добаръ данъ называ ,
Па овако нѣма проговара :
„Слушайте ме , мои соколови !
Да вамъ кажемъ едно двѣ три рѣчи .
„Спренилисе , заклелисе турцы ,
110. „Да ће данасъ Ирригъ разкопати ,
„Ил' се дати овдѣ укопати .
„Него насъ е три стотине друга ,
„Хайде браћо , да се завѣримо ,
„Да не дамо шанца Иррижкога ,
115. „Додъ юначке на едномъ е главе .
„Та шретисе и онако мора ,
„Было данасъ , было прекосутра :
„А болѣ е славно погинути :
„Нег' съ црнымъ се образомъ родити !
120. „Погино е славный кнезъ Лазаре ,
„Погино е Милошъ Обилићу ,
„Погино е Кралѣвићу Марко .
„Погино е Бановићъ Страина :
„Сви су ови , браћо , погинули ,
125. „Ал' имъ име нѣ погинуло ,
„Већъ се слави одъ вѣка до вѣка ,
„И хоће се увѣкъ споминати ,

„Докъ е едногъ Србина на свѣту !

Сви юнацы вѣру ухватише ,

130. Ако буде да се гинут' мора ,

Да ѣ' у дружству сви ту изгинути.

Кадъ се браћа лѣпо завѣрише

И юнацы братски излюбише ,

Онда рече одъ Срѣма войвода :

135. Црный барякъ на шаѣцъ узвухи ,

То ѣе реѣи , нека виде турцы ,

Да ту нема за главу одкупе ,

Свою дан , или туѣу скидай.

А кадъ турцы црнъ барякъ видише

140. Подигоше силу халабуку ;

Затресесе подъ нѣима земляца

Залюляшес' надъ нѣима облацы ,

Брже пѣшцы пушке прихватише

А конѣицы конѣ поѣдоше.

145. Развишесе свидени баряцы

Ударише сытѣи таламбаси

Сѣйну полѣ одъ свѣтла оружа

Као небо , кадъ нѣимѣ сѣйну мунѣ.

Вѣю турцы као у гори вуцы ;

150. Муче Срблѣи као каменѣ сынѣи ,

Само глѣде , па бираю турке

Ко ѣе кога на пушку узети.

Колика е сила у турака ,

И какво е срце у турака ,

155. Не хтѣдоше топомъ ни пуцати,
Већъ свакъ пушку у лиеву руку,
Криву саблю у десницу руку,
Па на шанацъ као мухе на медъ.
Ал' су Србљи юначко колѣно;

160. Споменуше Бога единого,
Споменуше Косовске юнаке,
Опалише убойне топове
Оборише пушке убоите.

А да видишъ чуда одъ турака,

165. Кадъ се сташе полѣмъ комешати
И по бѣломъ снѣгу премстати.
Еданъ трчи главе на нѣм' нема;
У двѣ поле другій у снѣгъ пада;
Трећій кука за десницомъ рукомъ;

170. А четвртый свое ноге тражи;
Ономъ крвца изъ прсію ключа
Овомъ опетъ утроба се суче,
Еданъ пада, друга два свалюе.
Дымъ одъ праха неда разазнати,

175. Кои пада, кои ли остае:
Тргошесе изпредъ шанца турцы
Закликташе у шанцу юнацы
Испадаю на полѣ юначко,
Те кржаве руке о турчина.

180. Свакъ се враћа са подвіе главе,
А понѣкій и три одсѣкао.

Па ихъ нижу шанцу на бедеме
Да ихъ браћа на нишанъ узымлю.

Али мало време постојало,

185. Нова сила подижесе турска,
Све по изборъ млади Арбанаси.
Ни еданъ ихъ за пушку не пыта,
Свакъ за саблю голомъ рукомъ хвата.

Сви изъ гласа, алах! повикаше,

190. Мухамеда светца споменуше,
Лъву руку на очи метнуше,
А у десну саблѣ спопадоше
Па на шанацъ юришъ учинише.

Грме топи, а пушке преракаю,

195. Арбанаси као птице падаю;
Ал' юнацы люти, јогунасти,
Па не гледе шта окол' нѣхъ бѣва,
Ни ко пада, ни кои утиче,
Већъ свакъ напредъ докле само могне.

200. И заиста къ шанцу дотераше,
И узъ бедемъ пужатисе сташе
Еданъ другомъ скачу на рамена;
Лъвомъ држсе, а десномъ ударај;
И већъ србска ста се лъват' крвца!

205. Валяјусе са турцыма Србљи,
И бодусе велики ножевы,
И колюсе зубы као звѣрови;
Ко е ячій, тай слабѣгъ дави.

- Јука е и србска и турска ;
210. Ал' е више турска него србска.
 Ту се клаше и два и три сата.
 Арбанасомъ силе малаксаше.
 Јунацыма ране додјаше ,
 Те србима шанацъ оставише
215. А они се у таборъ вратише.
 Ал' устае одъ Срѣма войвода ,
 Те прегледа свое витезове.
 Јунака му мало изгнуло ,
 Рѣдко кои ране не допао ;
220. Пакъ и опетъ нико се не мрчи ,
 Већъ весело на войводу гледе.
 Проговара одъ Срѣма войвода :
 „ Не бойтесе моя браћо драга !
 „ Не мож' турчинъ яче ударати
225. „ Срећно ћемо нѣга одчакати.
 „ Ако само овдѣ заноћимо ,
 „ Помоћъ ће намъ сутра рано дојћи ,
 „ Чимъ ко има , нека се превіе ;
230 „ Ко шта има , нек' се тимъ заложити :
 „ Па на шанацъ весела вамъ майка !
 „ Ко погине никадъ лѣпше неће ! “
 Курдипаша своју войску гледи ,
 Войску гледи а у лицу бледи ;
235. На срцу га тежка мука мучи.
 Силна пѣму ту изгибе войска ,

Силна войска цара честитого.

Ко ће цару за нју добаръ стати,

Ко ли ће му одговора дати?

240. Курдипаши с' на ино не може,
Већ ил' шанацъ на силу узети,
Ил' самъ главу у Стамболъ однети.
Све мыслио на едно смислю.

Па дозываетъ младе яничаре,

245. И овако њима проговара:
„Чуете л' ме, млади яничари!
„Свудъ се прича по цѣломе свѣту,
„Да надъ вама данасъ войске нейма
„У турчина ни у кавурина.

250. „Хоћете ли образъ освѣтлати
„Вашемъ Паши и вашемъ Падиши,
„А и самой орди яничарской?
„Да хоћете, ялично можете.
„Шта ће оѣа шачица юнака,

255. „У шанчићу, а да га прескочишъ,
„Кадъ навали сила яничарска,
„Коя руши силене градове!
„Навалите сложио, соколови;
„Ако шанацъ данасъ освоите,

260. „Све ћу живе дукаты пресути;
„Ко погине, у Меку га шилѣмъ,
„И даћу га лѣпо покопати,
„Башъ до хабе, гроба пророкова,

„Некъ му буде како пикомъ нѣ,
265. „Нека сѣдне светцу узъ колѣно!“

Халакпуше силни яничари,
Тврду паши вѣру зададоше,
Ил' узети шанацъ за видила
Или подъ пѣмъ мртви попадати.
270. Па сѣдоше мало прихватитсе,
Кон хлѣбомъ, кон хладномъ плѣткомъ,
Одъ онога овна дебелога.
Имами имъ изнесе мѣшине,
Па имъ точе вино и ракію,

275. Грѣхъ на свою душу узымаю.
Зимнѣ доба, данъ текъ поче расти,
Брзо сунце стаде къ земљи падат'.

Ал' викнуше пашины телаи:
„Ко е юнакъ и рода юначка,
280. „Нека скаче на поге лагане,
„Садъ на шанацъ валя ударати,
„Или сада, ил' одсадъ микада;
„Сутра крсту добра помоћъ ту е,
„Валя ће се скланят' Београду.

285. „Хайд' ювацы у име светчево.
„Диндушманинъ да намъ се не смѣ!“

Поскочише млади яничари,
Вино добро, а крвца жестока,
Свакъ бы рекао, е ће полетити.
290. Види турке одъ Срѣна войвода,

Па говори своимъ друговима :

„ Садъ ће браћо Божја воля бити ,

„ Ил' ће пасти турцы или Србљи !

„ Не мислите на свой животъ , люди ,

295. „ Већ гледајте , да ту омркнете ,

„ Или живи , или безъ живота ,

„ Нико напредъ , а у натрагъ нико ;

„ Гдѣ ко стане , ту нека остане .

„ Некъ се нико живъ неда у руке ,

300. „ Да му турцы не плюну у очи .

„ Хайд' на шанацъ , весела памъ майка ;

„ Не идемо , юнацы , да иremo ,

„ Већ да имѣ вѣчито стечемо ! “

У то доба и турцы притисли ,

305. Као поамни къ шанцу полетили ,

Цыче , вриште , и зубима шкрипе .

Полетише узъ то полѣ равно

Као да ихъ перна крила носе .

А кадъ близу шанцу приступише ,

310. Свакъ обори двие пушке мале ,

Па ихъ бацы на полѣ криво ,

А потрже мача одъ пояса ,

Аллах ! виче , а на шанацъ скаче .

Грме србски са шанца топови ,

315. Стои праска изъ шапца пушакъ ;

Многа скочи яничарска глава ,

Многа крвца съ виномъ се поѣша :

Али ко ће силу растурити.

Ћданъ пада а два га прелазе ;

320. Два погину , четворица стос.

Но бы србска мышца одолѣла ,

Турска бы се сила еаломила ;

Ал' да видилъ са неба несреће.

Дуну вѣтаръ у образъ србина ,

325. Сатера имъ цѣо дымъ у очи .

Те не виде , ко до кога стои ,

Нит' раззнаю брата одъ турчина.

Ал' юнацы войводи послушни ,

Не мичусе ни тамо ни амо ;

330. Гдѣ ко стао , ондѣ и остао ,

Па одъ себе само одтискуе ,

Сабльонъ сѣче , боде и удара

А не пита , ко се како зове ,

Зло по србе не манѣ по турке ,

335. Сами себе сѣку и крваве ;

Око едногъ у сиѣгу србина

Десетина крвь блюе турака.

Ту се клаше и порише люди ,

Докъ дымове вѣтаръ не разгони ,

340. И юнакомъ очи не отвори ;

А кадъ магла црной земли паде ,

А то види одъ Срѣма войвода ,

Да е туркомъ среѣа прискочила

И да су му шанацъ напунили.

3345. Гледну юнакъ и десно и лѣво ,
А то стои десетина срба ,
Окол' свакогъ по десетъ турака ;
Друга су му браћа изгинула ,
Гдѣ ко стао , ту е мртавъ иао .

350. Турцима е себе затрпао .

Види юнакъ , да му валя мрети ,
Па повика живимъ друговима :
„Разманите , мои соколови ,
„Часть намъ дође валя намъ мрети ,

355. „А кадъ валя пека е съ поштенѣмъ.“
То говори , палошемъ размахну ,
Три турчина на земљицу свали ,
И другій путь добромъ сабљомъ махне ,
Четворицу са земљомъ састави .

360. Юштъ бы юнакъ чуда починио ,
Ал' повика нѣко изъ турака :
„Комъ е пуна пушка у поясу ,
„Нека бие међ' очи юнака ,
„Ерѣ ће све насъ данасъ изгубити.“

365. Пуче пушка погоди войводу ,
Међу путца , гдѣ му срце куца .
Пада земљи одъ Срѣма войвода ,
Полу мртавъ окол' себе гледа ,
А то пема на едногъ србина ,

370. Све до едногъ поклаше му турцы .
Докъ е юнакъ до землѣ дошао ,

Већ њ е душу своје Богу дао.

Притрчаше турци яничари

И русу му главу одсѣкоше ,

375. Мртву главу Курдипаша даю ,

А наша е у Београдъ шилъ ,

Окива е у сребро и злато ;

Тѣло су му сахранили Србљи

379. У Хопову кодъ биеле Цркве.

VII.

СТАРИНА

СЛАВЕНСКИ СЛОВА

По приповеданю слова су одъ Иероглифа постала: нѣи є произвео найпре Изисъ Єгипћанима, Таутъ Феникіанима, Мойсей Евреима, Кадмусъ Гърцима, Никостратъ и Карментъ Латинима, Иеронимъ и Кирилъ Славенима. Иеронимъ, Далматинацъ умро є 420. а Кирилъ, Солунянинъ опетъ 868. године после Христа. Како што су ова двоица у различнимъ вековима живили, тако су и нѣова слова, коя су по свой прилицы пре нѣи постала, сасвимъ различна. Една се зову одъ глагола, кога су Срби изговарали у речма, а други славени место нѣга ѣ. (господ господ), глаголяшка, глаголитичка; а друга отъ слова словлянска славенска. Са првима служесе іонѣ подишто редовници римски у Далмаціи и Истрии, а са другима Срби, Русси, и Русняци. — Противъ старине Иеронимовы слова доказывао є Добровскій и готово быо є найученіе люде обърлатіо, да су слова Иеронимова постала у XII. веку (крадомъ одъ 1060. до 1220.) Но шта бы рекао

Добровкій садъ да устане и да види Глоціана и одну гърчку диплому одъ 982. са Иеронимовы словы потпи-сану. О овомъ за садъ доста; о Кирилу юшъ кою :

Славенскій историкъ, Русъ Несторъ, кои е на две стотине година после Кирила рођенъ, приповеда овако: „ Кадъ су были Славени покърштени, онда пошлю њіови кнезови Растиславъ, Сватоплукъ и Коцелъ къ Цару Міяилу (III) говорећи: нашъ е ви-лаеть покърштенъ, али мы немамо юшъ ко бы насъ учио и наставляо, и ко бы намъ свето писмо изяснио; еръ и мы сами не разумемо ни гърчки ни латински, и еданъ насъ учи едно а другій друго; мы не докучуемо онда правый смысао у Библии и њѣзину снагу. Зато пошальте намъ учителъ, кои ће насъ речиа и правоме смыслу светого писма научити. Кадъ то Царъ Міяило чуе, сазове све свое филозофе и яви имъ зактѣванъ славенскы (словенскы) кнезова. Тада одговоре филозофи: у Тесалонику (т. е. Солуну) има човекъ по имену Леонъ, у кога су два сына, кои славенскій езикъ разуму, и обадва су оштроумни Филозофи. Кадъ то царъ чуе пошаль къ Леону и рекне му: пошальи ми ова твое сынове Методіа и Кирила. Коя обадва дођу къ Цару, кои имъ стане говорити овако: знате ли што, изъ Словенске землѣ долазили су ми люди, и моле себи учителъ, кои бы имъ могли свето писмо протумачити. То они желе. Обадвоица буду на то кон-тени; те отиду у словенску земљу, ди кадъ тамо

дођу, почну славенскій алфавитъ правити и преведу еванђелъ и апостолъ. Тада се обрадую Славени слушаюћи славу божію на своме языку. После тога преведу псалтирь и остале књиге.

Ово е више басна него права исторія. То е било овако. Солунјани су по сведочанству Апостола Павла (гл. I. стѣх. 8) были први, кои су науку Христову пришили и одъ ны се први разнесе слово божіе и по Македоніи кодъ Славена (ваљда кодъ Србаля? У.) и по Ахаи кодъ Грка и по свима другимъ мѣстима. Солунјани и други славени по Македоніи и Илиріи ваљда нису осамъ стотина година чекали, да имъ се Кирило за то време роди и слова измысли. Они су имали доста времена писменство старогъ свогъ закона у новыи преокренути и потребне књиге саставити или превести, имаюћи у своимъ старымъ књигама готове изражае за високе и побожне мысли. — Кадъ се у 8. и 9. веку Грци и Римляни збогъ закона заваде, стану свакии за себе што више може добры народа славенскы присвојавати. Два калуђера гърчка, два брата рођена, Кирилъ и Методіе дођу найпре те обърлате Бугаре и козаке на гърчкій законъ, да онда дођу у Моравію год. 863. и ту чѣтыри и по године живећи чѣе за ны Папа Никола, позове іѣ къ себи у Римъ; али пре него што званицы смаше ѹ Римъ умре Папа, и на нѣгово мѣсто попнесе другій Адріанъ човекъ добаръ, кои Кирила и Методіа врло любезно прими, и обадвоицу завладѣчи,

а моттадъ сащньма дошавшу задіакони и запоми. Ту у Риму Кирилъ после два месеца 14. Фебруара 868. умре, а братъ му се Методъ врати са своима у Панонію, да славенски народу проповедаюћи и литургію по чину грѣкомъ служећи буде одъ римски. Попова оптужень. Папа Іованнъ VIII. светуе га зато нисмено говорещи: чуемо да службу служишъ на туђемъ то естъ на славенскомъ ѣзыку. То ти забранюемо; и надажемо, да одседе служишъ или грчки или Латински као што се те већ у свима църквама божіима тако ради и пое.

Тужительни Методіеви са овомъ Папиномъ пресудомъ незадовольни, желећи да се Методіе као правый еретикъ прогна, обратесе на краля Моравскогъ Сватоплука, подъ коимъ е и полакъ Паноніе было; ovaj тужительниа угађаюћи допусти, те Методія одвуку у Немѣчку у затворъ зато што другоячје учи, неголи што римска църква заповеда и што славенски литургише. После две и полъ године смилуесе Папа на нѣга те га пусти изъ затвора и на одговоръ къ себи цитира. Методіе отиде у Римъ и себе тако вешто оправда, да га е Папа са великимъ задовольствомъ за Архіепіскопа произвео, и са писмомъ на краля Сватоплука писанымъ отпустио, кое овако гласи: „ Слова словинска отъ Константина негдашнѣгъ филозофа пропађена, съ коима се слава божія достойно оглашава, са похваломъ одобравамо, и званично заказуемо, да се истинъ ѣзыкомъ послованя Хріста Бо-

га нашего славя и проповеда. Нити правой веры ни науки то смета нито бы се или служба словенский языкъ служила, или свето евангелъ или божественни паримей новогъ и старогъ Завета добро преведени и прояснѣни славенски читали или се друге стихире пояле. Ипакъ заповедамо, да се у свима църквама областитвое веће светковине ради, Евангелъ найпре Латински чита, па после славенски преведено народу обзнани, као што се то тако већ у некимъ църквама и ради. А ты (Сватоплуче) и твои советницы, ако волите службу слушати на Латинскомъ языку, налажемо, да се теби света литургия латински служи.“

Ово допуштѣнъ Папино пису дуго Славони у Моравиѣ уживали, поклемъ после смърти Методіевогъ год. 885 буду сви славенски богомольцы броемъ до 200 изъ Моравіе и Паноніе прогнани; кои неимаючи кудъ прибегну у Бугарску. Тако и Славенима у Далмаціи и Истрии, и јоштъ кое ди отъ Талияна покръштенными забранисе славенски у римской църкви читати и пояти. — Но Папа Иноценць год. 1248 допусти о томъ Епископу Сеньскомъ пишући овако: „Предана ми твоя молбеница садържава у себи то, да има тамо у Славониѣ особиты слова, коя тамошныи свештеницы държе за Иеронимова и о служби божіею служесе шныма. Да бы се инди и ты сѣдначію, и по обычаю землѣ, у коіој се налазишъ Епископъ, владао, молю си ме за допуштѣнъ, да и ты службу

божію на реченимъ словима отпраляшъ и савършавашъ. Я дакле расудивши, да є говоръ ствари а не стваръ говору подвѣргнута, даємъ ти крепошћу настоєћегъ захтевано допуштєнъ текъ само у онымъ краєвима, ди се обычно на реченимъ словима служи само у колико се небы разликомъ слова смысао (у закону) пореметіо.“

По овомъ допуштєню служесе и данасъ до близу мільонъ славєна у Далмаціи и Истрии са словы Іеронимовы и слушаю взыкъ свои стары гласова Славєнскы у църквама римскима. Али има поуздано више 50 мільона, кои са Кириловы словы написанє кнѣигє у својой читаю и пою цркви. А има іошъ славєна преко 25 мільона, кои у туђой църкви туђе латинскє слушаю гласове. Време бы было, да се сви у свое ято ставє и на своємъ прародительскомъ взыку Бога да славе и прославе!

Докази старине славєнскы слова.

Кадъ човєкъ све околности, кое су се у оно време старо догађалє, расмотри и право свати, јурєє уверитисє може, да є старина слова наши много удалѣннїя и отъ Кирила и отъ Іеронима. — Кирилу за онако кратко време (за чєтыри и полъ годинє) у Моравїи нїє было могуће и оноликїй народъ Моравскїй Хрїстовой вери обучавати, и онолика идолопоклонства разоравати и іошъ узъ то славєннима нова слова

кодъ свои грчки изнова измышляти, и толѣе грчко кнѣге преводити и писати славенски! А онъ нѣ ни позванъ у Моравію да слова измышля, веѣъ да покърштєнный народъ вери хрїстовой обучава! Нити в после Кирила братъ ну Методіе у станю быо за 17. година проведєни кое у Моравіи кое у Паноніи, и нутуюѣи кое у Бугарску кое у талианску онолике свєштенике (до преко 200.) кадъ ови небы и сами пре нѣга нешто знали свога слова и писма — научити читати и у църкви служити славенски! А да како е то изышло, да се башъ Кирилу, кои е кратко живіо, а не Методію старіємъ брату, кои е дуже живіо, изналазакъ слова припише? то е могло быти овако: Методіе у нужди, отъ римскы Попова обтужєнь, морао е предъ Папомъ на мъртвога брата кривицу бацѣти и явно исповедити, да кнѣге, кое онъ у църкви чита, нису поганске, нити су некърштєничке, него да су то кнѣге таковє, кое е братъ нѣговъ Кирилъ са грчкога ьзыка, да покърштєный и у римскій законъ доведенный народъ обучи, на славенски превєо и написао. У толикой е части (чєсти) быо кодъ Папе Кирилъ, да се Методіе на нѣга сигурно позвати смєо, знаюѣи добро, да Римляни Кирила готово за свєца држе єдно зато, што нѣ е свєтє мошти Папе Клімєнта изъ Бугарске донєо, а друго што е свою грчку оставіо църкву, и приміосє нѣовє римске. — Папа дакле одъ Методія извєштєнь държао е заиста Кирила за творца славенскы

книга, те се по томе у пролозима то подмукло изнесе, да су славени были народъ поганъ, коима в цървь Епископъ Гъркъ Кирилъ слова изнаѣи морао. Ова измышлена вѣсть (вѣсть — Wissen) кодъ безсилны славена принясе за истиниту. Но да в то тако заиста было, то бы юрве то, пре кодъ Гърка и Славена кодъ ком в Кирилъ одрастао и живіо, него ли кодъ римляна. Ни у самомъ Кириловомъ тропару и кондаку, ди бы се таково што уиратко споменити морало, нема о томе никаква спомена. За нѣга у найстаріемъ календару одъ год. 1057, дана 14. Фебруара стои: Память прѣподобъ нааго оца нашего константина Философа, наречена въ чръньчѣство именъ ѿ Кѳрила“. — А у календару србскомъ одъ 14. Фебру. 1544. стои „Светаго Кирила Философа и оучителя словенскаго.

Тропаръ светому кирилоу гласъ д ѿ пелень. прилежно прѣмоудрость сestroу сѣбѣ сътвори, прѣсвѣтло видѣ ю, яко дѣвоѣ чистоу, и сію пріемъ, яко златими монисти (бѣндары) оукрашилъ ієси свою доушѣ и оумъ и шерѣтесе яко дробѣи Кирилъ на земли, разоумомъ и именемъ прѣмоудре.

Кондакъ светому кирилоу гласъ б. твѣрднымъ оумомъ и богодѣхновеннымъ оученіємъ озарилъ миръ прѣсвѣтлыми лоучами. шетече въселеннѣю іако мильніи кириле свете развѣскаіе божіе слово на свѣрѣхъ и западѣхъ и юзѣхъ просвѣщаіе въсѣхъ, нѣ яко ими

дръзновеніе къ Хрістоу непрѣстанно моли ѿ всѣхъ насъ.

У новимъ месецословима рускимъ изоставитъ е овай о Кирилу споменъ А да е твораць слова, нѣга бы юрве Славени гърчкогъ закона пре празновали веѣъ (него) римскога.

Тако и пре (420) Іеронима была су у стары славена стара слова, коя да се дигодъ наѹу не бы знали читати; зашто и пре сто година писана данасъ са нате-гомъ едва читати умемо. Слова се готово у свакомъ столеѹу предругоячую (преиначую) у облику; али имена слова,, азъ—буке веде“ (я богове признаемъ) остала су намъ юшъ отъ првы и найстариі славенскы књи-жара, и сачувала се у устама ревностны богомољца до данасъ. По њима знамо, да су покърштени славени признавали многе богове, а кърштени само едногъ.

Слова су дакле одъ оны стары, а не одъ овы млади. Азбука е управо реѣи одъ некърштены али честиты славена, кои су пре Хрістіанства богове свое азбукомъ (азбуковеде) исповедали, очевидно постала. Ово е со тимъ вероватніе, што су отъ славенске азбуке постала и латинска: одъ имена аз—а, одъ слога бу—бе, одъ ке—ке, а одъ веде (ве изоставши неимаяѹи онда римляни у свомъ ѣзыку као и грцы гласа одъ в.) задрже само де: авекеде (а, в. с. d). А да-нашнѣ њѡво с (це) да се изговарало свуда као ке, то е сасвимъ истинито; само се у новія времена по-

чело предъ *i*. и *e*. као *ц*. читати (као и *d*. што неки читаю као *ѣ*: *legere* — леѣере) а у старини као *к*: *calx* (калкис) *calcis* (калкисе) — *calcein* (калквин) *κλατ* (клак — креч). Осимъ тога задъражанъ е, и редъ шесты славенскы слова и у Латинскомъ: И како люди имъ слѣте (*i*, *k*, *l*, *m*,) наш, он, покой (*n*, *o*, *p*.) рцм, слово, твердо, у, (*r*, *s*, *t*, *u*.) — Видишъ Словолюбѣ! како су мудро Латини одъ славенске азбуке свою себи произвели. Они су имена слова као туѣ речи, кое нису разумевали, (они, кои су азбуку правили, као учени люди сигурно су разумѣвали. У.) у својој абекеди изоставили (добро су чинили, ербо: азъ буквы вѣдый глаголю добро, не значи у нѣювомъ съмыку као у нашемъ: я знаюћий писмена говоримъ добро. У.), а өзгру су (гласъ исты туѣмъ слова) у своима задържали. Тако су паметни Филолози и вешти у познаваню словне снаге методисте были, да су у томе погледу и саме Гърке надмудрили. Ербо они су едиши изъ славенске азбуке свою абекеду по наравномъ створу и говору речны гласова тако уредили, да се њиме далѣ и болѣ не може. А што се нѣюва абекеди на гласовина оснива, и што е одъ старе свое, изъ кое е постала, уредниѣ и рафинирашнѣ, то е явно сведочанство, да е одъ словенске, коя е у грубомъ ероглифскомъ слова своимъ наименованю застарѣла, сасвимъ истинито поставши много млаѣи и новѣи.

За велику и давнашню старину славенскы слови

сведочи: 1) Константинъ Порфирогенита у своіой Исторіи пре 949. споминаюћи да су сиречь Рваги са свои властиты словенскы словы написаны рукописъ (као молбу) Папи јошъ 640. године предали. — 2) Дитмаръ Епископъ одъ Мерзебурга у Прайзской околѣ 976. явля, да су стари кипови у славена а иже нито у Аботрита имали своя славенски уписана имена. — *Habuisse slavos scripturam ante Cyrilum non est improbabile. Idola obotritorum habuisse adscripta nomina narat Dithmarus, Chrovatos dedisse chirographa propria Pontifici anno 640. narrat Constantinus.* Копитаръ.

3) Църноризацъ: храбрый сведочи: Словѣно чрътами и рѣзани чѣтѣхъ и гатаахъ погани сже, то есть и пре него су Славени кршчени били, имали су своя слова, која читали и писали бсу.

4) Шафарикъ: Сасвимъ е вероватно, да су Славени са собомъ изъ Индіе слова донели; и да су Жупани Чески имали свое писаре, и да е Кнегиня Либуша околѣ 720. године свое прорицање давала написати са славенскы словы; то се, вели, врло лепо са скоро изнађенихъ рукописима потврђава. — У едномъ Іеронимовомъ писму налазисе о томъ сведочанство, да е онъ Псалтирь свога бзыка людма Далматинцима са латинскога превео. Теодоръ Архїепископъ Солинскій живећи у Далмацији околѣ 600. имао е Псалтирь славенскій Іеронимовы словы написанъ; кога е

подъ именемъ истога Архієпископа Теодора переписао Пресвѣтеръ Раблянскій Николаа године 1222; а Леваковићъ опетъ године 1634. отъ Пропаганде наставлѣнъ извади изъ нѣга за Требникъ и Молебникъ потребне псалме. Штѣта што се овај псалтирь нѣ наново переписао и сачувао, те бы то была најстарија књига у Литератури славенској.

Покрай своју сведочанства јошъ е највеће то, што сама стваръ за себе сведочи и истинито читуе. — Стари Славени имали су у ѣзыку своемъ гласове, кое су у писму овако, означавали: ѣ, ѡ, ѣ, љ, ѣ, ѡ, ѡ, ови гласови или рећи слова у време кирилово нису се постарински већъ више читали, ни говорили. ѣ. нѣ гласило *ie*. кое се са *ie* писало, нити ѡ гласило *ia* кое се са *ia* писало; тако брови (ѣ. ѡ.) на крају речій у нѣгово време већъ се нису читали гласно. ѡ читало се такође као *и* (слишати) а као *у*. (слушати *слухъ*). Ово се све дознае изъ најстаријегъ Минхенскогъ рукописа. Да е дакле Кирилъ творацъ слова, као што нѣ, юрве речеца слова, отъ коѣ гласове нѣ потребвао, чебы быо писао, да нѣ иста слова отъ старине пре себе у речма написана нашао, и тако исто као што су у речма написана была, онъ е у истымъ речма писао и переписывао.

Осимъ тога изъ многы стары рукописа дознало се и то, да су се данашњи србски гласови: џ, ѣ, ѣ, ѣ. ѡ. и ј. јошъ у оно време Кирилово изговарали.

Кадъ бы дакле занста Кирилъ творацъ слова быо, онъ бы наравно и за речена слова обликѣ изнашао. Онъ е она стара непотребна већъ слова писао како што ѿ е у старымъ књигама нашао, а нова у књигама нена-шавши употребљавао е доста невешто; са само јота гърчко І шта е радіо? припињо га џ емчио са само-гласныма, а иза самогласны нје га ни писати умѣо. Стара су се слова у старымъ, пре Кирила, писанымъ књигама налазила, а нови су се неђутимъ гласови у езыку произвели, и одъ различиты писара различито употребљавала. А то е све очевидно и вероватно сведочанство, да Кирилъ нје быо творацъ никаковы слова Славенима, већъ да су слова и пре Кирила у Славена была. У Шиду на Теодорову суботу 1857.

Адамъ Драгосавлѣвићъ с. р.

VIII.

СПОМЕНЪ

МІХАИЛУ ВИТКОВИЊУ

Погледајмо кадакадъ и у прошлостъ! Потражимо спомене оны, кои су са народны отмѣнницы участвујући у гробъ сишли, и за оне се предмете борили, за кое Богу хвала и наслѣдници неуморнымъ силама ревную.

Міхайлъ Витковићъ рођенъ е у Ёгри 1778. Августа 26. Отацъ му быяше Петаръ найпре Ёгарскій парохъ потомъ Будимскій Србскій старовѣрный протопресвѣтеръ. Дѣтство у Ёгри а школе у Пешти свршивъ 1801. постане Адвокатъ, и наскоро више дружба и породица правобранитель, а 1807. на државной, у Будиму државной Діети млађеъ Грофа Франца Зичіе заступнымъ Посланикомъ буде. Опредѣленнымъ, чистымъ и бодрымъ своимъ правообразіемъ не само почитанъ и любавъ него и вѣчно пріятельство снискао е себи кодъ найзнатнѣи савременника, као : Казинція, Келчеія, Вирага, Семере, Хелмеція, Дебрентеія, Стефана Хорвата, Берженія, Верешмартія, Фаія, кои му споменъ своимъ Писмама и Блегіама овѣковѣче. Као найревностнѣи милогъ намъ отечества

лѣпогъ языка и народны користиѣй приверженикъ првыи
е быо, кои е маѣарске народнѣй пѣсничество у своѣй
изворности и природной простотѣй започео; првыи е
быо, кои насѣ е са ербскии пѣсничествомъ упознао,
исто тако е сигурно онѣ еданѣ одѣ првы, кои се о
томъ старо, да у своѣмъ отечеству обитавающа два
снагопуна племена едно другоу привуче и сроди, и
камо среѣе да се каснѣ нѣи и вите налязало, кои бы по
своѣмъ высокоу изображеню и упливокрѣпкомъ поло-
женю ово благородно старанѣ у обштой отечества
корысти продужили и развѣили были.

Правацъ е нѣговогъ живота быо сходанѣ нѣго-
вомъ обычномъ изражаю: *Non videri sed esse* Не
чинитисе, нѣго быти, добрымъ отечестволюбцемъ,
правымъ човекопріятельмъ. Ово намъ показую нѣгови
послови и нѣгова дѣла, кои е една часть юшѣ у про-
шломъ стогоду изышла. У свое време маѣарскій е
публикумъ врло радѣ принѣи нѣгове, лѣпо маѣарски
написане књижевне чланке, отечестволюбиве изразе
и найсрдечнѣе, често шальиво и несташно писане
стихове. У писаной на Исургента 1809. године Оди
ове строфе сѣ пунымъ задовольствомъ може свакий
читати:

Elmegyck töled szeretett leánykám,
Ej Hazánknek nagy veszedelme harcra
Hí, ne retenj meg. Tudod, a Hazáért
Vini dicsőség

Nézd, az éhes franz mi mohón törekszik
Bó határinkon keverék hadával
Dúlni! melletted heverészve, mond bár,
Várjam e jármát?

Haj! magyar vér forr ereimben, 's lelkes
Óseimtől, kik neveikben élnek,
Bettenetlen szív szakadott örökből
Hév kebelembe:

Mint szabadságnak fija! 's nem fogolyként,
Veled ohajtom napomat leélni,
'S csókjaimtól nem fizetek keserves
Sarczot uramnak s. t. b.

Идемъ одъ тебе мила ми дѣвойко
У врло опасну отечества битку,
Та не стрепи. Знашь ли за отчизну
Боритис' в славно!

Гле! како гладанъ нагли амо Французъ,
Мешовитомъ войскомъ уoble намъ стране,
Па рецы, край тебе могу л' дочекати
Вражиі ярамъ?

Та! маѣарска крвь ми у жилама тече
Одъ храбры дѣдова, имени живућы

Одъ вѣкова бодро я наслѣди срце

Жаркимъ у грудна

Као сынъ слободе, а не сужногъ робства

Съ тобомъ я желимъ дане проживѣти

Нити љу полюбце плаћатъ печалномъ

Глобомъ господару. и т. д

1817. године изышла су му дѣла подъ насловомъ „*Vitkovics meséje és versei*“ — Витковићеве приповѣдке и стихови. Проча заоставша му дѣла напѣрава мађарско, учено Дружтво текъ одсадъ издати. При устроиваню ученогъ дружтва и онъ е участвовао. И онъ е еданъ међу онымъ отиѣннымъ быо, кои су по наредби Нѣговогъ Высочества као савѣтни чланови позвани были. И Витковићу е дошло оваково едно позывателно писмо, кое ће добро быти у изводу прочитати:

Благородный господинъ Табул. Присѣдатель! Да се домородный языкъ распростре и изобрази, и како у наукама тако и у сваке струке вѣштинама употребити може, у послѣднѣмъ државномъ сабору чланкомъ XI, и т. д. Чего ради да бы и Вы у изыскуемомъ савѣтованю и сасѣдаванѣмъ участвовали Нѣгово Ц. К. Высочество милый нашъ Палатинъ, кои у нашемъ отечеству свако добро ревностно жели поспѣшити, и Васъ е бл. г. као домородне наше књижевности ревногъ

любителя и снажногъ подпомагателя наинионовати
благословію. Као краснѣ припознаніѣ Ваши великы за-
слуга, кое сте обдѣляваюћи маѣарскій языкъ и књи-
жевность себи прискрибили, и као явний знакъ Пала-
тія Ц. К. Высочества милостивогъ повѣренія, по осо-
битой Нѣговогъ Высочества кени датою заповѣсти бл.
г. на знаніѣ дати за радостну дужность држећи бл. г.
ради поменутогъ савѣтованія и нашегъ састанка теку-
ће године Априла 11. овамо у слоб. кр. варошь Пешту
пуномъ отечестволюбія ревностию позвати усуђуеице.
У прочемъ и т. д. Вашъ обгезанный слуга Грофъ Іос.
Телекій с. р.

Но некъ слѣдуюће године Гавр. Дебреитей слѣ-
дуюће писмо е писао нашемъ уважаномъ Пѣснику
Данилу Берженію: У Будиму 12. Септ. 1829. — „
Не иди више, кадъ у Пешту дойђешъ, у крста —
садъ зеленогъ дрвета — улицу, на оной хопакъ,
је е одъ 1790. 1807. 1811. и великій нашъ Іосифъ
Вай обывавао, мртваца е имао маѣарскій народъ.
Прекичоръ смо погребли оданде Міхаила Витковића.
— Бѣдногъ Міхаила веселость, срдечность, маѣар-
скогъ отечестволюбія чувство, краснозвучно пѣва-
ніѣ, је е садъ све то? было! па не!“ — На сиртвой
своіой постелы самъ е себи епитафіумъ написао, кои
се и данасъ у гр. несае. Пешт. Срб. гроблю не само
читати може, него и мысли, осећанія и дѣлній му жи-
вотъ највѣрнѣе означава.

Vitkovits a nevem; a koma monda Mihálynak,
Szült Eger, éltete Pest; a porom itt fektüszik.
Szent haza! míg éltem! neked éltem! holtomé után is
Hogy neked élhessek; verseim örökbe adom.
Majd az idő ezeket ha fogával semminek őrli.
Árnyékom legalább lengjen örökre neked!

Зовеисе Витковићъ, кумъ нарече Михаилъ,
Егра роди, Пешта одраани, прахъ ми лежи овде.
Света домовино! докле живи, я теби поживи!
И по сирти да я теби поживити могу;
Стихове ми теби у наслеђе даемъ.
А кадъ ове кадгогъ зубъ времена сгрызка
Некъ надъ тобомъ вѣчно поне сѣнка м' лебди.

Людевитъ Кондор.

Овай споменъ узетъ е изъ мађарскы новина,
Vasárnapi Ujság, — Недѣлне Новине — числа 21.
Споменъ овай показуе, да наши саотечественицы
Мађари знаю оно, што е полезно, поштовати, цѣнити
и уважавати; да желе односително књижевности къ
нама приближитисе, а то ће съ временемъ зледи
увреда и мрзости изгладити, любовъ и пріятельство об-
новити, кое обое узаймно изображенъ поспѣшити, и тако
оба народа и сръбскій и мађарскій подъ окрилѣмъ благо-
утробногъ нашегъ Монарха Франц Јосифа првогъ исти-
нито срећнымъ учинити. Срба се о овомъ спомену

пуночирно радују, и радујућисе надају, да ће се заръ
часъ пре.появити кои мађарскій Наученикъ на полю Срб-
ске књижевности, ову поспѣшити и дати намъ поводъ
и прилику, да и мы о комъ мађарскомъ Витковићу ово и
овако рекнемо и напишемо, као што су Мађари у гор-
нимъ новинама о србскомъ Витковићу рекли и написа-
ли. У.

Цѣна за сваку часть 30. кр. сребра.

